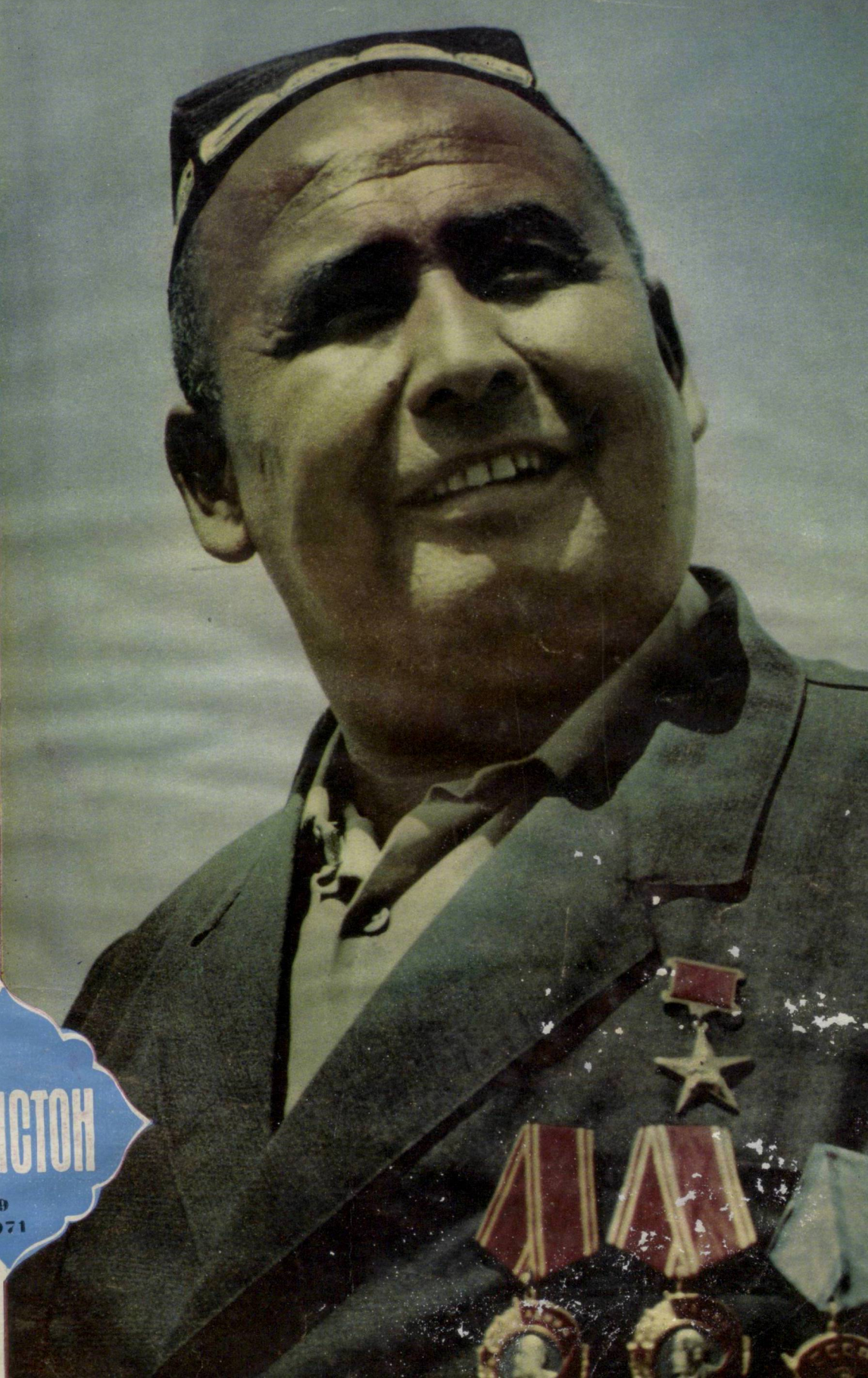

1971/9

ГУЛИСТОК

9
1971

СЕНТЯБРЬ ТОНГИ

С. ШЕРМУХАМЕДОВ,
Ўзбекистон ССР Маориф ва таълим вазири

Б у йил биринчи сентябрь куни республикамиз шаҳар ва қишлоқларида 410 минг 700 бола биринчи синф оstonасига илк бор қадам қўйди. Янги беш йилликдаги асосий вазифаларимиздан бири уларнинг ҳаммасига умумий ўрта таълим беришдир.

Педагогларимиз олдида янги ўқув ва программаларини яхши ўзлаштириш, бошланғич таълимнинг тўрт йилдан уч йилга қисқартириш муваффақиятли тугаллашдай жиддий вазифалар турибди.

Партия ва ҳукуматимизнинг умумий ўрта таълимга ўтиш тўғрисидаги қарорини ҳаётга татбиқ этиш учун — янги мактаб программалари ва дарсликлар яратиш зарур эди. Ҳозир бу соҳада анчагина ишлар қилинди. Эндиликда бу масалага жуда катта эътибор бериб, барча таълимчилар, ўқув ва тарбиявий тадбирларни шу ишга қаратмоғимиз керак.

Утган беш йилликда умумий таълим мактабларининг ўқув-моддий базаси анча мустаҳкамланди, мактаблар тармоғи кенгайди, ўқувчилар, ўқитувчилар сафи анча ошди. Республикада 904.982 ўринли мактаб ва қўшимча синф хоналари қурилди. Қуни ўзайтирилган мактаб ва группалар сони яна ҳам кўпайтирилди. Шунингдек, мактаблар ҳузуридаги интернатлар сони ҳам ортди. Умумий таълим фонди йил сайин ортиб бормоқда, кутубхоналарда дарслик фондлари бормоқда, этилмоқда.

Қишлоқ мактабларининг ўқув-моддий база-

сини мустаҳкамлашда колхоз ва совхозлар яқиндан ёрдам бермоқдалар. 1970—1971 ўқув йилида қишлоқ жойларда 120 минг ўринли мактаб бинолари қуриб битказилганлиги бунга ёрқин далилдир.

Тажрибали маорифчиларимиз сафига йил сайин кўплай талантли ёш ўқитувчилар келиб қўшилмоқда. Утган ўқув йилида мамлакатимиздаги барча педагогика олий ўқув юрталарини битирганлардан 11 минг киши мактабларимизга ўқитувчи бўлиб келди. Улар ёш, билимдон мутахассислардир.

Бу йил биринчи синфга кирган ўқувчиларнинг ҳаммаси албатта ўрта маълумот олиши керак, яъни ёшларга тўла ўрта маълумот беришни таъминламоғимиз қатъий зарур. Саккизинчи синфларни тамомлаган йигит-қизларни оммавий кечки мактабларнинг тўққизинчи синфларига, шунингдек бошқа ўрта ўқув юрталарига тортилишига эришиш керак.

1971 йили мактабларнинг саккизинчи синфларини 257.360 ўқувчи тамомлади. Хўш, улар энди нима қилишлари керак? Тўғри, ўқитувчиларимиз ўз вақтида ўқувчилар ўртасида бу соҳада маълум даражада иш олиб боришлар, касб танлашда уларга ёрдам бердилар. Бироқ, шунга қарамай, ёшларимиздан айримлари ҳаётда ўз ўринини топишда қийналмоқдалар. Саккизинчи синфни тамомловчилардан биронтаси ҳам педагогларнинг, жамоатчиликнинг эътиборидан четда қолмасин. 1975 йилга

бориб саккизинчи синфни битирувчилар сони 350 минг кишига етади. Уларнинг келгусида албатта ўрта маълумот олишларини таъминлаш маорифчиларнинг муҳим вазифасидир.

Ўқувчиларни тўққизинчи синфларга қабул қилиш — ишнинг бошланиши, холос. Энг муҳими — уларнинг ўрта мактабни муваффақиятли тамомлашини таъминлаш. Бу масалани тўла ҳал қилишга икки нарсаси — бир синфда икки йил қолиш ва ўқиниши ташлаб кетиш ҳоллари тўсиқ бўлмоқда. Шу икки нуқсонга барҳам бериш — халқ маорифи соҳасидаги вазифаларини амалга оширишда муҳим шароитлардандир.

Илмий-техника революцияси, коммунизмнинг моддий-техника базасини яратиш йўлидаги ишларимиз кадрларга тобора янги юксак талаблар қўймоқда. Кадрлар тайёрлашга эса умумий таълим мактаблари асос қўяди. Мамлакатимизда меҳнатқаш гражданиннинг ҳаёт йўли ажойиб сентябрь тонгидан бошланади. Пишиқ умумий таълимга эга бўлиши туриб яхши касбкор эгаси бўлиш қийин. Мана шунинг учун ҳам тўққизинчи беш йиллик ёшларга умумий ўрта таълим бериш беш йиллигидир — бу маорифчилар олдида турган шароитли вазифа. Ишонч билан айтиш мумкинки, мактабларнинг коллективлари, халқ маорифи органлари бутун жамоатчиликнинг актив ёрдами ва қўллаб-қувватлаши билан бу муҳим бурчини муваффақиятли амалга оширадилар.

КОММУНИЗМНИНГ ПЎЛАТ ҚАРВОНЛАРИ

Қ адим замонларда Самарқанддан чиқиб, дунёнинг тўрт томонига йўл олган Мовароуннаҳр қарвонлари оламнинг диққатини ўзига жалб қилиб турган. Самарқандни дунёнинг сайқалига айлантиришда ҳам ашё маҳсулотлари билан бирга олтин ва жавоҳирлар юкланган ана шу қарвонларнинг ҳам хизмати катта бўлган. Эндиликда поездлар — бизнинг темир қарвонларимиз. Халқ ҳўжалигимизни бутун бир вужуд деб қарайдиган бўлсак, тўрт томондан чирмаб, «озуқа» етказиб турган темир йўллар — унинг қон томирлари. 1975 йилга бориб, йўловчилар ташвиш 3 миллиард 70 миллион кишига етиши, юк обороти 3 триллион тонна километрини ташкил этиши кўзда тутилганлиги фикримизнинг далилидир.

Тўғри, қор Россияси даврида Когонгача қурилган биринчи Ўрта Осиё темир йўли — бу қолоқ, чекка ўлкада катта воқеа эди. Аммо у аслида халққа қарши қуроли-аслаҳа келтиришга, халқнинг қора тер тўкиб топан бойликларини сўриб кетишга хизмат қилди. Октябр инқилобининг шарофати билан темир йўл ҳам халқ хизматида ўтди. Аввал темир йўлни кўпориб ташламоқчи бўлган халқ энди унга келиб ишлай бошлади...

Халқимизнинг темир йўл ҳосиятидан баҳрамандлиги беқисс. Мана шу тўққизинчи беш йилликнинг биринчи ярим йиллигидоёқ, пиланд ташқари 930 минг тонна юк ташилиб, 360 минг сўм соф фойда олинди. Утган йилда Қарши чўли бўйлаб ётқизилган, 127 километрлик Самарқанд — Қарши темир йўли пахтачиликнинг равақига хизмат қилиш билан бирга, Самарқанддан Қаршигача бўлган аввалги масофани 250 километрга қисқартиради. Ҳали олдимизда узок беш йилликлар сарҳади бор. Аниққас, шу долзарб кунларда КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг тўққизинчи беш йилликда темир йўл транспортини ривожлантириш, темир йўл транспорти соноати иши-

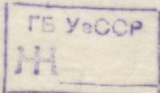
ни яхшилаш, хусусан, ВЦСПС билан биргаликда иш ҳақининг минимал миқдорини ошириш, даставвал, оммавий ҳамда етакчи касблардаги ўртача иш ҳақи оладиган ходимларнинг ставка ва маошларини ошириш, шунингдек, темир йўл транспортини мутахассислар билан таъминлаш тўғрисида қарор қабул қилганликлари темир йўлчиларимизнинг белига қувват бўлди.

Бутунги темир йўл — ер юзидagi барча халқларнинг юрагидан ўтади десак хато қилмаймиз. У — барча мамлакатларнинг маҳсулот айирбошлашдаги алоқа воситаси. Бутун ер шарини чирмаб турган темир йўллар — асримизнинг ҳам темир томирлари.

Тобора 5 миллион тоннага яқинлашиб бораётган «оқ олтин»имиз ҳам, тонна-тонна пилла ҳамда бошқа маҳсулотларимиз, ер ости бойликларимиз ҳам қардош республикалар ва чет элларга ана шу йўл билан олиб чиқилади. 1972 йилда Ўнгирот — Бейнов — Мақат — Гурьев пўлат магистралининг ишга тушиши билан эса Ўрта Осиё энг яқин йўл орқали мамлакатимизнинг Европа қисмига чиқиб олади.

КПСС XXIV съезд қарорларидан руҳланган темир йўлчиларимиз меҳнатда янгидан-янг иютуқларга эришмоқдалар. Улар биринчи ярим йилликда 27 миллион тоннадан ортиқроқ юк ортилган 53 минг оғир юкли поездларни ўтказиб юбордилар. Ўз байрамларини муносиб иютуқлар билан қаршилаган, йилнинг иккинчи квартал иш яқини бўйича Бутуниттфок Йўллар министрлиги ва ВЦСПСнинг Кўча Қизил байроғи ҳамда пул мукофотини олган темир йўлчиларимиз янги беш йиллик вазифаларини тўла-тўқис бажарадилар.

А. ТУСУНХУЖАЕВ,
Ўзбекистон ССР Олий Советининг депутаты,
Тошкент теъловоз депонининг машинисти

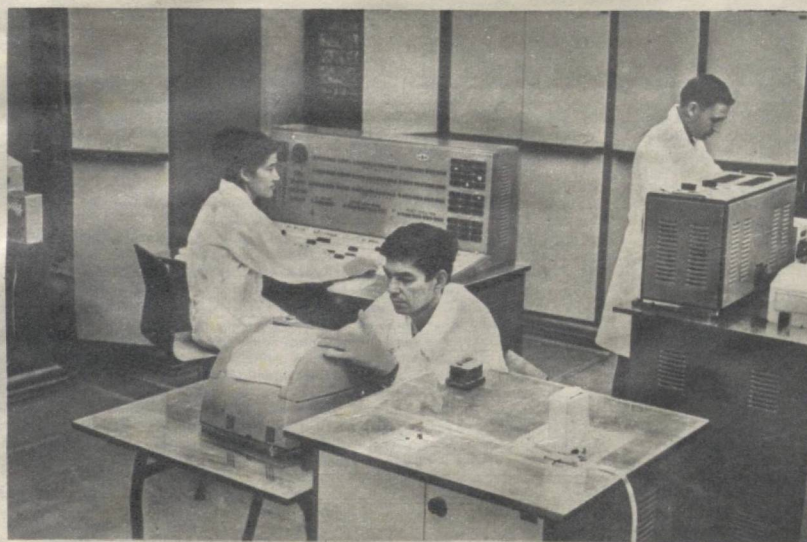

«ЯНГИ БЕШ ЙИЛЛИКДА
ТРАНСПОРТ
ХОДИМЛАРИ ЮК
ОБОРОТИНИ 32-35
ПРОЦЕНТ
КУПАЙТИРИШЛАРИ,
БУНДА ТЕМИР ЙЎЛ
ТРАНСПОРТИДА
УСИШНИНГ
ЎАММАСИГА МЕЎНАТ
УНУМДОРЛИГИНИ
ОШИРИШ ҲИСОБИГА
ЭРИШИШЛАРИ ЛОЗИМ».

КПСС XXIV съезди
Директиваларидан

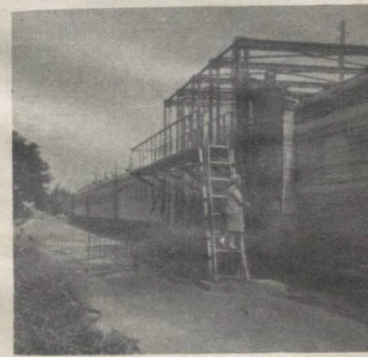

КОММУНИЗМНИНГ ПЎЛАТ КАРВОНЛАРИ

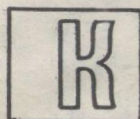
Урта Осиё темир йўлининг ходимлари мамлакатимизнинг барча транспорт ходимлари билан ҳамжиҳатликда КПСС XXIV съезди режаларини шараф билан амалга оширмоқдалар. Суратларда: 1. Илғор тепловоз машинисти, ЎзССР Олий Советининг депутаты А. Турсунхўжаев. 2. Москва — Тошкент маршрути бўйича қатнайдиған «Ўзбекистон» поездининг А. Дўстмухамедов бошчилигидаги бригадаси энг илғор коллентивлардан ҳисобланади. 3. Электрпоезд йўлини жиҳозлаш депосида пўлат отлар шай. 4. Диспетчерхонада. 5. Юнлар... 6. Вагон инни минутда ювилади. 7. Ҳисоблаш маркази — темир йўлнинг юраги. 8. Пассажир хизмати бошлигининг уринбосари Г. Фуломова. 9. Тошкент вокзалининг янги қиёфаси.

С. БЕЗНОСОВ фотолари

Партия сиёсатини амалга оширишда бошланғич партия ташкилотлари энг муҳим ўринлардан бирини эгаллайди.

Л. И. БРЕЖНЕВ

иров райони Фаргона обла-
стидаги энг йирик, сертар-
моқ хўжаликлардан бири.

Утган беш йилликда бу
районда пахта ҳосилдорли-
гини тез суръатлар билан
оширишда, аҳолига маданий-
маиший хизмат кўрсатувчи муассасаларни кўп-
лаб барпо этишда, қишлоқларни ободонлаш-
тиришда, янги давр кишинини тарбиялашда, янги-
ча муносабатларни шакллантиришда бутун
областга намуна бўларли ишлар қилинди. Бир
маҳаллар областдагина эмас, бутун республи-
када қолоқ ҳисобланган бу район пахта ҳо-
силдорлиги жиҳатидан областда биринчи ўрин-
да бўлиб келган Ленинград районидан ҳам
ўзиб, гектаридан 28,3 центнердан хирмон кў-
тарди.

Мўҳбиримиз яқинда Киров район партия
комитетининг биринчи секретари, Ўзбекистон
ССР Олий Советининг депутаты ўртоқ Усмон
Бегматов билан суҳбат қилди.

Мўҳбир. Янги беш йилликда ҳам район ме-
хнаткашлари катта-катта ютуқларни қўлга кири-
тишга аминимиз. Бу режаларни амалга оши-
ришда бошланғич партия ташкилотлари қандай
вазифаларни амалга оширади, шулар ҳақида
гапириб берсангиз.

У. Бегматов. Ишлаб чиқаришни ташкил
этиш, бошқариш ва намунали йўлга қўйишда

бошланғич партия ташкилотларининг вазифа-
лари КПСС XXIV съезди Директиваларида
алоҳида қайд қилиб ўтилган. Ўзбекистон Ком-
мунистик партиясининг яқинда бўлиб ўтган
пленими ҳам худди шу масалага бағишланди.
Чунки ишлаб чиқаришни коммунистларсиз,
бошланғич партия ташкилотларининг иштиро-
кисиз тасаввур этиб бўлмайди. Район партия
комитетининг ҳозиргина тугаган пленумида ҳам
«Тўққизинчи беш йиллик ва бошланғич партия
ташкилоти» деган масалани кўриб чиқдик.
Делегатлар ҳали тарқатилганларича йўқ. Рўхсат
этсангиз, суҳбатимизга бошланғич партия
ташкилоти секретарларидан ҳам таклиф этсак.

Мўҳбир. Айни муддао бўларди.

У. Бегматов. Мана энди кўпайишиб ҳам
қолдик. Саволларга биргалашиб жавоб бера-
верамиз. Янги беш йиллик, съезд директива-
ларида қайд қилинганидек, коммунизм қури-
лишида муҳим босқич бўлади. Коммунизмнинг
моддий техника базасини яратиш, янги ода-
ми воёга етказиш, янгица муносабатларни қар-
ор топтириш беш йиллиқнинг муҳим вазифа-
сидир. Бу ўз навбатида ҳар бир коммунист-
нинг, ҳар бир партия ташкилотининг ҳам му-
ҳим вазифаси. Район партия ташкилотида уч-
минг коммунист бўлиб, ўлар саксон иккита
партия ташкилоти атрофида уюшганлар. Шон-
ли партияимизнинг XXIII—XXIV съездлари ўрта-
сида бошланғич партия ташкилотлари иш тар-

тибида бирмунча ўзгаришлар бўлди, улар иш-
лаб чиқаришга яна ҳам яқинроқ бўлиб қолди-
лар. Секретарларимизнинг олтимиш проценти
олий маълумотли, қирқ проценти қишлоқ хў-
жалик мутахассислари-дир. Коммунистларимиз-
дан 1981 киши қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари
етиштириш билан бевосита шугулланмоқдалар.
Утган беш йилликда эришган муваффақиятла-
римизнинг сирларидан бири шуки, биз ишлаб
чиқаришга коммунистлар бошчилик қилишига
тўлиқ эриша олдик. Янги беш йилликда ҳам
катта режаларни амалга оширишимизда ком-
мунистлар байроқдор бўлиб қоладилар. Бош-
ланғич партия ташкилотлари фақат идеология
ишлари билангина эмас, балки ишлаб чиқар-
ишнинг муҳим масалалари билан ҳам шу-
гуллана бошладилар. Сўзни Октябрь револю-
цияси орденли «бешариқ» совхозининг партия
комитети секретари Ҳамиджон Усмоновга
берсак. Уртоқ Усмонов, янги беш йилликда
пахта ҳосилдорлигини ошириш борасида пар-
тия комитети қандай тадбирларни амалга
оширмоқда?

Ҳ. Усмонов. Совхозимиз ишчи-хизматчила-
ри беш йиллик охиригача пахта ҳосилдорли-
гини 35 центнерга етказишга аҳд қилганлар.
Бунга асосан, ернинг мелиоратив ҳолатини ях-
шилаш, тўпроқни бойитиш, киме ютуқларидан,

(Давоми 10—13 бетларди)

Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

№ 9 (57) 1971

Сентябрь

Ўзбекистон

Компартияси

Марказий

Комитетининг

журнали

1925 йилдан
чиқа бошлаган

Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг нашриёти

Киров район партия комитетининг биринчи секретари, Ўзбекистон ССР Олий Советининг депутати Усмон Бегматов бюро мажлисида бошлангич партия ташкилотларининг вазифалари ҳақида сўзламоқда.

Эргаш МУҲАМЕДОВ

Кун чиқар қўшиғи

Кул ранг кўкдан таралмоқда эллар,
Қушлар бошлар гўзаллиқнинг баҳсини.
Юрагига кўчирибди дарёлар,
Шайдо бўлиб, алвон уфқ аксини.
Қўк юзидан юлдуз тамом тўкилди

Манзара

Шовуллайди пахтазор,
Дехқон дарди кифтида.
Пахтазорнинг акси бор
Қўк гўмбазинг шифтида.
Олгани йўқ ол уфқ
Олмос тигин қинидан,
Тонг қуйлар ажиб қўшиқ,
Товушлари чинидан.
Кўзларини уқалаб,
Кулимсирайди кўсак.
Уфқларга ўт қалаб,
Қуёш йиғида тўшак.
Ҳаёт ақиби изида,
Дехқон юрар сув кечиб.

Ва таъбири пахтазорда ўқилди.
Уйчан бошдай тебранади бошоқлар,
Товус бўлиб товланади ҳар бир тош.
Дарёлардан таралади «Ушшоқ»лар,
Бугдойзордай пахтазор ҳам чайқар бош.
Тонг сабоси шивирлайди олисда,
Кун чиқардан куй оқади оҳиста.
Юраккинам ийиб кетар куйидан,
Шовуллайди бог ортмоқлаб мевасин.
Кимдир турди, тутун чиқди уйдан,
Уқдимми ё у ҳам тонгининг шевасин.
Ҳали қуёш чиққанча йўқ, чиқса гар,
Кун чиқарга бутун олам таппинар.

Намчил уват юзида
Кирза этик ўпичи...

Тўлқинларнинг беланчагида
Кулиб ётар бир тилим қовун.
Уша кулган иқбол тагида
Балиқчалар тортишар соврун.
Юлқиб қочар балиқлар, бироқ
Камтилмайди тилла ранг тилик.
Дарё ундан ёқай деб чироқ,
Тўлқинлардан ҳимарар пилик.
Кўкка сапчир балиқ ялтираб,
Парчаланар қовун тилими.
Яхлитланар яна қалтираб,
Бу қандайин дарё тилсими!
Ея билмас балиқлар унч,
Оқизиб ҳам кетолмас дарё.

Сўнгсиз сахро, Сахрода излар.
Издан ақиқ одамлар ҳиди.
Уша осмон. Уша юлдузлар...
Лекин бу ер сув кўрганмиди!!
Сув шилдирар. Бу — манглай терлар...
Панжа янглиғ йўл тарам-тарам,
Чўл чеккинар. Йўл етган ерлар
Одамзотнинг қўлига қарам.
Сўнгсиз сахро. Уфқ ортида
Қайларгадир узанмиш йўллар.
Йўлмас улар. Йўл суратнда
Олиспарга чўзилган қўллар.

Эртақ айтар сўлим ёз туни,
Ухлаб ётар мириқиб дунё.
Уксиб-ўксиб айтади қўшиқ
Балиқларнинг унгоқ дояси.
Тўлқиндаги қовун эмас, йўқ,
Тиллаланган ҳилол сояси.
Балиқчалар тамшанар қувнаб,
Тун уларга айтар ҳикоя;
Улар умрин саробга қувлаб,
Авраб ётар бир тилим соя.

Денгиз тиниқ. Дарё ҳам тиниқ.
Иккиси ҳам тенгсиз чиройда.
Денгиз тиниқ. Дарё ҳам тиниқ.
Аммо улар қўшилган жойда
Иккиси ҳам нега бўтана,
Қучоғида гирдоб, пўртана!

Чашмаларга чашмалар кўшилса, сой тўлиб-тошиб оқади. Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Зокиржон Собиров бошқараётган «Правда Востока» колхозини худди шунга қиёс этгулик. Асаканинг Кужгон қишлоғидаги бу қудратли колхоз, бу улкан рўзгор тўғрисидаги илк тасаввуримиз рақамлардан бошланди. Идорада Зокиржон ака тиниқ хотирасида ўрнашиб қолган рақамларни бирлабир айтиб бермоқда эди:

— Бу йил саккиз минг етти юз тонна «оқ олтин» топширамиз. Гектар бошига ўттиз беш центнердан... Саккиз минг бир юз эллик тонна сазавот етиштирамиз. Соф даромад бир миллион сўмдан ошади. Бугдой, арпа, шолі, беда, мева, узум, қўйчилик, қорамол, пилла бўйича ҳам оширилган мажбурият олганмиз. Буларнинг ҳаммаси улкан рўзгорнинг доимий ишлари. Рақамлар мазмунга қарайди, фактларнинг моҳияти ҳис этилса, улар заминиди

Зокиржон Собиров ҳамнори, ҳамкасби «Правда» колхозининг раиси Солижон Мамажонов билан.

Г. ГРАФКИН фотоси

не-не шижоату таҳликаларини, не-не бедор тунлару жонбозликларини кўз олдингизга келтирасиз.

Телефон жиринглаб, ора-сира гурунгузилиб турди. Раиснинг иш вақти чекланмаган. Сўхбат орасида идораларга, ташкилотларга сим қоқади, кўрсатмалар беради. Зокиржон аканинг минг бир жумбоққа лаҳзада жавоб топиб бераётганига ҳавасланиб турардик. Сўнг раис бизни далаларни кезишга чорлади. Машинада ҳам сўхбат давом этди, у саволга ўрин қолдирмай, ҳамма нарсани тўла-тўқис тушунтириб борди. Машина кўчадан-кўчага шўнғир эди. Кўюк бог-роғлар, мисоли шаҳарча тусини олган қишлоқлардан ўтиб борардик.

— Қишлоқларимиз қуроқ ва тарқоқ эди,— дейди раис.— Уларни бир неча яхлит қишлоққа қовуштирдик. Энди одамларимиз янгича солинган уйларида туршади, фақат водопроводдан сув ичишади. Газ, телевизор— ҳаммаси муҳайё. Мактаб, богча, клублар ҳам бош режа асосида қурилган. Барча қишлоқларга раво йўللари олиб боради. Биз жамоат биноларини тиклашдан ҳам олдин турар жойлар қурдик. Уларнинг сони икки мингдан ошиб кетди. Уй қуриш ҳозир ҳам сусайгани йўқ. Ҳар кун янги уйнинг пойдеворида режа иллари тортилади.

Ризқини ерга сочган деҳқон уруғдан кўзини узмайди. Лекин кужгонлик деҳқонлар меҳнат галабаси йўлинингизга эмас, яшаш сирларини ҳам эгаллаганлар. «Оқ олтин»нинг оғир меҳнати деҳқонларнинг маданий ҳаёт кечирishiга монелик қилмайди. Сафарга чиққанингизда, қулоғингизга баъзан мана бундай гап чалинади: «Фалончи раис қулоғига пахта тикиб олган. Пахтадан бўлак ҳеч нарсани тан олмайди». Ҳа, бу бориб турган бирёқламаликнинг ўзи. Кужгонликлар эса «оқ олтин» қатори, сазавот, гўшт, сут, жун, тукум, дон сингари нозматлар етиштириб турмуш маданиятини йил сайин юксалтирмоқдалар. Зокиржон аканинг фикрича, колхоз қишлоқларида ишлаб турган нонвойхоналар, чойхоналар, сартарошхона ва тикувчилик устaxonалари деҳқоннинг меҳнатини енгиллаштирадиган, унинг олтин вақтини тежандиган, иш унумини оширадиган воситалардир.

Гурунғимизнинг ибтидоси пахта эди. Чиндан ҳам, раис бизга кўз-кўз қилаётган шинам уйлари, дала шийпонлари, жамоат бинолари пахта шарофатидан бўлган.

Тўққиз йил бурун Зокиржон Собиров оддий ҳисобчи эди. Ленин район партия комитети ундаги ташкилотчилик истеъдодини илғаб, масъул иш юклади, тўғриси уни «кашф» қилди. Зокиржон ака кўп ўтмай, раис қилиб сайланди. Қолоқ ҳўжалик оёққа босди. Зокиржон аканинг ҳисобчилик малакаси қўл келди. Ҳар бир тиринни ўрнида ишлатиш, алоқадор муассасалар билан пухта ҳисоб-китоб олиб бориш, ҳўжаликка энг зарур ашёларни харид қилиш, деҳқоннинг кам-кўстини ўз вақтида бут қилишга эътибор берди. Ҳўжаликнинг мажбуриятларини адо этишию, деҳқон дастурхонининг тўқин бўлишига раисни қондира олмас эди. У ҳар бир деҳқон хонадониди зиёлича файз кўришни истар эди. Йиллик даромаддан чеғирилган жамғармани маданий ҳаётни кўтаришга аямая сарфлайверди. Ҳўжаликнинг ҳар бир тармоғидан даромад бўлоқдек тошиб чиқар, колхоз иқтисоди эса йил сайин ўсиб борар эди. Колхоз коммунистик меҳнат коллективи номини олиш учун курашга бел боғлади. Бу эса ҳар йили деҳқон ҳаётида ўз изини қолдираверди. 1957 йили колхоз Меҳнат Қизил Байроқ ордени билан мукофотланди. 1967 йили эса кужгонликларнинг довуғи яна ҳам

ортди. Жала гўза пайкалларини кўнпаякун қилганда, ҳосилдор тупроқни балчиққа айлантирганда, кужгонлик деҳқонлар чигитни қайта ундириб, ўжар табиғатга ўчакишгандай, қўшимча мажбурият олдилар, бу курашда галаба қозондилар. Ҳосилдорлик йилма-йил ўсиб бораверди. Тўрт юз миришкорнинг кўксини орден ва медаллар безади. Улар орасида Ленин ордени, Меҳнат Қизил Байроқ, Октябрь Революцияси, «Ҳўрмат Белгиси» ордениларига сазовор бўлганлар бор.

Машина гўза пайкали четиди тўхтади. Бу— донгдор бригадирлардан бири Искандар Ёкубовнинг даласи эди. Шу олтин далаларга қараб ўйлаб кетасан, киши. Неча минг йилдики, юртимиз бобо деҳқонлари гўза билан сирлашиб келадилар. Ҳали улкан «оқ олтин» китобининг ҳамма саҳифалари тўла очилмаган. Ҳар қайси омиликор деҳқон оппоқ саҳифаларга ҳеч бўлмаса бир сатр янгилик қўшади. Дуркун яшнаб ўсаётган гўзалардаги ҳосилни чамаларкан, раисдан мўл ҳосил етиштириш сирларини сўради:

— Бизда дахлсиз «патент» йўқ,— деди Зокиржон ака.— Ким бўлмасин, бирор дуруст тажриба орттирса, уни дарров бошқалар билан ўртоқлашад. Ўргашбой Султонов, Ўргашбой Раҳмонов, Ҳакимжон Жўраев, Қумрихон Қурбонова каби кекса деҳқонларимиз бой тажрибаларини ёш деҳқонларга ўргатмоқдалар. Илм билан тажриба этгизак. Бирисиз бирига сўяниб бўлмайди. Қишлоқ ҳўжалик илмининг эгаллаб келган мутахассислар қадрдон далаларимизни иккинчи дорилфунун деб биладилар. Пахтакорлик илмида муҳим бўлган боб йўқ. Шунинг учун ҳам ерни тобиға келтириб, вақтида чигит ташлашга, яғаналаш ва чипчишини маъридидан кечиктирмасликка, гўзанинг талабига қўлоқ солиб астойдил парварши қилишга жиддий аҳамият берамиз. Бу— бир неча центнер қўшимча ҳосил деган сўз. Бу йил «Тошкент-1» навиини эгдик. Бу уруғ вилтга чидамил. Турмуш шароити учун ноқулайликлар туғдирадиган заҳарли дориларини ишлатмайдиган бўлди. Кейинги йилларда ер сағихиға зовур тупроғи солишини тажриба қилдик. Натига яхши. Бунинг худди алмашлаб экишга ўхшатиш мумкин. Асли алмашлаб экиш деҳқоннинг азалий удуми. Бунга яқин орада тўла эришамиз. Мана Ҳурсанали бош бўлиб, еримизнинг картограммасини туздириб қўйган.

Колхоз партия ташкилотининг секретари Ҳурсанали Турсунов бунгача колхоз агрономи эди. У тупроқнинг ҳикматини билади. Кужгонликларнинг ҳаммасини ҳам агроном, миришкор деҳқон деб атаса арзигулик. Кетмонга даста йўнган ўспирин ҳам, тунлари ойнинг аксини эгатларда кўрган сувчи ҳам, трактор рулини тутган чапдаст механизатор ҳам, бармоғини чаноқ тирнаган чевар теримчи ҳам деҳқончилик илмидан бохабар десак муболағаси йўқ.

Шу кунги қош қорайгунча дала айландик. Меҳнатнинг дошқозони ҳар гагидан ҳам қайноқ. Янги беш йиллик режаларини ҳўжалик аллақачон чамалаб қўйган. Маррадар аниқ. Амин бўлдики, номдор ҳўжалик шўҳратига яна шўҳрат қўйилади. Агротехника тадбирларини тўқис жўрий қилиш эвазига ҳосил бу йил ҳам ошади. Асака қирларидан янги ер очилди. Яйдоқ адирлар кўкси банорас тўн кияди. Тўққизинчи беш йилликнинг ҳар бир одими кутлуг! Улуғ Ватан кужгонликларнинг сарчасмаларидан ҳам баҳраманд бўлади.

М. ХИДИРОВ,
Ғ. ЭШОНОВ

Андижон область,
Ленин райони.

Ёруғ жаҳонни ҳаммамиз офтоб нури воситасида тасаввур этамиз, кўрамиз, ўрганамиз. Қадим замонларда одамлар, нур инсон кўзидан таралади, деб ўйлаганлар. Буюқ мунажжид Улугбек нури — ҳаёт деб атаган эди. Бизни кўраб турган олам моддадан иборат бўлганидек, ёруғлик ҳам нур шаклидаги модда бўлса керак, деган эди у.

Улугбек башариёт тараққиёти ерсиз, сувсиз, нурсиз бўлмаслигини, бу уч эгизакни жиловлаш кераклигини айтди. Ер билан сув азал-азалдан одамга хизмат қилади, бироқ нур бизнинг замонамиздагина жиловланди. Олимлар нури бир ёрга йиғиб, истаган нўзанидан оккизини ўргандилар. Бу нур ҳавзалари фан тилида квантлик оптик генераторлар деб аталади, ундан таралиб чиқатган нурлар эса лазер нурлари номин билан машхур.

Квантлик генераторлар атом ва молекулалардан олиingan майда нурларни трансформаторга ўхшаб кунайтиради ва бир йўналишдаги энергияга айлантириб беради. Квантлик оптик генераторларини 1954 йили Ленин мукофотининг лауреатлари устоз ва шогирд А. Прохоров ва Н. Басов кашф этдилар. 1963 йилда эса А. Прохоровга, Н. Басов ва америкалик олим Ч. Таунсга квантлик электроника соҳасидаги оламшумул ишлар учун Нобель мукофоти берилди. Ҳозир совет олимлари қудратли квантлик оптик асбоблар яратиш устида тинчлик иш олиб бормоқдалар.

1962 йилда Америка Қўшма Штатларидаги Массачусетс технология институтининг ходимлари Вачуссет тоғига ғалати ускуна ўрната бошладилар. Одамлар тааж-жубланиб, сунъий йўлдошларни кузатишса керак, деб ўйлашди. Лекин тоғда микрофон, телевизион камера, телескоп ва ток манбаидан бошқа нарса йўқ эди. Ярим кечада институт лабораториясига ўрнатилган хабарчи қироқ ёнди. Бу қироққа тоғдаги улкан кўзгули телескоп кўринмас лазер нури бермоқда эди. Шу онининг ўзида хонадаги телевизорда одамлар шакли пайдо бўлди. Тоғ билан лабораториянинг ораси 55 километр эди, бироқ телевизор жуда тиниқ кўрсатади. Бу — лазер нури ёрдамида олиб берилган биринчи телевизион кўрсатиш эди.

Лазернинг имкониятлари чек-

сиз. Бу сеҳрли нурлар ёрдамида бир йўла 80 миллион телевизион каналдан эшиттириш олиб бориш мумкин. Шунингдек, кўп тармоқли телефон алоқаси учун ҳам лазер жуда қулай. Ҳозир москваликлар Г-6 ҳамда АВ-9 номерлари билан

ҳам лазердан унумли фойдаланилди.

Дентиз ёки океанда 100 километр тезлик билан сузиб кетаётган моторли кемани тасаввур қилинг. Бу кемада чуқурликни аниқлайдиган, океан тубининг харитасини чизадиган лазерли асбоб ишлаб турибди. Океан ости хари-тасини ҳалигача бирор кимса аниқ чизиб чиқолган эмас. Бунинг учун кўп вақт кетар, қанча-қанча мутахассисларнинг йиллаб меҳнати зарур бўлар эди. Энди бу мушкул осонлашди. Лазер нури океanning қаери неча метр эканлигини бир зумда айтиб беради.

Лазер нурини Ойга йўналтириб қайси кун Ой Ердан қанча узоқда бўлишини хатосиз аниқлаш мумкин. Бу сеҳрли нур ёрдамида ҳозир самолётлар истаган оби-ҳаво шароитида учирилмоқда ва қўндирилмоқда.

Лазер нури кашф этилиши билан пармалаш, қаттиқ металлари пайвандлаш ва бошқа шунга ўхшаш ишларда қўлланила бошланди. Ҳозиргача ингичка пармалар билан қалин металлари тешиш қийин эди. Лазер нури сантиметрнинг 200 дан бир улушича келадиган еки қилдан қироқ марта нозик текши олади. Ундай тешишни фақат микроскоп билангина кўриш мумкин. Бу — ҳозир ингичка симлар ва тўкув машиналари тайёрлашда кенг фойдаланилмоқда.

Ҳозирги замонавий пайвандлаш қурилмаларидан айримлари лазер билан ишлайди. СУ — 1 деб ата-ладиган бу нур титан пўлатни, олтин билан кремнийни, эриши қийин бўлган металлари ҳам осонгина пайвандлай олади. Пайвандланган чок ўта мустаҳкам бўлади. Кейинги вақтларда электроника ва радио, телевизорсозликда бундай пайвандлаш усули кенг қўлланилмоқда. Илгари радио ва телевизорлар ичидаги сон-саноксиз деталлари бирма-бир пайвандлаб чиқиш учун қанчадан-қанча вақт, қўл кучи, маблаг сарф бўларди. Энди лазер аппаратлари ўнлаб радиодеталларни бир зумда пайвандлайди. Ёки оддий лампочкани олинг. Унинг ичидаги сим узилди. Ника қилиш керак? Ё шунани синдириш, ё эритиш лозим бўлади. Лазер бунинг ҳам иложини топди. Нур билан лампочканинг узилган симини бирпасда пайвандлаш мумкин. Кўриниб турибдики, лазер қони фойда, чексиз хазина. Бу қудратли нур билан

қуролланган одамнинг қўли ҳамма ерга етади.

Академик А. Янковский епиқ идишлардаги жисмининг нима эканлигини спектрал анализ ёрдамида аниқлайдиган асбоб яратди. Бу нодир асбоб билан сув остидаги, пўлат сандиқ ичидаги, темир қути ё яшиқлардаги буюмин лаҳзада топиш мумкин. Буюмининг қаттиқ-юмшоқлиги, катта-кичиклиги, хусусиятлари — ҳаммаси ҳеч хатосиз аён бўлади. Бу ҳам лазернинг шарофати.

Лазернинг кўз илғамас ўткир игначиси шифокорларга кўп соҳада ёрдам бермоқда. Айниқса, лазер нури кўз касаллиқларини даволашда катта хизмат қилмоқда.

Маълумки, кўз гавҳарининг рўпарасида, тўр пардада ёруғликка ниҳоятда сезгир сариқ доғ бор. Кўз мускуллари ёрдамида буюм тасвири тўғрилиб сариқ доғга тушади ва одам шу буюмни кўради. Кўпинча шу сариқ доғ кўз касалигининг тубидан кўчиб кетиб, одам кўр бўлиб қолади. Бу дард-ни даволашда шифокорлар жуда қийналиб келганлар. Энди бунинг иложи топилади. Ҳозир кўз ичига лазер нури юборилади, нур ўша сариқ доғга тўпланади ва доғни қайта кўз касасига ёпишти-ради.

Бундан ташқари лазер хирургияда ҳам муваффақиятли қўлланилмоқда. Масалан, у ичакни игнасиз тикади. Шундай тикадики, чоклар моҳир хирург қўлидан чиққандай мустаҳкам бўлади.

Лазер ҳадсиз-ҳисобсиз имкони-ятларга эга. Келгусида ҳисоблаш машиналарини электр билан эмас, лазер нури билан ишлайдиган қилиб яшаш мумкин. Агар шундай бўлса, бундай машина бир секундада бир неча миллион операцияни бажара олади. Бу эса ҳозирги ҳисоблаш машиналар ишидан бир неча минг марта тезроқ ва аниқроқ бўлади.

Лазер нури билан яқин келажда қалин музаларни қирқиш имкони туғилади. Бу — истаган кема билан қўрқмай муз океанига сафарга чиқиш мумкин, деган гап. Хуллас, лазер нурлари яқин келаждада оламшумул ишларни бажариб, кўп мушкулларимизни осон қилиши керак.

Ҳамдам ҚУЧҚОРОВ,

Тошкент Электротехника ва алоқа институтининг ўқитув-чиси

Фан — халқ

хизматида

бошланадиган телефон алоқаларидан фойдаланилмоқдалар. Лазер нури билан ишлайдиган бу нур телефонидо одам товуши юмшоқ, тиниқ эшитилади. Шуниси тааж-жубки, агар лозим бўлса бир вақтнинг ўзида Москванинг ҳамма аҳолиси баравор гаплашиши мумкин.

Лазерлар космос билан алоқа қилиш учун беиҳоя қулай. Американинг «Жеминай» ва «Аполлон» космик кемалари билан алоқа лазерлар ёрдамида олиб борилади. Совет «Луноход»нинг оламшумул илмий тажрибаларида

Эйтибор ОХУНОВА

Тонглар бор...

Тонглар бор дунёда, қоронғу, Юртлар бор, юлдузсиз кечадай, Тонг отар, Кун ботар, Келтирар элига дард, оғу, Одамлар хоруздор кўчада.

Тонг отар, гўдаклар қўлини Бир бурда нон учун чўзади. Тонглар бор, кинсонлар динлики Юлунлиқ поралаб, эзади.

Тонглар бор, бомбалар ёғилар Гуноҳсиз оналар бошига. Тонглар бор, хунрезлик туғилар: Чилларчин гўдаклар бешига.

Тонглар бор, режалар тузилар Адоват, офатли урушга. Умрлар рикшаси узилар — Бахшда бир ватанфорушга.

Тонглар бор, нур ўтмас чачвондан — Заъфарон юзларини ёритмас. Тонглар бор, тун бўйи армондан Хаёлу дилларини аритмас...

Ва лекин юртимда ҳар бир тонг Нурларга кўмади осмонин. Истиқбол қудратини уриб бонг, Кўёшдек эъозлар инсонини!

Наврўзи оламдан ўргилай

Наврўзи оламдан ўргилай, Дил тўла муҳаббат, ҳаяжон.

Гўнчалар лаб очиб қулгуга, Навдалар тақибди гўл маржон.

Наврўзи оламдан ўргилай, Орзулар рангларга йўғрилар. Ҳар гуллик, кўзимга сургудай, Боғларда бол йнгар арпалар.

Боғларда бол йнгар арпалар Гўл бўйини аниқтиб оламга. Лопалар гулханни лопуларлар — Баҳорий руҳ бериб қаламга.

Сени ёниб, орзиқиб кутай, Хаёллари тоқсин ўйингда. Тўлини ойни қўлимда тутай, Фонуш бўлиб ёнсин йўлингда.

Сотинчимдан сув сепаёкин, ул Шабнам бўлсин гўллар кўнсада... Сен келганда тўқилли кўнгили Жой топаркан қайдан ўзига!..

унёда шундай одамлар борки, уларнинг тақдири худди кўзгудай халқ тақдирини акс эттиради, умри — эзулик, нафосат, мангулик рамзидай қалбигида ҳавас уюғотиб, юксак орзуларга чорлайди.

Қўқонлик машҳур нақшош, Ўзбекистон халқ россони Қодиржон Ҳайдаров ана шундай бахтга мушарраф бўлганлардан.

Чорсигина ҳовли. Шингил мевали олча тағиди мўъжаз сўрида паст бўйли, чўққи соқол, қорамғиз, кўзлари тийрак мўйсифид ўтирибди. Рўпарада — унинг сон-саноксиз мухлисларидан бири, ёшгина йигит. Мўйсифид мулойим товуш билан гап бошлайди, ора-сире, ўрни билан ҳазил кўшиб кўяди, лутфлари кўкочча — ўткир, ilmoқли ва нозик... Йигит унинг бармоқларига тикилади, улардан ўзича сеҳр, мўъжиза ахтаради. Мўйсифид олисдан, жуда олисдан сўз очади.

ОТА ИЗИДАН...

1870 йил, Узоқ Россиянинг Симбирск шаҳри. Тош тўшалиб, чорраҳаларига фонуслар осилган кўрмисиз кўчадан ўттиз ёшлардаги бир йигит бормоқда. Эғинда ҳайитлик тўн, оёғида ағдарма этик, бошида маргилон нусха дўппи. Йигит ён-верига аланглайди, катта-кичик, тунд иморатларга, уларнинг безакларига диққат билан боқади, уларни Самарқанд ва Бухоро нақшларига қиёс этади, юртини ўйлаб мамнун жимларди.

Тош кўлини тарақлатиб дашамдор извошлар ўтади. Отлар пишқиради, бошларига цилиндр кийиб, извошни бир қарич кўтириб ўтирган бойваччалар ҳансирайди. Йўлдада чоригини судраб кўли қадоқлар боради. Йигит уларга қарайдию юраги эзилади. «Бизнинг деҳқонларга ўхшашар экан,— пичирлайди у,— ватани бошқа, дини бошқа бўлса-да, бари бир биз томондагиларга ўхшайди: юпун, ҳақиқатга ташна...»

Меҳмон йигит шаҳдам юриб шаҳар кўрғазмасига кириб борди. Уни шов-шув билан қаршиладилар, «О, мастер! Марҳамат этсинлар!..»

Одамларнинг олиқишига сазовор бўлган бу йигит кўқонлик уста Ҳайдаржон Нажмиддин ўғли эди. Ҳайдаржон Кўқонда шўхрат топди, нозик ўймакорлик санъатига ром бўлганлар унга «фаранг» деб ном бердилар.

Уша вақтда Туркистон ўлкасида ҳам халқ усталари яратган буюмлар кўрғазмаси бўлиб турарди. Ҳайдаржон бу кўрғазмаларда тез-тез иштирок қилар, кўпинча биринчи совринларини олиб кетарди. Бора-бора ёш устанинг номи рус савдогарларининг қўлогига өтди. Улар Ҳайдаржонни Россиянинг Новгород, Петербург, Москва каби шаҳарларидан ўтказиладиган халқро кўрғазмаларга таклиф эта бошладилар. Шундай қилиб у, мана Симбирск шаҳрига келиб қолди.

Кўрғазма гала-говур, одамлар ҳар бир асарни қизиқиб муҳокама қилар, кўплар Ҳайдаржоннинг шарқ услубидаги буюмларини кўришга ошиқар эдилар.

Ниҳоят, ёш уста янги танишлари даврасида қимтиниёғина асбоб-ускуна солиingan халтасини очиб, болғача, искана, ранда олди. Ҳайдаржон, нақшошларнинг қадим одатига кўра, кўрғазмага қўйиладиган асарларини бўлақлаб олиб келган эди. Энди у томошабинларнинг кўзи ўнгига нақш ўйилган хонтахтасини йиғиштириб, қисмларини бир-бирига улай бошлади. Бировлар завқ билан, бировлар тааж-жулбаниб қараб турбиди. Ёш устанинг кўли қалтирагандек бўлди, сўнг ўзини тутиб олди. Бир неча дақиқада мураккаб, нозик нақшларни ўзаро бириктириб қаддини ростилади. Кафтининг сирти билан манглайини арди, Чапак янгради. Чунки ҳозиргина ёғоч парналариди сочлиқ бўлган тахталардан бирлашиб ажиб манзара кашф этган, хонтахта узра жимирлаган шарқ гулларининг тасвири кўзини қамаштирар, улар худди тонг чоғи тебраниб турган жонли чечаклардай дилини қитқилар ва кишини беихтиёр энтиктирар эди.

Уша куни Ҳайдар фарангнинг хонтахтаси билан курсиларига махсус мукофот ва медал берилди, асарлари эса Вена саройларига жўнатилди.

Орадан роса юз йил ўтди. Эски Симбирск — бугунги Ульяновскин чарогон, кенг кўчаларидан бири. Чаманзор йўлдада, юртдошлари даврасида паст бўйли, миқти, одми кийинган

бир қария ўйчан одим ташлайди. Онда-сонда учраб турувчи эски иморатлар, кўҳна боғларга синчков қараб кўяди, гўё нималарнингдир изини қидиради. Бу қария Ульяновскиннинг фажрий меҳмони. Буюк Ленин таваллуд топган, ўсиб-ўлғайган, ниқилоб ишига бел боғлаган юртни зиёрат этгани келган бу киши ўша уста Ҳайдар фарзанди, кўқонлик машҳур нақшош Қодиржон Ҳайдаров. У Ленин ватанида кўп одамлар билан мулоқотда бўлди, гурунқ қилди. Гап орасида юқоридаги воқеани ҳам эслаб ўтди. Шунда Қодир оталарни бошлаб юрган меzonлардан бири савол ташлаб қолди:

— Кечирасизу менга бир нарса рамзийдек туюлади. Гапнингизга қараганда, бундан юз йилча илгари бу ерларда отангиз бўлган экан. Мана, энди сиз марҳамат қилдингиз. Сизингча, шу киши зиёрат ўртасида ўхшашлик борми?

— Ҳам бор, ҳам йўқ,— деди уста сергаланиб,— аввало гап шундаки, дадамиз раҳматликини ҳам, мен ҳам бу ерга халқимизнинг улуг санъати олиб келди, аникроғи, касб-коримиз билан келганимиз. Дадамиз бу ерда юрганларида кимнинг замони бўлганини билмайман, бироқ мен меҳнаткашлар доҳийси Ленин замонида келдим. Шунингга шукур. Дадамиз тирикчилик вақидан ўзини ўтга ҳам, сувага ҳам урган экан, мен жамики Ҳайдарларнинг бошларини ёруғликка чиқарган кишига халқимнинг иссиқ саломини олиб келдим.

Мезон бу жавобни кутмаган шекилли, ёқимли қулди, кейин тавозе билан яна савол берди:

— Горкида Ленинга совға қилган столингизни кўрган эдим. Шунинг тарихини айтиб беролмайсизми?

Бу — уста кутган, у доим тўлиб-тошиб, го-ҳо энтикиб жавоб берадиган савол эди. Устанинги йирик кўзларини хаёл чулғади, хаёллари яна йигитлигига, йигирманчи йилларга қайтди...

— Касбинга барака, ўғлим,— қария юзига фотиҳа тортди.

Қодиржон сопол пиёлада чой узатди. Парпи бува икки пиёладан кейин муддаого кўчди:

— Ўғлим, яқинда Москвада катта кўрғазма очилармиш. Шунга сен ҳам катнаш, деб айтган келувдим. Ҳар ҳолда ёмон бўлмайди, қадр топасан.

Қодиржон ўйлиниб қолди. Раҳматли дадаси ҳам: «Болам, илҳом бўлса кўрғазмадан қолма. Шунда сени эл-юрт танийди. Чин баҳонини ҳам шу ерда олсан», дегувчи эди. Нима қилсин! Ҳўп деса, бу ёқда рўзгор, бир уй одам кўлгига қараб ўтирибди. Йўқ, дейишга тили бормайди. Парпи буванинг бир оғиз сўзи устанинги кўнглида қулга кўмилиб бораётган орзулар ўтини ловуллабти юборган эди. Бу кунлар ҳам ўтар. Яна ота касбини қилишига тўғри келар. Ушанда аттанг, қўл чиқиб кетибди-да, деб бармоқ тишлаганидан ҳозир кўзини чирт юмгани яхши эмасмикан?

— Мен рози,— деди Қодиржон.

Парпи бува ўрнидан турди. Шундан кейин ёш уста ўчун уйқусиз тунлар бошланди. У бўлжак хонтахта андазасини излаб ўнлаб, йигирмалаб қозғ қоралади. Қодиржонни шакл ва мазмун бирлиги қийнар эди. У ўзбек миллий нақшлари тасвирига янги замон руҳини сингдиришни кўнглига тугиб қўйган эди. Ниҳоят излагани топилди: хонтахта саккиз қиррали бўлади, ўртада доира, доирада улкан беш қиррали юлдуз, ўроқ-болға, катта юлдуз атрофида эса бодрок юлдузчалар... Ҳўш, хонтахта ҳошияси-чи, ҳошия бўш қоладими?

Бу саволга Ҳамза Ҳакимзода жавоб топди. Шоир Қодиржоннинг отасига яхши таниш эди. У илгари ҳам Қодиржонларникига тез-тез келар, Ҳайдар ота билан халқ санъати ҳақида узоқ-узоқ гурунглашиб ўтирар эди. Мана, ҳозир ҳам эшикдан табассум билан кириб келди. Ҳамза ёш нақшошга катта чанг буюрган эди. Суриштирди. Қодиржон ҳаммасини тайёр-

ТАЪЗИМ

ЛЕНИН ҲУЗУРИГА

1923 йил. Ҳайдар фарангнинг оламдан ўтганига уч йил бўлган. Ёш Қодиржонга ота мерос бўлиб эски ҳовли, рўзгор ташвиши, ўрта-миёна устакхона ва ўткир кўз билан нозик таъб қолган. Қодиржон, эски устакхонада отасининг чирогини ёқиб ўтирибди. Бироқ ўймакорлик услубида ишланган нафис буюмларга бировларнинг хоҳиши йўқ, бировларнинг қудрати етмайди. Қодиржон, сабаби тирикчилик дегандай, дурадгорлик қилади, го-ҳо хонаки қошиқ ишлаб бозорга чиқариб сотади. Севкили касбини, нақшошлигини соғинади, соатлаб ёнғоқ тахта устида эгиллиб, терлаб-пишиб ишлашни кўмсайди...

Ана шундай кунларнинг бирида останада Парпи бува пайдо бўлди. У уста Ҳайдарнинг қадрдон дўсти, Қўқоннинг ўқимшли, фозил кишиларидан эди. Қошиқ йўниб ўтирган Қодиржон Парпи бувани кўриб уялди. Бува эса ўзини кўрмаганга солиб, ёнига келиб ўтирди.

лаб қўйган, бироқ тор тополмай гаранг эди. Шоир уни овутган бўлди, сўнг устакхонани кўздан кечира бошлади. Бир четда товланиб турган бежирим хонтахта билан курсичаларга тикилиб қолди. Улар ҳали чала бўлса-да, қўни қамаштирар эди. Ҳамза хонтахтани чертиб кўрди, кейин:

— Бунинг кимга атаганидир, Қодиржон!— деди. Қодиржоннинг юраги кабутардек потирлади, ҳаяжондан нафаси тикилди.

— Агар кўрғазмадан яхши ўтсам... ўроқ Ленинга топширмоқчиёдим,— деди астагина. Ҳамза уни табриқлади, кейин сўради:

— Унда ёзуви бўлиши керак, борми!— У энгашиб хонтахта қирраларига тикилди. Ёш нақшош уялиб, индамади.

— Ҳеч нарса ёзмадигини?

— Йўқ, Ҳамза ака. Нима деб ёзаман!..

Ҳамза андак чиқирлиб турди. Сўнг бир варақ қозғ олдию катта-катта ҳарфлар билан битик ёзиб, устанинги олдига қўйди.

— Мана бундай деб ёзамиз, ука: «Иңқилоб

бошлиги, меҳнаткашлар раҳбари ўртоқ Ленинга Фарғона ишчиларидан тўхфа». Қалай?

— Маъқул,— деди ёш наққош ва шу кунгидея ёзувни қўшқаватли табақапардоз шаклида хонтахта сўхнидаги гуллар ҳошиясига ўя бошлади.

Қодиржоннинг асарлари кўрғазмада юксак баҳоланди. Ёш уста ўзида йўқ курсанд, ойникса доҳий билан бўлажак учрашувини эслаб, терисига сизмас эди. Бироқ, бахтга қарши ўша кунлари Лениннинг соғлиги ёмонлашди. Қодиржон билан ўртоғи Қўзибой Юнусовни (у Қўқондан устага ҳамроҳ ва таржимон бўлиб борган эди) Мария Ильинична Ульянова қабул қилди. Мария Ильинична совға-саломни олди, иккинчи кун туркистонлик бу йигитларга Ленин номидан қайноқ саломнома топширди. Мана, ўша мактуб:

«Қўзибой Юнусов ва Қодиржон Ҳайдаров ўртоқларга.

Қимматли ўртоқлар!

Владимир Ильич менга сизларнинг совға-саломларингиз учун ўзининг самимий миннатдорлигини ва ишларингизга муваффақият тилаб қолаётганини етказишни топширди. Агар Ильич саломат бўлганида у Туркистон ҳунармандларининг турмуш ва меҳнат шароити ҳақида сизлар билан баҳонидил сўхбат қилишига ишончим қомил эди. Афсуски, бу сўхбатни унинг соғайган вақтига қолдиришга тўғри келади. Мен умид қиламанки, бу узоқ эмас.

Қадри ўртоқлар, сизларга қизғин салом билан,

Мария Ульянова».

Қодиржон мактубни олдию қўлини кўксига қўйиб ўзбекча қуллук қилди. Бу — энди умрининг йигирма тўртинчи ёшига қадам қўйган бўлгуси халқ санъаткорининг доҳийга биринчи таъзими эди.

МЕҲРИНИНГ МЕЗОНИ ЙЎҚ

Ҳар бир нарсанинг ибтидоси, интиҳоси, ўлчови бор. Лекин инсон меҳри, инсон муҳабати бундан холи. Меҳрининг мезони йўқ.

Тошкентдаги гўзал қаср — Ленин музейи бўсағасида турибману қаердадир ўқиганим юқоридаги сўзлар ҳаёлимдан кетмайди. Рўпарамда ҳашаматли, нақшинкор дарвоза. У — шунчаки жисмоний меҳнат самарасигина эмас, меҳр меваси, нафасдай қутлуг, юракдай азиз, ўзбек тупроғидай қайноқ туйғулардан омухта этилган обида! Бу обидани бунёдга келтириш яна Қодиржон Ҳайдаровга насиб этган экан, унинг қисматиға такрор ҳавас қилмай илож йўқ.

Рўпарамда кекса ўтмишдай сокин дарвоза. Арслонбоб ёнгоғидан ишланган бу санъат мўъжизасига лоқайд боқиб бўлмайди. Дарвоза сатҳида чалқиб ётган мумиёранг чизиклар, печаксимон гуллар ўзбек боғларининг нафасини уфургандай бўлади, одамни гоҳ энтиктиради, гоҳ юрагинга ширин ҳаяжон бўлиб қуйилади.

Бир вақтлар ёш Қодиржон доҳийга илк бор таъзим қилганда ҳассос Ҳамза устани қутлаган эди. Наққош ўша меҳрини эллик йил парваришди, ярим аср ўтиб тагин астойдил таъзим қилди улуг Ленинга. Унинг хизматлари мантиқий якунланди — Қодиржон ота Ҳайдаровга музейдаги қўштабақали дарвоза — асари учун Ҳамза мукофоти, Ленин гоёларини қуйлаган иқтилоб шоири номидиға давлат мукофоти берилди. Бу кекса наққошнинг қамолоти олдида таъзим ва таҳсин эди.

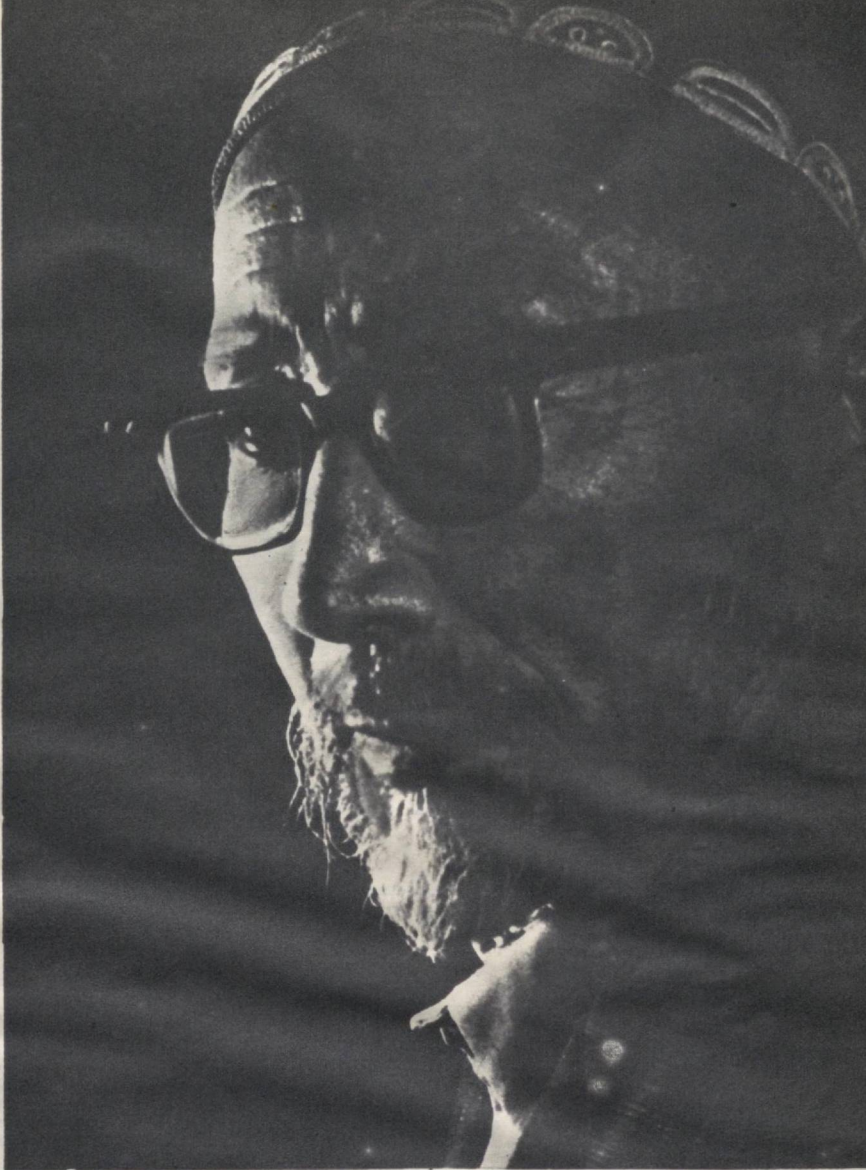
ДОНИШМАНД ҲАЁЛЛАРИ

Сўнгги вақтда отанинг сал тоби қочиброқ қолди.

«Қариллик шекилли,— деб пичирлайди у,— қариллик ҳам касаллик».

Ота ўзи ёқтирадиган ерда — олча тағидаги салкингини сурида ўтирибди. Уйчан кўзларини каттароқ очиб шундай ёнгинасига, саржинлаб қўйилган ёнгоқ тахталарга қарайди. Қуриб, рўндабоб бўлиб ётибди. «Қани энди шар-шар арралаб, ишга тушиб кетса!» Тошкентда барпо этилаётган янги цирк заллари учун безаклар ишлаб берсангиз, деб сўрашган эди. Уста ваъда қилган эди. Мана, ёнголари-гана келтириб қўйишди. Фақат... Устахонага яқинлашиб бўлмайди. Кирса — кўнгли алланечук бир армон билан тўлади, дарҳол қўлига ранда олгиси келади. Бироқ ҳозирча қуввати йўқ. Устахонани айланиб-айланиб, қайтиб чиқади.

Мана, ҳозир ҳам дўконда юрибди. Қай за-

Уста Қодиржон Ҳайдаров.

С. БЕЗНОСОВ фотоси

монлар Тошкентдаги бир институт студентларига кўрғазма қурол деб қилинган муҳаннас нусхалари, саккиз қаватли, ўн икки қаватли лавҳалар олдида айланади, жипо берилмай чала турган ўсимликнуска хонтахтасини чертиб кўради, бириктирилган ерида чоки сезилмайдими — энгашиб, синчиклаб қарайди, сўнг бурчакдан жимжима лаганини олиб кўради, мийи-гида кулади: бунинг невараси ишлаган. Ҳозир қарбий хизматда. Омон-эсон келса, бошини икки қилиб кўради. Мана, иморат ҳам солиб ҳаммасини тайёрлаб ўтирибди.

Ҳовлида бир йигит кўринди. Шогирди Салимжон. Яна ўша олча тағига келиб ўтирдилар. Қасб-кор ҳақида гап кетди. Ота илгари неча бор айтган ўнгиларини такрорлади:

— Бизнинг ҳунаримиз яна одамнинг иши эмас, халқнинг иши. Бир киши ҳеч қаерга бора олмайди. Баъзи бировлар бизнинг ҳунаримизни чакана савдо қилиб юрибди. Сиз уларга ўхшаманг, ўғлим. Бари бир халқ биледи, бугдойни сомондан ажратиб олади.

Меҳмонлар келишди. Устанинг Самарқанддаги энг катта меҳмонхонаси бебаз турган

нақшлари, Тошкент ва Москвадаги хонтахталари, Қўқондаги тахти равонлари, мактаб ва институтларга совға қилган ўнлаб дурдона асарлари ҳақида гаплашдилар. Ота устахонага кириб янги чизмаларини кўрсатди. Бири-биридан латиф, жозибали... Меҳмонлардан кимдир ўйма гуллар хилини сўради. Ота санаб берди:

— Парголи, юнонча, ўсимликсимон, ханда-савий, занжирий. Асосан шулар. Бироқ ҳар буюмнинг нақши бошқа бўлиши керак. Йўқса, нусхакаш бўлиб қоласиз. Тайёр гулни кўчириб олиш осон, бунинг невараларим ҳам қилади. Янгиларини яратиш керак. Ана шунда ҳақиқий наққош бўлади киши.

...Тагин устозу шогирд холи қолдилар. Салимжон дастурхонга эгилганча сукут сақлайди. Ота ҳаёл суради. Саксонини қоралаган умрини, қарбийдан қайтадиган неварасини, бобокалонларидан мерос келаятган машаққатли, қутлуг ҳунарини, унинг қўлидан ишини оладиган ёшларни, топган қадр-қимматини ўйлайди. Дунё кўрган қамгап донишмандлардай, узоқ-узоқ ўй суради

С. СИЕВ

механизациядан яна ҳам унумлироқ фойдаланиш, чигит навини йил сайин янгилаб бориш билан эришамиз. Совхозимизда 445 коммунист хизмат қилмоқда, улар ишлаб чиқаришнинг ҳамма соҳаларида ташаббус билан ишлаб, фидокорлик намуналарини кўрсатмоқдалар. Ўтган беш йилликда совхозимиз катта муваффақиятларга эришиб, бир неча марта мукофотлар билан тақдирланди. Бунда коммунистларимизнинг етакчилиги бекиёс бўлди. Бизда ҳозир ўнта цех партия ташкилоти, ўттиз етти партия группаси ишлаб турибди, қирқ саккизта пахтачилик бригадасига коммунистлар бошчилик қилмоқдалар. Дала бригадалари қошида тузилган партия группалари ишчиларнинг активлигини оширишда, оммавий-сиёсий ишларни жонлантиришда, таълим-тарбияни яхши йўлга қўйишда совхоз партия комитетига яқиндан ёрдам бермоқда. Коммунист Назиржон Низомов бошлик бўлган бригада қошида беш коммунистдан иборат партия группаси тузилган. Бу группанинг ишларини ҳар жиҳатдан намуна қилиб кўрсатиш мумкин. Ҳафтанинг охири кунда ишлаб чиқариш мажлиси ўтказилади: бунда иш шароити, сифати, меҳнат интизоми, оммавий-сиёсий ишларнинг, тadbирларнинг амалга оширилиши каби масалалар муҳокама қилинади. Бу группанинг иш тажрибаси ҳозир бутун совхозга айилди. Партия группалари, цех партия ташкилотлари беш йиллик марраларини эгаллаш учун бошланган катта ҳаракатга шу йўсинда бошчилик қилиб келмоқдалар.

У. Бегматов. XXIV съезд директиваларида аҳолини тўлароқ таъминлаш мақсадида қорвачилиқни яна ҳам ривожлантириш масаласи қўйилган. Шунини айтиш керакки, ўтган беш йилликда гўшт, сут, жун ва тухум етиштириш давлат планларини ортиги билан адо этган бўлсак-да, уларнинг таннари арзонлашмади. Ҳозир районимиз коммунистлари шу камчилиқни тугатиш учун иш бошлаб юбордилар. Бу борада бошлангич партия ташкилоти нима-

«Бешариқ» совхоз партия комитетининг секретари Ҳамиджон Усмоновни ҳаммаша далада кўрасиз.

лар қилаётганлигини Октябрь 40 йиллиги совхоз партия комитетининг секретари ўртоқ Муҳаммаджон Холиқов сўзлаб беради.

М. Холиқов. Дарҳақиқат, ўтган беш йилликда пахтачиликка кўпроқ эътибор бериб, қорвага раҳбарлик қилишни бир оз сўсайтирган

Адабиётимизнинг ёш авлоди

кинчи тўплами эса энди нашрдан чиқади. Биз шoirни матбуотда тез-тез учратиб тураемиз. Жамол Камолни кўпроқ она-Ер ташвишлари, юлдузлару қуёш поинига тиз чўккан, «тангридай азамат инсон»нинг қадри ва дарди, ҳаёт ва умр мазмунини каби катта масалалар қизиқтиради. Бу азалий ва абадий муаммоларга шoir замонавий руҳ бағишлайди. Улар фалсафий-илмий тушунча сифатида эмас, балки дунёнинг шу кунги масалалари билан боғлиқ ҳолда тақдир этилади.

Мана, унинг бир шеъри:

Бир кифтида оқшом, бир кифтида тонг,
Зулмат ва зиянинг қоқ ўртасида
Туради тангридай азамат инсон
Юлдузлар — қуёшлар рўпарасида.

Рухини қуршамши ажиб бир ҳолат,
«Тангрим» деб атаркан ер ҳам, само ҳам —
У бовар айламас, чекар хижолат
Ва оқсоч онасин ёд атар ҳар дам...

Қўлини узатса ҳамма нарсага етадиган, замин ва самонинг тангриси бўлиб қолган инсон — космик аср одами ҳамда унинг ердаги ҳаётини ташвишлари, назаримизда, жуда топиб айтилган. Шеърятга хос образли фикр бор.

Жамол Камол шеърларида ўз имконияти доирасида сайерамизнинг «юрак уришини» беришга интилади. Бу, умуман, ҳозирги ўзбек шеърятининг муҳим хислатларидандир. Аммо бу Жамол шеърларига кўпроқ хос. Шoir ижодини жазоратли қаҳрамон қиз Жамила ҳақидаги шеърдан бошлагани ҳам бежиз эмас. Эҳтимош, шу туйфайли бўлса керак, унда романтик тасвирга мойиллик, бирор воқеа ёки предметни сербўёқ ифодалаш, воқеликни кескин, қарама-қарши кутларда кўрсатиш, кутарикилик кучли. Лекин шунини ҳам айтиш керакки, бу хусусият унинг шеърларида баъзан

аниқ тасвирнинг йўқолишига, сўз ва туйғу меъеридан чиқиб кетишга олиб келади. Унинг бир қанча шеърларида, айнисса, «Эй, буюк тупроқ», «Зарафшон», «Себистон» шеърларида, гоёнинг манзаралашуви, моддийлашуви кўринмайди. Айрим ҳолларда туйғулар конкрет маънони аналтмайди. Бутун-бутун бандлар таркоқ ҳислар йиғиндисига айланиб қолади.

Шoir табият ранглариини бутун назокати билан илгадай («Бир туп жонон ўрик»). Ундан маълум бир ижтимоий мазмун топади, табиятнинг бир бўлагини олиб, ўшандан борлиққа рази ташлайди. Айнисса, бу ўринда шoirнинг «Кўриб қолдим ногоҳ...», «Шом эди...», «Бир қўшча йиғлайди...» каби шеърларидаги ютуқлар билан табрикламоқ керак. Аммо унинг бу борадаги баъзи шеърларида чинакам шеърят учун хос бўлган аққол образлар, парвози баланд фикрлар, Жамол Камол имкониятини ҳисобга олсак, ҳали жуда кам.

Шoirнинг кейинги шеърларида фалсафийликка мойиллик аниқроқ сезилмоқда («Бола эканимда...», «Вақт болгадир...», «Менга қисса айт...»), ҳалқ ҳикматларини поэтик идрок этган ҳолда шеърга сингдириш кўзга ташланмоқда («Кўкка боқиб...»), юксак шеърятга хос соддалик, равонлик кўчаймоқда. Лекин айрим шеърларида китобийлик, жимжиқдорлик, фикрнинг образ панасида қолиб кетиши каби ҳоллар ҳам йўқ эмас. Масалан:

Мансаб кўпригинда худбинликка қон —
Шухрат бозорига ўтар чоғида...

Бир-икки оғиз гап шoir газаллари ҳақида. Жамол газалларининг қурилиши, вазни анча мукамал. Лекин бу ўринда биз бошқа нарса — умуман газалнинг имконият ва чегараси ҳақида бир оз тўхталмоқчимиз. Газалнинг айна, шеърятимизнинг ранг-баранглиги каби жиҳатлардан зарурлигини қайта-қайта таъкид-

ОНА-ЕР ХАЁЛИ БИЛАН...

Жамол Камол шеърятимизга 60-йилларда кириб келган истеъдодли ёшлардан бири. Шеърятимизда унинг ҳам ўзига хос овози бор. Ёш шoirнинг уч йил муқаддам нашр этилган «Олам кирар юрагинга» китобини шеърхонлар илиқ кутиб олишди. Кейинги, ик-

эканмиз. Бунн лоақал шундан ҳам билса бўладики, пахтачиликда уч юз ўттиз беш коммунист ишлагани ҳолда чорвачиликда атиги ўттиз коммунист ишлаган. Йил бошида очик партия мажлиси ўтказилди. Коммунистлар совхоз чорвачилигини ривожлантириш учун нимадлар қилиш мумкинлиги ҳақида таклиф ва мулоҳазаларини ўртага ташладилар. Чорва молларининг зотини йил сайин яхшилаб бориш, ем-хашакни кўпайтириш мақсадида беда майдонларини 830 гектарга етказиш, йилга кам деганда 25-30 гектар ерга қизилча экиш, камиде 50 процент сутни машинада сотиб олиш, чорвачиликда механизацияни кенг жорий қилиш, чорвадорларнинг меҳнатини рағбатлантириб бориш кераклиги ҳақида махсус қарор қабул қилдилар. Уша мажлисда кўпчилик коммунистлар чорвачиликда ишлаш истагини билдиришди. Санобархон Ҳайитова, Мунисой Соҳибова, Одина Мамадалиева сингари коммунистларимиз шу кеча-кундузда бошқаларга намуна бўлиб ишламоқдалар. Биз ҳам ихтисослашган фермалар қошида партия группалари тузганмиз, уларга ойлик, йиллик ишлар тақсимлаб берилган. Шу группаларнинг ташаббуси билан ҳозир совхоз чорвадорларининг кенчи мактабини очишга тайёргарлик кўряпмиз. Тўққизинчи беш йилликнинг биринчи йили ссохозимиз чорвачилигида катта бурилиш йили бўлди, коммунистларимизнинг аҳду қарорлари ана шундай.

У. Бегматов. Энди сўзни Киров номидаги совхоз партия комитетининг секретари Собиржон Алиматовга берсак.

С. Алиматов. XXIV съезд директиваларида коммунизм даври кишини тарбиялаш, янги муносабатлар, янгича урф-одатлар, янги анъаналар учун кураш ҳар бир коммунистнинг, ҳар бир партия ташкилотининг муҳим вазифаси деб қўрсатилган. Совхозимиз коммунистлари беш йилликнинг перспектив планларини тузаётганларинда янги анъаналар учун курашшини биринчи галдаги вазифалардан бири, деб белгилдилар. Ишчиларимизнинг турмуш даражаси яхшиланиб бормоқда, ҳўжаликлар бой-бадавлат, пахта ва бошқа қишлоқ ҳўжа-

Октябрь 40 йиллиги номидаги совхоз бошланғич партия комитетининг секретари Мухаммаджон Холиқов фермадагиларнинг меҳрибон маслаҳатқўйи.

лик экинларидан йил сайин катта даромад олиб келяпмиз. Эндиги вазифа янгича анъаналарни кундалик турмушимизга кенгроқ жо-

рий этишдан иборат бўлиб қолди. Тўйларни тартиб билан, меъёрида ўтказиш, маросимларни янгича уюштириш, пенсияга узатиш,

лаган ҳолда, яна бир мулоҳазамизни айтишни истардик. Назаримизда, ғазалдаги оҳанг, арузнинг текир қонуни, қофия ва радифининг қатъий анъанавий қоидалари ҳам мазву, ҳам ифода, ҳам бадий тил жиҳатидан иқидюрни маълум даражада чеклаб қўяди. Эркин Воҳидовнинг ғазал ва севгининг қадимий ҳамда абадийлигини қўйсалаб келтирган: Эл мунаққид, сен ғазални кўнунда деб қўйсалаб қўйди, сен ғазални кўнунда деб қўйсалаб қўйди, сен ғазални кўнунда деб қўйсалаб қўйди.

Севги ҳам Одад Атодин қолган инсон қонди, — деган поэтик образига илмий тус бериш керак эмас. Ҳар ҳолда арузнинг имконияти торроқ экани, ҳатто шеърятимизнинг анча истеъдодли вакиллари иқидюрда ҳам баъзан кўриниб қолмоқда.

Шубҳасиз, Жамол Камол ғазалларинда ҳам шундай ҳол йўқ эмас. Мана унинг энг яхши ғазалларидан бири — «Умидани олиб кўрайлик. Шоир бу ғазалда ҳам беҳтири чиройли, жим-жимдор сўзларга, сўз уйинларига маҳлиё бўлиб қолади. Муболагаси билан айтганда, ўқувчига маззунини ўн байта йигирма хил йўл билан талқин этади. Бу маълум даражада схематизмни, шакилбозликни келтириб чиқарган.

Биз ғазални мутлақо инкор қилмоқчи эмасмиз, балки мутлақо ғазалчиликка ўтиб олишгагина қаршимиз. Ғазал ҳам адабиётимиз, ҳалқимиз учун керак. Маълумки, ёй ҳеч қачон ракетанинг хизматини ўтай олмайди. Лекин шундай вазиятлар ҳам бўладики, у ерда фақат ёйнинг хизмати талаб этилади. Фикримизча, ғазал ҳудуди шу маънода керак.

Жамол Камол изланаётган, чинакам шеър яратилишининг машаққатларига чидаш бериб, маълум муваффақиятларни қўлга киритган шоир. Лекин биз бу муваффақиятларни шоирнинг келгусидаги ғалабалари учун бир де-бачагина бўлиб қолишини истардик.

Бегали ҚОСИМОВ, филология фанлари кандидати

ЖАМОЛ КАМОЛ

* * *

Мен кимман Заминда! Зарра бир кукун,
Замон кипригида — бир зарран хок.
Тасодифдан ҳалок бўлмадим бир кун,
Лекин тасаввурдан бўлурман ҳалок.

Ўзимни тўшанка ташласам беҳол,
Қулгоғим остида бошланар гувур.
От қўйиб келади минг битта хаёл,
От қўйиб келади не-не тасаввур...

Деразам гийқиллаб очилар хаста,
Шаффоф бир булутга айланар болиш.
Бир маҳал кўзғалиб.. учаман аста,
Кўзимда — ҳайрату кўнглимда — нолиш.

Ҳайрат — шу муҳташам жаҳон ҳайрати,
Нолиш — шу жаҳонга ташна армондан.
Мен аввал энтикиб, босиб савлати,
Кўз узмай тураман Ўзбекистондан.

Киприкларим аро парпирар шу чоғ
Бир ёқда Сайхуну бир ёқда Жайхун.
Мен — Жайхун ўғлиман, маззур тут, тупроқ,
Сайхундай хаёлга қўйибман бутун...

Сенинг осмонингдан, соғинч билан маст,
Қадрдон элларга ташласам назар:
«Ўғлим!» — деб қаққирар мўйсифид Кавказ,
«Ўғлим!» — деб қаққирар уммонин Ҳазар...

Кейин осмон бағир Русни кўраман,
Қаршимда очилар сўнгсиз бир уфқ.
Қаршимда очилар мовий бир чаман,
Ватанким бепоей, чек-ҳудуди йўқ...

Яна бир талпиниш, яна бир жавлон...
Мен ойдни дийёрлар осмонидо шай.

Бир тараф — Болтиқидир, бир тараф — Болқон,
Бир тараф — Днепр, бир тараф — Дунай.

Ажиб бир ҳаяжон барқ урар қонда.
Мен — башар авлоди, бу — менинг Ерим:
Бир тараф — Истанбул, Париж — бир ёқда
Бир тараф — Қоҳира, бир томонда — Рим...

Бу намчил қирғоқлар, кўринг, тиккадир,
Туманли самога ўрламыш кўркам.
Бундан нарн — буюк Атлантикадир,
Меникидир ўша Атлантика ҳам...

Шу осмон, шу замин — менинг Ватаним,
Шу осмон, шу замин — менинг Худойим.
Бунда бегона йўқ, барчаси маним,
Менинг Америкам, менинг Хитойим.

Шуларин айтай деб, жўшиб мабодо
Мен жаҳон томондан қичқирсам бир кун,
Дунё жимиб қолар бир нафас... Аммо
Шу замон топилар бир тўда малъун...

Қийқирик, калака: «Ёлгон бу, ёлгон!»
Лекин мен кесаман уларнинг дамини:
— Башар авлодининг барчаси — инсон,
Ватан ҳаммамизга — шу буюк Замини...

Милтиқлар қарсиллаб отилар, ҳайҳот,
Сўнгш дам. Учаман жарга: — Алвидо!
Башар авлодидир жумла одамзод,
Ватан ҳаммамизга — шу буюк Дунёи...

Бир маҳал кўз очсам: қайдаман, қайда!
Ҳўжрам нимқоронгу... Унгимни ё туш:
Кўксимни сийпалаб ётганим жойда
Юратим чангаллаб ётибман беҳўш...

Мен кимман Заминда! Зарра бир кукун,
Замон кипригида — бир зарран хок.

Партия XX съезди номдаги совхоз партия комитетининг секретари
Эргашали Худойқулов бинокорлик ишларида миришкор.

меҳнат ва уруш инвалидлари турмушини яхши-
лаш, хотин-қизларнинг оиладаги меҳнатини ен-
гиллатиш масалалари билан шуғулланувчи
махсус гуруҳлар тuzганмиз. Ҳар бир гуруҳпа-
нинг ойлик, йиллик ва ниҳоят беш йилга мўл-
жалланган планлари бор. Тўйларимиз янгича
ўтапти, маросимлардаги ортиқча харажатлар.

Киров номли совхоз партия комитетининг
секретари Собиржон Алиматов.

Тасодифдан ҳалок бўлмадим бир кун,
Лекин тасаввурдан бўлурман ҳалок...

* * *

Кошкийд, кўз тутиб йўлингга чиқсам,
Менга берилмаган бу олий ҳуқуқ.
Деразанг чертишга ҳаққим йўқ, эркам,
Эшигинг қоқишга... яна ҳаққим йўқ.

Бизни учраштирди ажиб тасодиф,
Машъум бир тасодиф айлади жудо.
Шафқатли бир бўсанг менгадир насиб,
Мендан сенга насиб ёниқ бир нидо...

Тамом... Сен бедарак, менгадир сукут,
Тамом!.. Сен жимсанки, мен ҳам безабон.
Аммо ёнмондадир пинҳоний бир ўт,
Омонлик истайман! Топмайман омон...

Йўқ, мен сезгим учун сўрамайман ҳақ,
Нима у сен учун! Ҳеч нарса эмас.
Аммоки, менинг-чун, оламда мутлақ
Эрмак йўқ, наники ҳавою ҳавас.

Нима бу мен учун: иқболми, заволи!
Бахтли, бахтсизликим — билмам, бир бало.
Гар хастаҳол эсам, чиндан хастаҳол,
Гар мубтало эсам, чиндан мубтало.

Талпиниб келгандинг, нўрдим, вожаб,
Талпиниб бошқага кетганингин ҳам.
Юрибсан ўзга бир чаманин бежаб,
Ўзга бир масканга меҳмонсан бу дам...

Буюрсин, ошигинг ўқтамдир жуда,
Аммо, жоним, ўзинг инсоф билан айт,
Айгил, ҳайрат борми унинг кўзида,
Хўсинг қаршида бир дунё ҳайрат!

Буюрсин, ошигинг ажиб бир ўғлон,
Аммо, скра ошкор айладими у:
Лутфинг қаршида олам ҳаяжон,
Ранжинг қаршида оламча қайғу!

Шундай бўлса, кечир, бахтлисан, жоним,
Ёниқ таъналарим — юрагимга тан.
Йўқ эса, ҳайратим ва ҳаяжоним
Саргардон қуш каби кезар беватан...

Бизни учраштирди ажиб тасодиф,
Машъум бир тасодиф айлади жудо.
Шафқатли бир бўсанг менгадир насиб,
Мендан сенга насиб ёниқ бир нидо!..

* * *

Бола эканимда, ҳаёл-овунчоқ —
Юлдузлар ёқарди ёш юрагимда.
Менга тутқич бермай, гининг бир тойчоқ
Ҳадеб айланарди теварагимда.

Умр йўлларида қолмадим яёв,
Яқин бўлиб қолди йироқ осмон.
Аммо ўша тойчоқ тутқизмай жилво,
Менинг атрофимдан айланар ҳамон...

Умид

Олам ичра кимга еру кимга осмондир умид,
Кимга оламдек муқаррар, кимга армондир умид,

Кимки саҳрони чаман истар, умид дарёси бор,
Ким ёниб кўзлар фалакни, юлдузистондир умид.

Мен — умид ўғлониман, ошдим хатарлар тоғини,
Отаман, энди доvon ошгучи ўғлондир умид.

Бу ҳаёт уммонни кенгдир, кенг умидлар баҳри ҳам,
Кимга даврон, кимга имкон, кимга тўғендир умид.

Уйла, жон берди Улугбек, қон тутар душманин лек,
Занглаган эгри қиличга сачраган қондир умид.

Шамси анвардир калом, деб элга келтирди имон —
Ул Навоийким, башарга нури имондир умид.

Тонгда кел, деб ул паривашга, саломлар йўлладим,
Шомда боргум, деб жавоб айтди, шабистондир умид.

Сен умидга банда бўлма, сен умидлар шоҳи бўл,
Кексалар дер: гоҳи раҳмон, гоҳи шайтондир умид.

Кимга қатра, кимга денгиз, кимга бир дунё қадар,
Ким учун оғриқли тандан чиқмаган жондир умид.

Ўз эли-ла ифтихор этса, Жамолга айб эмас,
Ўтса гар минг йил жаҳондин, Ўзбекистондир — умид!..

эскича расм-русумлар бутунлай тугатилди, ёш йигитнинг армия хизматига жўнаши ёки қайтиб келиши қишлоқ аҳли учун чинакам хурсандчиликка айланяпти. Яқинда совхоз клубида ўтказ қарияни пенсияга узатиш тантанасини ўтказдик. Бу маросим меҳнат аҳлининг чинакам байрамига айланиб кетди. «Ишлаганимиз учун шунчалик эъзозланаётган бўлсак, ҳар биримиз яна йигирма йилдан ишлаб берганимиз бўлсин», дейишди хушқабқаблик билан қариялар. Маросимлар ёш авлодни тарбиялашда, уларда янгича онгни шакллантиришда ибрат бўлмоқда, десам лофи йўқ. Совхозимизнинг 430 коммунисти янги беш йилликда чинакам коммунистик муносабатлар ўрнатишда бутун елга намуна бўлмайди, деб астойдил ёш шимаришган.

У. Бегматов. Ташаббуснинг қаноти бор, дейишади. Кировликларнинг бу ташаббуси ҳозир бутун районларга ёйилган. Бу ерда Партия XX съезди номидаги совхоз партия комитетининг секретари Эргашали Худойқулов ўтирибди. Энди у кишидан эшитайлик.

Э. Худойқулов. Бизда ҳам коммунистлар бош-қош бўлмаган бирон соҳа йўқ. Маданий-оқартув биносини кўппаб қуриш, таълим-тарбия ишларининг базасини мустаҳкамлаш — ҳозирги куннинг муҳим талабларидан биридир.

Янги мактаблар, клуб, боғча-ясилар, медицина пункти, дала шйопонлари қурилишига ўтган беш йилликда 1 миллион сўмдан ортиқроқ пул сарфладик. Янги беш йилликда эса 2 миллион сўмга яқин пулга оқартув биносини қурмоқчимиз. Совхозда махсус қурилиш бўлими бор. Бўлим қошидаги бошланғич партия ташкилотига тажрибали коммунист, ишда синалган, тадбиркорлиги учун ҳаммамнинг ҳурматини қозонган ўртоқ Иброҳим Расулов бошчилик қилаяпти. Бу ташкилот ўзининг уюшганлиги, ишчанлиги билан намуна бўляпти. Арзон ва соз қуриш — коммунистларнинг шiori ана шундай. 18 июнь ва 26 июль кунлари коммунистлар ўз мажлисларида қурилишнинг сифатини муҳокама қилдилар. Бригада бошлиқлари, айрим қурувчиларнинг ҳисоботини тингладилар. Қурилиш бўйича беш йиллик топши-

риқларини тўрт ярим йилда бажариш ҳақида қарор қабул қилишди.

У. Бегматов. Қишлоқлар қиёфасини ўзгартириш, янги замонавий шаҳарчалар барпо этиш, капитал қурилишни авж олдириш бора-сида «Москва», «Искра» колхозларининг аъзо-

«Москва» колхозин партия комитетининг секретари Абдуллагон Маҳмадов.

С. БЕЗНОСОВ фотолари

лари ажойиб ташаббус бошлаганлар. Коммунистлар бу яхши ниятни амалга оширишда иш-боши бўлишяпти. Сўзни «Москва» колхозин партия комитетининг секретарига берсак. Абдуллажон Маҳмадов бошланғич партия ташкилотини қандай режалар тузаётганини гапириб берсин.

А. Маҳмадов. Утган йили гектаридан 32,5 центнердан хирмон қўтариб, 2,5 миллион сўмга яқин даромад олдик. Қолхозчиларимизнинг турмуши кун сайин фаровонлашиб бормоқда, уларга қинғир-қийшқ, тупроқ билкиган кўчалар энди ёқмай қолди. Поли, қўша-қўша равоилари бўлмаган уйга кирмаймиз, янги кўчиб кирган уйимизда газ бўлмаса, телевизор, холодильник ишлаб турмаса кўнглимиз жойига тушмайди, дейишади. Партия мажлисида янги қишлоқ қуриш масаласини муҳокама қилиб олдик. Рафқон жуда қадимий қишлоқ, уни бузиб ташлаш тўғриси бўлмайди. Шунинг учун уни бош план асосида қайта қуриб, 140 уйли янги посёлка билан бирлаштиришга қарор қилдик. Иккита мактаб, иккита типовой боғча, кинотеатр, клуб, ҳаммом, амбулатория шу янги қишлоқнинг қоқ ўртасида бўлади. Гараж, гишт заводи, молхона, колхоз омбури, водопровод минораси эса янги Рафқоннинг кун чиқар томонига тушади. Қурилиш ишлари ҳозир авж олиб кетган. Мирзатилло Уролов, Назирали Азизов, Холмат Раҳмонов каби коммунистларимиз ташаббус кўрсатиб ишламоқдалар. Яна уч-тўрт йилдан кейин эски Рафқондан нишон ҳам қолмайди. Газлаштирилган, ҳовлиларга водопроводлар туширилиб, йўлакчаларигача асфальтланган хонадонларда меҳмон бўласиз.

У. Бегматов. Фақатгина Рафқон қишлоғи эмас, бутун райондаги қишлоқлар ўзгариб кетади. Фақат муҳбир дўстимиздан бир илтимосимиз бор, яна беш йилдан сўнг районимизга келиб, ҳозир тилга олиб ўтганимиз режалар қандай бажарилганини ўз кўзлари билан кўриб, ҳурматли журналчиларимизга ҳикоя қилиб берсалар.

Муҳбир. Албатта шундай қиламиз.

Сўхбатни ёзиб олувчи Х. ТУХТАБОВ

Қишлоқ оқшоми. Катта йўлнинг икки четдаги чироқлар нурида мирзатеран япроқлари тилладен мавжланган. Хибон ва йўлларан гавжум. Бу ердагиларнинг даярли ҳаммаси шу қишлоқ болалари. Бири инженер, бири агроном, бири механизатор... Улар ҳозир кинога, баъзилари бадий ҳаваскорлиги тўғрарига, кутубхонага, айримлари спорт илугига, гапга чечанлари чойхонага — асмиячилар даярасига ошмиқоқдалар. Ҳар оқшом шундай...

Бу манзарани мен Ленин номи колхозининг маданият қишлоғи Ғурумсаройда кўрдим. Бош ренга асосида қурилган бу янги қишлоқда ўзингизни шинам шаҳарчага келиб қолгандай ҳис этасиз. Меҳнаткашларнинг ишдан кейин яйраб маданий ҳордиқ чиқаришлари, ёшларнинг турли касб-ҳунар билан шугулланишлари учун йолхоз қишлоғида барча қулайликлар бор.

Қишлоқ бадий ҳаваскорлиги тўғрарига Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Аҳмадали Йўлчилов бошчилиги қилмоқда. Ун беш минг итиб фондига эга бўлган кутубхона ва колхоз клубида бадий кечалар, ёшларини колхозга қабул қилиш, Совет Армияси сафига кузатиш, тугилган кунини нишонлаш, «Биринчи чанок очилган кун», «Ҳосил байрам» каби маросимлар мунтазам ўтказиб турилади.

Маълумки, ҳозирги ёшлар ўртасида техникага, ўз малакасини оширишга, илм олишга қизиқиш катта. Бундай эҳтиёжларини ҳисобга олган колхоз партия ташкилотини ёшларга ғамхўрлик қилишни асосий масала деб билди. Ишлаб чиқаришда намуна кўрсатган илгор ёшлардан кўпчилиги колхоздан стипендия олиб, олий ва ўрта махсус ўқув юрларига ўтмоқда. Ҳозир ўттиз йигит-қиз колхоз маблаг ҳисобига ўқийтир. Т. Жўраев, Т. Жўраев, М. Мирзатилло.

З. Ризаева, Т. Мирзатилло каби ёшлар яқин вақтда ўқишни тамома, «жонажон қишлоғим» деб, ўз колхозларига келиб ишлаш бошлайдилар.

Республикамизда бундай колхозлар анчагина. Тошкент областидаги «Қизил Ўзбекистон», «Политотдел», Фарғона областининг Қува районидagi «Коммунизм», Наманган районидagi «Ленинград» каби хўжалиқлар шулар жумласидандир. Аммо ёшлар ҳақида гап очилганда, ёшларнинг шаҳарларга кетиб қолаётганини айтиб нолийдиган колхоз раҳбарлари ҳам учраб туради. Мазкур колхозлардаги ёшларнинг «қўнимсизлиги» сабабини ахтарганимизда ҳамма нарсга равшан бўлади-қолади: у ерларда маданий-маиший ишлар яхши йўлга қўйилмаган. Клуб, кутубхоналар даярли ишламайди. Йил — ўн икки ой бирор марта мантабага кирмаган раисларини учратдим. Яна улар ёшлардан хафа бўладилар. «Э, уна, ундай ишларга вақт қани? Спорт, бадий ҳаваскорлиги, мушоба, дейсиз!», деб зорландилар.

Попдаги Ленин номи колхозда ўтказилган тадқиқотлар шуни кўрсатдики, иш энг қизгин йигит-терим палларарида ҳам колхозчи-ёшларнинг ҳафтада 30—33 соат бўш вақтлари бўлар экан.

Демоқчимизки, республикамиздаги ҳамма колхозларда маданий турмуш, ишлаб чиқариш эстетикасига аҳамият берилса, ёшларга кўнглидагини билиб муомала қилинса қўнимсизлигини бартараф этиш мумкин бўлади. Бунинг учун қишлоқларда турмуш маданияти шу куннинг талаблари даражасида бўлиши керак, албатта. Ёшлар колхоз ва совхозларнинг нежағи, қишлоқларимизнинг камолдидир.

Бу кечиктирмасдан ҳал қилиш керак бўлган муҳим масаладир.

С. ХОЛМИРЗАЕВ,
ТошДУ ўқитувчиси

Расми В. ДУМКИН чизган

У ҚАЙТДИ

Ҳикоя

Кумушхон уйига ярим кечада қайтди. Яхши ҳам қизини Сарви холаникига ташлаб кетгани... У Сарви холанинг эшигидан ўтаётиб Дилбарни олиб чиқмоқчи бўлди, бироқ холанинг «...Қизим, кеч қолсанг, болани безовта қилма, Раъно билан ётар», деганини эслаб тўғри уйига жўнади.

Қоронғида тимискилаб, калитни қўйган еридан аранг толди, негадир кўнгли гумириб эшикни очди-да, оёғи тортмайроқ ичкари кирди. Чироқни ёқди, гўё бегона уйга кириб қолгандек — алланечук бўлиб кетди. Йўқ, бу ўзининг уйи, эрталаб шошиб, чала-чулпа йиғиштириб кетгани бурчакдаги каравот ҳам, рўпарадаги, негадир хириллаб занг урадиган девор соат ҳам, ўзиники... Мана, янги йил келса, бу уйга кўчиб кирганига икки йил бўлади. Икки йилдан буён шу ерда туриб ўзининг ел-

ғизлигини ҳеч қачон бу қадар сезмаган эди. Қизи бир кун бировникида етиб қолгани шунчалик билидими? Е унамаганига қўймай, ярим йўлгача Ҳаждаралининг кузатиб-желганигами?

Кумушхон ўзи ичкни кўздан кечираркан тўйдан кейинроқ эри билан тушган девордаги суратига қараб алланечук бўлиб кетди.

У калитни икки бураб эшикни қулфлади, илгакни илди, ҳеч қачон тамбаламайдиган одам, негадир стул билан тамбалаб ҳам қўйди. Кейин, апил-тапил ечиндию чироқни ўчириб, муздек ўринга шўнғиди.

Кўзи энди илинган экан, кимдир аввал кўча деразани, бир оздан сўнг даҳлиз эшигини охишта тикиллатди. Кумушхон чўчиб кўзини очди, бошини кўтариб қулоқ солди. Уй ичи қопқоронғи... Уни ваҳима босди, бадани увишиб, даг-даг титради. Эшик қаттиқроқ тикиллатди.

Кумушхон кўрқа-писа: «Ким?» деди. Ҳеч ким жавоб бермади. У охишта каравотдан тушди, деразга олдиға бориб кўчага мўралади, ҳеч ким кўринмади. Ортига қайтди. Бир қадам босар-босмас, эшик секин қитирлади, сўнг кимдир авайлаб тортиди.

— Ким?— деди Кумушхон ва турган ерида қотиб қолди.

— Мен! Кумуш... мен...— ташқаридан бўғиқ овоз келди.

Кумушхон овозни таниди. Юраги бўғизга тикилди, оёқ-қўллари дир-дир титради, алланима миясига наштардек санчилдию бир зум кўз олди қоронғилашиб боши гир-гир айланди... Эшикни очишини ҳам, очмаслигини ҳам билма, анча туриб қолди. Кейин, бирдан ўзига келди, чироқни ёқиб, каравотнинг оёқ томонига ташлаб қўйган камзулини апил-тапил кийди-да, аранг бориб эшикни очди.

Остонада Маҳкам турар эди.

Кумушхон эшикни очишга очдию лекин «Келинг!» демади, ранги қув ўчган кўйи ўзини эшикнинг панасига олиб тураверди.

Маҳкам бундай бўлишини кутмаган шекилли. «Мени кўриши билан хўнграб ўзини бўйнимга ташлайди, шу билан ҳаммаси ювилиб кетади», деб ўйлаган бўлса керак. Шундай бўлмагач, ичидан бир нарса узилди кетгандек тиззалари қалтираб, қалин қоёқлари остидан мўлтираб турган кўзларидан икки томчи ёш думалади. Билдирмас-ки учун, сирак киприкларини тез-тез пирпиратиб кўз ешини ютди. Кейин энгашиб чамадонини олди, даҳлизга ўтаркан, мунгли бир овоз билан гўдирлади:

— Кумушхон... мен... ҳалиги...

Кумушхон индамади. Маҳкамбой чамадонини йўл устига қўйди, «Кирсам майлими?» дегандек, ҳадик билан орқасига ўгирилди.

Тонг отгач Кумушхон қўшинсиникидан сўт олиб чиқди, ширчой пишириб кирди.

Маҳкам столнинг бир четига қимтиниби, омонатгина ўтирибди. Олдидаги дўға чиннидан аллақандай чучмал хид тарқатиб, буғ кўтарилади. Томоғидан ҳеч нарса ўтмас, фақат қошиқ билан чинини ўқтин-ўқтин қовлаб кўр эди. Кейин, эринибгина, бир бурда нон тўғрадио ҳар бир ҳаракатини кузатиб ўтирган Кумушхонга ер остидан кўз қирини ташлаб қўйди. Кумушхон эса ҳамон чурқ этмасди. Нега индамайди! Еқтирмаяптими? Бўлмаса нега киритди? Остонадаёқ юзига эшикни ёпиб олса бўлмасмиди? Индамай қовургандан шундай қилгани минг ҳисса яхши эди-ку!..

Узоқ давом этган жимликдан Маҳкамнинг ичи пишиб кетди, назарида чала сўйилгану, на ўрнидан туриб кета олади, на ўтирган ерида жон таслим қила олади. Ниҳоят ўзи гап очди. Аянчли бир овоз билан:

— Узингиз-чи... ўтирмайсизми?— деди.

Кумушхон, жовдираб турган қоп-қора кўзларини бир лаҳза эрига тикаркан:

— Йўқ... ичаверинг,— деди титроқ овоз билан.

Маҳкам чурқ этмади. Нимадир миясидан кириб вужудини қақшатганича, тирноқлари орасидан чиқиб кетди. Аллақачон совиб қолган ширчойдан бир қошиқ озгига олиб бордию ичмай, қошиқни тагин қўйиб қўйди.

Кумушхон Маҳкамнинг ҳаракатларини кузатиб ўтираркан, ҳавлидан бир-бир ўтмиш манзаралари кеча бошлади.

...Тўйдан бир ой ўтар-ўтмас, колхоз ёшлари янги ерларни ўзлаштириш учун Мирзачўлга жўнайдиган бўлишди. Комсомол мажлисида биринчи бўлиб Маҳкам сўзга чиқди ва Мирзачўлга боришини айтиб, бошқа ўртоқларини ҳам қақирган эди, ҳамма унинг сўзини маъқуллаб қарсак чалди. Ушанда Кумушхон олам-олам қувонган эди.

Улар Мирзачўлга келишди. Маҳкамни бригадир, Кумушхонни эса звенго бошлиқ қилиб қўйишди... Бир йилдан сўнг Дилбар тўғилди. Аммо ҳамма нарса Маҳкам ўйлагандек бўлмади. Дастлабки қийинчиликлар уни қўрқитди... Иш нимадан бошланди ўзи? Бир кун, қишда, бригада зовур тозалашга чиқди. Маҳкам туш пайтида қайтиб келди-да, «Касалман» деб ётиб олди ва бир ҳафта ишга чиқмади. Шу-шу у колхозда қўл унчада ишлаб юрди. Маҳкам кейинчалик кун бўйи станцияда юрадиган, кечалари уйига маст келадиган қилиқ чиқарди. Бу орада уйда бир неча бон жанжал кўтарилди, комсомол мажлисига тушди. Кейин бир кун, ўзидан ўзи гойиб бўлиб қолди. Кумушхон зор қақшаб қолаверди. Ора-

дан олти ой ўтгач, бир колхозчи уни Тошкентда курганини айтиб келди. Кумушхоннинг номуни келди — суриштирмади ҳам... Бу орада уни бригадир қилиб сайлашди.

Маҳкам қандай топиб келди экан? Эски жойига бориб сўраган бўлса ўшалар айтиб беришганмикан?

Мана у, бундан уч йил бурун, бир кечада қандай гойиб бўлган бўлса, яна худди ўшандай қўқисчанд кириб келди. Эри шу уч йил ичида анча ўзгарибди; сочига оқ тушибди, кўзлари кирташиб пешанасини ажин босибди. Эгидидаги пиджагини аранг таниди. Ранги ўнгич, ҳатто енг билан елкасига ямоқ ҳам тушибди. Оёғидаги туфлиснинг пошнасини қий-шиқ... Йўқ, у энди унга ёт-бегона!.. Орадан уч йил ўтди, қаерларда санкиб юрди? Бир зиллик хат эмади, болам бор эди, демади... Бўлмаса, Кумушхон уни нега киритди? Остонаданок жуната қолса бўлмасинки? Нимани ўйладиди нимани андиша қилди? Ё кўпдан беравонжом юрагини овутиш учун шундай қилди? Аксинча эри келиб эски яралар янги бўлди-ку!..

— Бутунлай келдингизми ё ана...

Боядан бери ширчоига тикилиб, ўй суриб ўтирган Маҳкам сесканиб тушди, кўзларини катта очиб, Кумушхонга қаради. Кейин томоғини қилиб калта йўталди.

— Бутунлай! — деди кўзларини мўлтилла-тиб. — Бутунлай, Кумуш, бутунлай...

— Нима иш қилмоқчисиз?

— Нима қилардим, ишлайман... Ўтар, шунча санкиганим... Ўзингиз нима дейсиз?..

Кумушхон индамади.

Кумушхоннинг кўнгли ғаш бўлди. Эрига ғалати бир қараб қўйди. Унинг бу қарашига ўйинч ҳам, алам ҳам, оғир бир ҳорғинлик ҳам сезилиб турарди. Маҳкам оғир хўрсинди.

Шу чок ташқаридан ёш боланинг чуғурлаган овози эшитилди. Зум ўтмай, ўқдай отилиб, алланималарини сайраганича Дилбар кириб келди. Бегона одамни кўриб бирдан жим бўлиб қолди. Кейин аста онанинг енгига борди, унинг кулоғига алланима деб пичирлади.

— Дилбарми? — деди Маҳкам.

Кизалоқ ялт этиб унга қаради. Шу он ташқаридан: «Дийбар! Дийбар!», деган овоз эшитилди. Кумушхон кизига: «Бор, кўрш даданг билан!» демади, аксинча ерга қараганича:

— Чиқаюл, Дилбар, Раъно қақирапти. Боғчага кеч қолсан, — деди.

Дилбар «бегона амакига» бир қараб қўйди-да, яна ўқдай отилиб ташқарига чиқиб кетди.

Шу заҳотиёқ очик қолган эшикдан Дилбарнинг: «Бизникига битта амаки меҳмон кепти», деганини Маҳкам алаёна эшитидио алланечук бўлиб кетди.

Кумушхон нима қилишини ва нима дейишини билмай анча ўйланиб ўтирди. Шу топдеек далага чиқиб кетгиси, юрагини эзирқирапти турган аламдан қўтулиш учун, даланнинг бир четида ўпкасини бўшатгиси келди: Ниҳоят, юрагининг бир чети жириллаб турса ҳам, айтишга ботибди.

— Мен ишга чиқишим керак. Уйда... Ахир... Энди... — дедию бу сўздан ўзи чўчиб, дераза томон йўналди.

Маҳкам бирдан бошини иргаб, ваҳима билан хотинига қаради.

— Кет, дейсизми? — деди титраб Маҳкам. Томоғи гиппа бўғилиб, бўзариб кетди.

— Мен сизни ҳайдаётганим йўқ, — деди Кумушхон. — Ўзингизни ўзингиз ҳайдагансиз...

— Ахир келдим-ку, — деди Маҳкам мулоим овоз билан. — Мен ҳам одамман... Қўлимдан иш келади...

— Қўлингиздан иш келса рансинг олдига бориң...

— Бораман, бормаган номард... Аввал сиз бир нарсга денг... Шунга қараб иш тутай...

— Нима дердинг? Бундан уч йил бурун менга маслаҳат солмодингиз шекилли... Энди мен нима дейман?.. Мендан қандай маслаҳат чиксин?

Маҳкам чурқ этолмай қолди.

— Бориң! Рансинг олдига бориң! Умумий мажлисга қўяди. Халқ билан гаплашинг... Ҳар қанча гапингиз бўлса кейин ҳам гаплаш-верамиз! — деди Кумушхон.

Маҳкам ўридан турди, битта-битта юриб эшик томон йўналди.

Кумушхон эрининг орқасидан қараб қоларкан, пиджагининг ямоғига кўзи тушиб, хўрли-ги келди.

Ф арзандлар онгига ота энг яқин, меҳрибон киши бўлиб ўрнашади. Болалар ҳаёт таълимини давтавал ота-онадан оладилар. Шунинг учун ҳам фарзандлар ота-онани ҳақиқат эъзозлайдилар, улар билан фарзанадилар.

«Отанин катта ҳурмат билан эслаб юраман, — дейди машҳур пахтакор, Ленин мукофоти лауреати, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Турсуной Охунова. — У жуда узокни кўрадиган одам эди. Отам ҳар доим: «Техника деҳқоннинг маддоқчор, унга таъинмаган деҳқон деҳқон эмас», деб мени ва синглимни дала-ларга олиб чиқиб, техника сирлари билан таништирарди. Бизнинг ҳозирги кунда меҳани-затор бўлиб чиқишимизда отанин катта ҳис-саси бор, деб ўйлайман».

ОТА—МУРАББИЙ

Турсуной Охунованинг бу гапларидан оила бошлиғи — отанин фарзандлар ҳаётига таъ-сир нақадар зўр эканлиги яққол кўриниб ту-рибди. Баъзилар оила бошлиғи ота бўлиши шарт эмас, айрим оилаларда она ҳар жиҳат-дан отадан устун туради-ку, дейишади. Тўғри, бундай оилалар ҳам бор. Лекин она қандай маънада бўлмасин, фарзанд учун, унинг тар-бияси учун ота керак.

Албатта, оталар ҳам ҳар хил бўлади. Улар-нинг оилага, болаларига муносабати ҳам тур-личадир. Оталар борки, оила аъзолари унинг ишдан келишини интизорлик билан кутишади, болалари атрофда парвона бўлишади. Ота-лар борки, болалар уларга яқинлашиб, бир оғиз илқ сўз эшитиш у ёқда турсин, овозини эшитганда тул-тарақай қочишади. Ҳа, ҳаётда турли хил оила ва ота-оналар бор. Уларнинг ҳар бири оила қўрши, турмуш кечирши, бола тарбияси борасида бир-бирдан ажралиб ту-ради.

Ота тарбиячигина бўлиб қолмасдан, у оилада ҳақиқат жарчиси, бахт манбаи, қайгу-ли ва қувончлик кунларда оила таъинч ҳам-дир. Ота оилада ҳар қандай келишмовчилик, низоларни тез ва тўғри еча олмоғи лозим.

Ҳақиқий мураббий бўламан деган отанин оила аъзолари ўртасида обрў-эътибори бўли-ши зарур. Афсуски, бор обрўсидан ажралиб қолаётган оталар ҳам учраб туради.

Чилонзор рамон, Фуркат кўчасида яшайди-ган бир кишини яхши биламан. Бундан тўрт-беш йил олдин заводда кўзга кўринган, обрў-ли ишчилардан ҳисобланар эди. Оила аъзола-ри ҳам уни ҳурмат қилишар, фарзандлари ҳам ўзбошимчилик қилишмас эди. Лекин кей-инчалик ота ишдан маст қайтганда, хотини ва болаларига ёмон гаплар айтиб бақиради-ган бўлди. Оқибатда болаларнинг ҳулқи ўзга-ра бошлади. Катта ўғли Собит 9-синфни би-тирмасданок ўқини ташлади. Эркин ва Тўл-қинларнинг ўқини, ўзларини тутини ёмонлаш-ди. Куш уюсида қўрғанини қилди, деганлар-дек Собит ҳам баъзан уйга отаси каби маст келадиган бўлди.

Демак, ота фарзандлари кўзн олдида, жа-моатчилик ўртасида, меҳнатда ибрат бўлмас экан, ундай ота оила бошлиғи бўлолмайди.

Баъзи оилаларда оналар: «Ана, отанг кел-япти! Адебининг бериб қўяди», «Отанг кел-япти, жим бўл», деб пўлса қиладилар. Ота ҳам ким ҳақ, ким ноҳақ эканлигини суриш-тирмасдан болаларга дўк ур кетади. Бундай ота ҳам чинакам оила бошлиғи бўлолмайди. Болалар отадан кўркмасин, ҳурмат қилсин.

Айрим оталар оилани моддий жиҳатдан таъминлаб туришини ўларнинг «муқаддас»

бурчлари, аммо болаларга қараш, уларни парвариш қилиш ва тарбиялаш онанинг вази-фаси, деб ҳисоблайдилар. Бундай оилаларда кишига ҳаёт бағишлайдиган энг муҳим нарс-са — илқ сўз. Меҳрибонлик, ғамхўрлик, шод-лик етишмайди. Оқибатда бундай оилада ўс-ган бола бемехр, худбин бўлиб етишади.

Бола тарбияси ҳар иккала томоннинг — ота ва онанинг вазифасидир. Шунинг учун ҳам ота-она ўртасидаги йотувлик жуда муҳим. Агар оилада маънавий бирлик бўлса, ота-она оилавий юмушлар билангина ўралашиб қо-май, жамият манфаатларини ҳам кўзлаб иш тутсалар, унда болаларда ҳам ёшликдан дав-лат ва умумхалқ манфаатларини ўз манфаати каби ҳис қилиш туйғулари шаклланиб бо-ради.

Ота ўз болалари тарбиясини чегаралаб қў-йиши керак эмас. Эр-хотин тарбия ишларига киришишларидан олдин тарбия соҳасида бир хил фикр, иттилиш ва мақсадга эга бўлишлар зарур. Жамиятимизда бир-бирини иззат-ҳурмат қиладиган, болаларини аҳиллик билан тарбиялайдиган оилалар кўп. Лекин ота она-ни ёки она отани ҳурмат қилмайдиган, орадан меҳр-оқибат кўтарилган оилалар ҳам учраб туради.

Яқинда мактабдош танишим билан кўришиб қолдим. Мириқиб гаплашдик. Уйланибди. Хо-тини билан аҳил экан. Фарзанд кўришибди. Унга гард юқтирмай ўстиришибди. Бола мак-табга борган кунининг эртасигаёқ йиғлаб кел-либди. Сабаби: ўқитувчи унинг айтганини қил-мас эмиш. «Гапирмай ўтир», «Тўполон қилма», дермиш. Мактабдошим шундан кейин ҳато-сини кеч бўлса-да тушуниб, боши қотибди.

Ота оилада бош тарбиячи, дейиш билан оналарни қамситмоқчи эмасиниз. Аксинча, кўп оилаларда бола тарбиясининг асосий оғирли-ги оналарга тушади.

Бола тарбиясида эр билан хотиннинг, оила-даги катта ёшдаги кишиларнинг ўзаро масла-ҳатлашиб, бир хил йўл туттишлари жуда му-ҳимдир.

Яхши ота оила ишларига ҳам ёрдам бериб туради. Турмуш ўртоғининг уй ишлари билан ўралашиб қолишти асло йўл қўймайди. У ишда ҳам, оилада ҳам ўрнат бўлади. Бундай оталар кўп.

Тўғри, бизда халқ аёллар фаолиятига паст назар билан қарайдиган эркаклар йўқ эмас. Хотинларнинг вазифаси — уй-рўзгор ишлари, оила аъзолари учун хизмат қилишдан иборат, деб ўйлайдилар. Шу сабабли ҳам бундай эр-каклар хотинларининг ишлаб чиқариш ва жа-моат ишларида фаол қатнашишларига тўсқин-лик қиладилар. Ёки улар назарда ўзи билан тенг ишлаб келган хотини яна уйдаги барча ишларни ҳам қилиши шарт. Кечюя кундуз иш билан банд бўлган она ўз билимини ошириш, китоб ўқиш, кино-театрга боришдан маҳрум бўлади. Оқибатда у ҳаётдан орқада қола бош-лайди. Бундай она қандай қилиб ҳақиқий тар-биячи бўла олиши мумкин?

Хуллас, фарзандлар тарбиясининг кўнгли-дагидай бўлиши барча оила аъзоларининг бир-бирини ҳурмат қилишига боғлиқдир. Ле-кин оилавий муносабатлардаги ҳамжиҳатлик, кўп томондан, оталарга боғлиқ. Ота оилага са-лобат бағишлайди, у — оила аъзолари, фар-зандлар тақдирини ва келажак учун жавобгар-дир.

Қилич ҚУВОНДИҚОВ,
педагогика фанлари кандидати

Ўзбекистон халқ рассоми Раҳим Аҳмедов.

С. БЕЗНОСОВ фотоси

ҲАЁТ ҚЎШИҚЛАРИ

Хар бир санъаткорнинг ўз сози бўлади. Бу соз қанчалик ўзига хос жарангласа, шунчалик кишиларнинг қалбига сингиб боради, давримиз маданиятининг поғонама-поғона кўтарилишига санъаткор ўз ҳиссасини қўшади.

Чорак асрдан бери мўйқалам тебратиб келаётган Ўзбекистон халқ рассоми Раҳим Аҳмедовнинг асарлари нафис санъатимиз хазинасидан муносиб ўрин эгаллаган. Раҳим Аҳмедов оддий меҳнаткашларнинг, заҳматкаш замондошларимизнинг образларини яратётган санъаткордир. Санъат муҳлислари унинг асарларида Ўзбекистон кўешини, фуқаро табиятини, азамат кишиларини кўради.

Рассомнинг «Субҳидам» асари лирик кечималарга бойлиги ва бўёқларнинг ёрқинлиги билан диққатингизни тортади:

... Эрта тонг. Узоқларга чўзилиб кетган қишлоқ манзараси. Она сўрида боласини эмишиб ўтирибди. Гўзал табият ва енгил эсётган тонг насини уларга ором бағишлайди. Тераклар баргида ўйнаётган шабада гўё беланчакни атайлаб тебратиб болани уйғотиб юборгандек. Жонли ва жонсиз ҳамма нарса бир паҳза сукутга чўмган, фақат она кўксининг бир маромда тўлқинланишию, тонг сабосининг сарсари кезиши ҳукмрондек...

Санъаткорнинг ҳаёт ҳақидаги ўйлари, мўлоҳазалари доммо унинг асарларида ўз ифодасини топади, ярқ этиб кўзга ташланади. Раҳим Аҳмедовнинг «Субҳидам» картинаси рассом истеъдодининг ўзига хос ҳусусият ва имкониятларини ёрқин намоён этган асарлардан бири бўлди.

Раҳим Аҳмедов асарларига хос асосий фазилат — киши ички дунёсини табият кўринишлари ёрдамида очиб беришдир. У инсон билан табият орасида кўз янғамас, аммо узвий, азаллий ва абадий боғланиш борлигини жуда яхши ҳис этади. Гоҳ табият манзараси киши руҳига мосланса, гоҳ киши руҳияти табиятга мослашади. Ҳар иккала ҳолатда ҳам Раҳим Аҳмедов инсон руҳиятидаги нафосатни, бахтиёрликни кўйлашга ҳаракат қилади.

Юқорида эслаб ўтилган суратда ҳам рассом оналикнинг ширин диққатларини сабо еллари кезган тонг билан боғлайди, она меҳрини субҳидам пардаси билан ўрайди, юрт баҳори билан оналик тонги орасидаги ўхшашликдан тасвирий қўшиқ тўқийди.

Рассом ижодининг дастлабки даврларидан шу бугунгача икки жанрда асарлар яратмоқда: картина устидаги ижодий ишларнинг портрет яратиш билан бирга олиб бормоқда. Санъаткорнинг ҳар икки турдаги асарларида муштараклик бор. У портретларда ҳам қаҳрамонини табият билан уйғун бир ҳолда тасвирлайди. Раҳим Аҳмедовнинг «Кенас колхозчи», «Кўшнаичи Аҳмаджон Умрзоқов», «Чўпон қиз», «Колхоз звено бошлиғи А. Тоштемиров», «Дарс тайёрлаш», «Она ўйлари» каби асарлари тасвирий санъатимиз хазинасига қўшилган ҳисса бўлди. Бу портретлар ўзбек тасвирий санъатининг сўнгги йилларда босиб ўтган йўлини белгилашда, баҳолашда катта аҳамиятга эгадир.

Ўзбекистон рассомлари ўз асарларида миллий колорит яратишга кўп ўрин қўймоқдалар. Агар айрим рассомлар [Ч. Аҳмадов, Н. Қашина, Н. Қарахан ва бошқалар] миллий минимализмга санъатимизни чуқур ўрганиб, замонавий мавзуларни ранг-баранг услубда ифодалашга интишсалар, бошқа санъаткорлар [А. Абдуллаев, Ҳ. Тансиқбоев, Р. Чориев] жаҳон реалистик санъати анъаналарини давом эттирмоқдалар. Раҳим Аҳмедов сингайи мўйқалам соҳиблари эса реалистик тасвир услубини миллий руҳ билан бойитишга ҳаракат қилмоқдалар. Унинг биз юқорида тилга олган портретлари образ яратишнинг имкониятлари нақадар кенг ва турлича бўлиши мумкинлигини яққол кўрсатиб туради. Бир портретда кексайиб қолган звено бошлиғи Тоштемировнинг иродали қараши ҳаққоний ифодасини топса, бошқасида хуштабиат, серзавқ санъаткорнинг салобатли қиёфаси маҳорат билан тасвирланган.

Раҳим Аҳмедовнинг портрет соҳасидаги изланиш ва муваффақиятлари асосан «Она ўйлари» портретига ёрқин ифодасини топди. Она ўйларининг нақадар теран эканлиги, олам дарди — унинг дарди, ҳаёт қувончи — унинг қувончи эканлиги зўр эҳтирос билан акс эттирилган. Портретда ҳаёп дарёсига чўмган она қиёфасида яқин-ёқинлик асорати бордек туюлади. Аммо атрофдаги гуллар, офтоб нуридан тандирдек қизилган уй деворлари ва фанзил ҳовли кишига она ўйларининг давоми, узун умрининг бир парчасидек.

Бу портретлар рассомнинг образ яратишда мутаносибликка эришиш соҳасидаги изланишларида ранг ва бўёқларнинг таъсир кучи тўлиқ ва ифодали чиқиши учун интилаганини кўрсатади. Ижодкорнинг ранг ва бўёқларнинг таъсир кучига алоҳида аҳамият бериши портретлар руҳидаги кўтаринкиликни, образларнинг мукамал чиқишини таъминлаган.

Рассомнинг «Меҳнатда ҳам солдат», «1924 йил. Январ» асарлари монументал руҳ, композицион яхлитлиги ва мазмунан теранлиги билан ажралиб туради. «Меҳнатда ҳам солдат» асарида ёш механизаторнинг романтик ҳаётдан бир лавҳа ҳикоя қилинади. Лекин бу солдатликдан қайтиб, меҳнат фронтига отланган йигитнинг оддий портретигина эмас, бу асарда ҳозирги ёшларимизга хос ижодга, меҳнатга, ҳаётга бўлган зўр қизиқиш ва шижоаткорлик умумлаштириб ифодаланган.

Раҳим Аҳмедов асарлари бадий соддалиги ва табиийлиги билан санъат муҳлисларига манзур бўлган. У оддий воқеалардан ҳам нафосат кашф этишга ҳаракат қилади, портрет ва картиналарида инсон руҳида содир бўлган оний ҳолатларини эмас, балки узлуксиз кечималарини ҳам бера олади. Рассом қаҳрамонларини асосан табият бағрида тасвир этади. Бу услуб кўш қанот каби, санъаткорнинг ижодий тасаввурини янада юксакроқ кўтараяди, нур ва соялар жозибасини асарга кўчириш имконини беради.

Раҳим Аҳмедов ҳаракатсиз, сокин композицияларини ёқтирмайди, унинг асарларидан кенг дала нафаси, эркин меҳнат навишмаси уфуриб туради. Замондошларимизнинг бой маънавий дунёсини ёрқин акс эттираётган забардаст рассом ҳозир қамолот ёшида. У эллинка кирди. Унинг сўнгги йиллар ичига яратган асарлари санъаткорнинг фалсафий теранлиққа интилаётганидан, тинимсиз ижод шавқи билан ёнаётганидан далолат беради.

Тилаб МАҲМУДОВ,
фалсафа фанлари кандидати

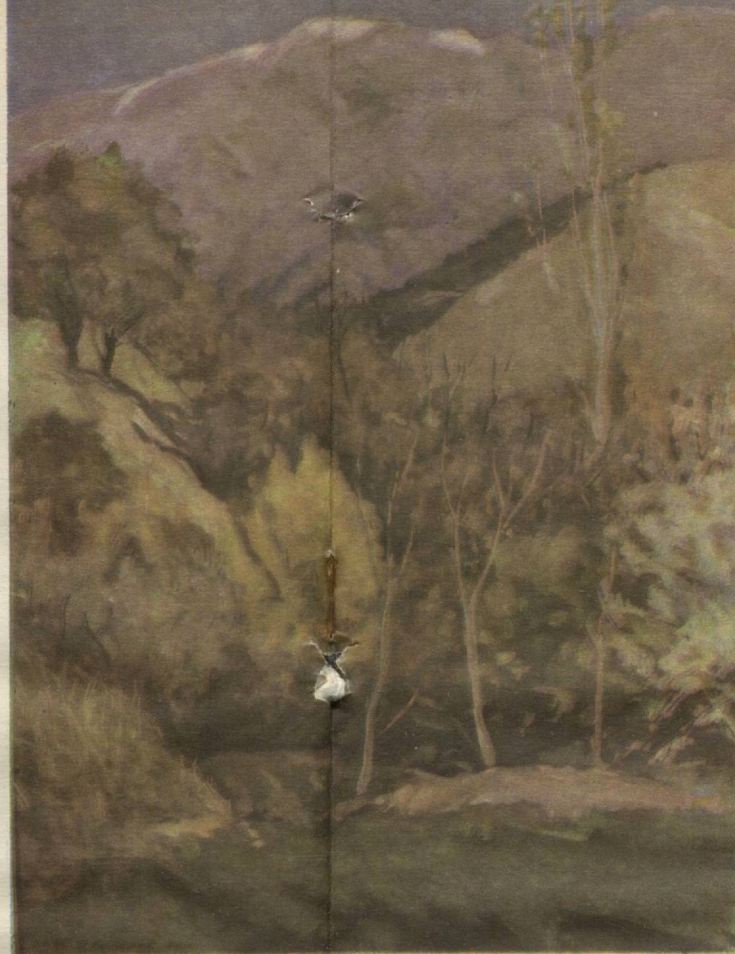

Ўзбекистон халқ рассоми Раҳим АҲМЕДОВ. СУБХИДАМ.

Р. АХМЕДОВ. МЕХНАТДА ҲАМ СОЛДАТ.

Г. ВОДИЙСИ.

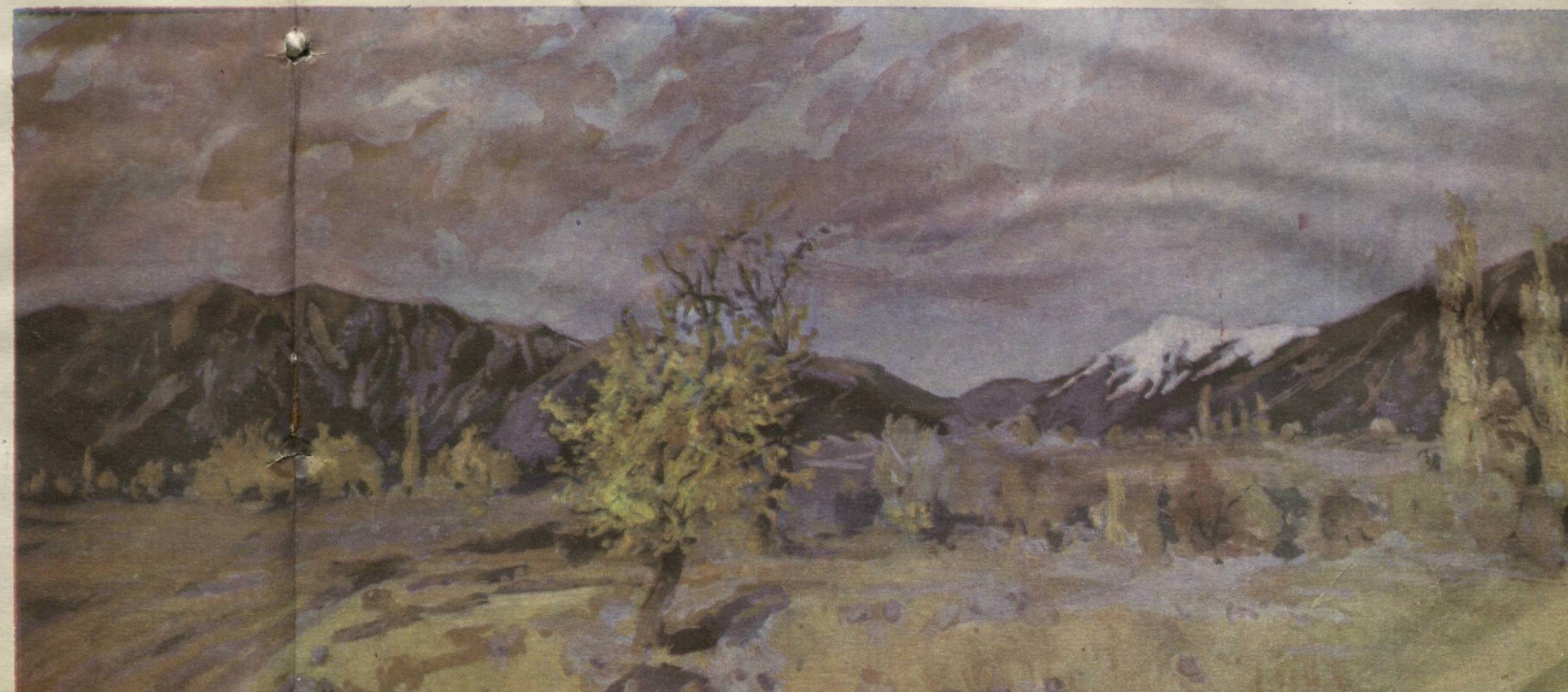

ТОГЛАРДА КУЗ.

ХАЗОНРЕЗГИЛИК.

ФАРҒОНАЛИК АЕЛ.

با یکی باشند بر لب حیات
 نوبت آنکه کوب افتاد باشد
 سوزی لیکن ایمنی سوزد نام
 لطف احسان بکوبه که کام

بروی راوی فانی نه تقسیم
 ویدی سیر ایلادیم تی اقلیم
 هر نه آفاق آرا غریب اروی
 آنکه کوبک مکانغیب اروی

بروم که طالی ایلدولوب سن
 یعنی که بر حال ایلدولوب سن
 سندن قیلدور سراسل شفر
 بار دور سخنا محبتک تقا فر
 بر کون که کوبی اچس چور دکن
 اینلار بلر طرف بکوردکن

بروم که طالی ایلدولوب سن
 بروم که طالی ایلدولوب سن
 بروم که طالی ایلدولوب سن
 بروم که طالی ایلدولوب سن

اول خیال اچس چو تا اوبدان
 چنجه میمنه نیر طاب اوبان
 عاشق نکس تو فیرن فر شاد اوب
 شغف ایلدولوب نام اوب

چنجه میمنه نیر طاب اوبان
 شغف ایلدولوب نام اوب
 عاشق نکس تو فیرن فر شاد اوب
 شغف ایلدولوب نام اوب

بوم خاص آراد سوزد سوزد
 بوم خاص آراد سوزد سوزد
 بوم خاص آراد سوزد سوزد
 بوم خاص آراد سوزد سوزد

بوم خاص آراد سوزد سوزد
 بوم خاص آراد سوزد سوزد
 بوم خاص آراد سوزد سوزد
 بوم خاص آراد سوزد سوزد

ساییب ایلک شاد سار کونده
 کور فغانه سوزد سوزد
 ساییب ایلک شاد سار کونده
 کور فغانه سوزد سوزد

ساییب ایلک شاد سار کونده
 کور فغانه سوزد سوزد
 ساییب ایلک شاد سار کونده
 کور فغانه سوزد سوزد

اولغ فغانه ایلک شاد سار کونده
 کور فغانه سوزد سوزد
 اولغ فغانه ایلک شاد سار کونده
 کور فغانه سوزد سوزد

اولغ فغانه ایلک شاد سار کونده
 کور فغانه سوزد سوزد
 اولغ فغانه ایلک شاد سار کونده
 کور فغانه سوزد سوزد

XV—XVI асрлар Урта Осиё халқлари тарихида ёрқин саҳифа эди. Бу даврда маданий ва маънавий ҳаётнинг турли соҳалари: илим-фан, адабиёт, тасвирий санъат, ҳаттоғлик, наққошлик, мушқашунослик юқори босқичга кўтарилди.

Кейинги икки аср эса мамлакатнинг сиёсий ва маданий ҳаётида тушунлиқ даври бўлди. Лекин XIX аср маданий ҳаётида бир қадар юксалиш кўринади. Бу даврда яшаган маданият ва санъат арбоблари муҳит, шароит қанчалик оғир бўлмасин, илим-маърифатга, ўқинишда ота-боболаримиз яратган маънавий бойликларни ўрганишга ва уларнинг аъён-аналарини давом эттиришга интиланлар. Халқ орасидан тараққиёпарвар, донишманд кишилар етишиб чиққан. Бу даврда ўтмишдаги шоир ва фозилларнинг асарлари кўплаб кўчирилган.

XIX АСР МИНИАТЮРАЛАРИ

Шулардан бири Тошкентдаги Алишер Навоий номли Адабиёт музейи қўл ёзма-лар фондида сақланган «Алишер Навоий дostonлари»дир. Уни ҳижрий 1240 (мелодий 1824) йилда Қўқон хони Умархон саройида котиблик қилган ҳатто Мулло Рўзи кўчирган.

Муҳими шуки, қўл ёзмадаги дoston-ларнинг энг ҳақжонли сюжетларига мос 46 та миниатюра чизилган. Улардан 8 таси «Лисон ут-тайр», 8 таси «Фарҳод ва Ширин», 7 таси «Лайли ва Маъжун», 10 таси «Сабъан сайёра», 13 таси «Саъди Исқандарий» дostonларига ишлаган. Фозили Намангонийнинг хабар беришича, қўл ёзма кўчирилган даврда яшаган энг машҳур мусаввир — Мухаммад Амин Косоний эди. Шунга кўра, китоб миниатюраларини мазкур мусаввир чизган деб тахмин қилиш мумкин.

Миниатюраларни сичкиллаб кўздан кечирав эканмиз, ўша даврдаги халқ ҳаёти, урф-одати, уй жиҳозлари билан яқиндан танишамиз. Албатта, мусаввирнинг XV—XVI асрлардаги қўл ёзма-ларга ишлаган миниатюралардан илҳомланган ҳам сезилиб туради. Кўплари XV—XVI асрлардаги сюжетларга асосланган, композицияси ҳам эски аъён-аналарни эслатади.

Бу тасвирий асарлар Навоийнинг XV асрдаги қўл ёзма-ларига бағишланган миниатюраларга нисбатан зафироқ. Масалан, аввалги миниатюраларда иморатларнинг пештоқлари гоҳат нафис ишланиб, у ерга қўйи услубидаги ҳушхат байтлар, асар тарихи, кимга бағишланганлиги ҳақидаги сўзлар, дуолар битилар эди. Мазкур қўл ёзма миниатюраларинда эса иморатларнинг пештоқида бундай нафислик йўқ. Инсон қиёфаси, юз тузилишлари ҳам бир-бирига жуда ўхшаш.

Лекин, шунга қарамай, мазкур миниатюралар ўша давр тасвирий санъатининг асосий тури ҳисобланган миниатюраларнинг XIX асрда ҳам сезиларли даражада ривожланганлигини, расомлар ижодида реалистик тенденцияларнинг, воқеликни реал ифодалашга интилиш бўлганлигини кўрсатиб туради. Бу асарларда адабий-тарихий сюжетлар орқали маълум давр бозорлари ҳақида яхши тасаввурга эга бўламиз.

Ш. ҚАМБАРОВА

Ёндаги бетда: Алишер Навоий «Хамса»-сига чизилган лавҳалар.

ДАРҒА

Техника, физика ютуқлари ишлаб чиқаришга кенг татбиқ этилаётган, ниҳоятда катта тезликлар, юксак босим ва ҳароратлар инсон хизматида бўйсундирилган ҳозирги замон ҳаётини бошқарувчи автоматларсиз тасаввур этиш қийин. Кибернетика институти республикада ана шу соҳанинг, математик ҳисоблаш ишларининг илмий марказидир. Бу институт ташкил топганига атиги беш йил бўлди. Бироқ шу қисқа давр ичида институтда эътиборга молик бир қанча илмий назарий ва амалий ишлар қилинди. Саноат корхоналари ва олий ўқув юртиларида шу коллектив ёрдамида ахборот ҳисоблаш марказлари ташкил топди. Шу кунларда Ўзбекистон ССР Давлат план комитети, Республика Марказий статистика бошқармаси, Тошкент Давлат университети, Самарқанд Давлат университети, Нукус Давлат педагогика институти, Чкалов номидаги Тошкент авиация заводи, Энергетика ва электрлаштириш, Автомобиль ва тош йўллар ҳамда Геология министрликларида, бошқа жойларда ҳам ҳисоблаш марказлари ишлаб турибди.

Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси, физика-математика фанлари доктори, профессор Восил Қобиловнинг Кибернетика институтини ташкил этишда, бу соҳа бўйича кадрлар тайёрлашдаги хизматлари беҳисобдир. У республикада кибернетика фанини ривожлантиришга бир неча йиллардан буюн бошчилик қилиб келмоқда. Яқинда институт коллектив, республика жамоатчилиги олимнинг илмий фаолиятига ўттиз, тўнғиланига эллик йил тўлган кунини нишонлади.

Восил Қобилов 1921 йилда туғилган. 1944 йилдан буюн КПСС аъзоси. 1966 йилда Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг академиклигига сайланди. Унинг «Таранглик ва эгилувчанлик динамика назарияларининг айрим тоқ ҳамда жуфт ўлчовли масалалари» мавзусидаги докторлик диссертацияси ўз йўналиши бўйича алгоритмлашда амалга оширилган дастлабки иш бўлди. Унда алгоритмлашнинг асосий вазифалари ва машина ёрдамида ечиш йўллари кўрсатилди. Шунингдек, иктисодий муаммолар, вилзизлага чидамли кўришлар ҳақида муҳим назарий фикрлар илгари сурилган.

Восил Қобилов кибернетика соҳасида кўпгина шогирдлар етиштирган устоз ҳамдир. Олимнинг Тожибой Бўриев, Султон Тургунов, Гулом Зокиров, Фахриддин Бадалов каби йиғирмага яқин шогирдлари муваффақиятли равишда кандидатлик диссертациялари ёқладилар.

КПСС XXIV съездининг Директиваларида саноат корхоналарида ишлаб чиқаришни бошқаришни автоматлаштириш зарурлиги алоҳида қайд қилинган. Восил эса ташаббуси билан Тошкент кабель заводида қўрилган ана шундай автоматлашган система 1968 йилдан бери ишлаб келмоқда. Тўқизинчи беш йилликда Фарғона, Навоий шаҳарларида ҳам шундай системалар қўрилиб, ишга туширилгани мўлжалланмоқда. Институтда алгоритмлаш ва ҳисоблаш техникиси, иктисодий кибернетика, ҳисоблаш системалари ва техника кибернетикаси бўйича катта ишлар қилинмоқда. Бу институт базасида ва ёрдамида Нукус шаҳрида институтнинг филиали, Душанба, Ашхобод шаҳарларида эса мустакил институтлар очилди, Ўзбекистон Фанлар академиясининг Кибернетика институти қимматли илмий тадқиқотлар ўтказганлиги ва кадрлар тайёрлашдаги муваффақиятлари учун СССР Олий Совети Президиумининг фармонида мувофиқ Меҳнат Қизил Байроқ ордени билан мукофотланди.

Институт коллективи олдида янги беш йил-

ликда катта вазифалар турибди. Республикадаги бир қанча корхона ва муассасалар технология жараянлари, ахборот-ҳисоблаш системалари, бинокорлик ва транспорт ишларини режалаштириш ҳамда бошқариш бўйича тажрибалар олиб борилади. Бу вазифалар қийин ва масъулиятлиқдир. Ўз ишининг устаси, ажойиб ташкилотчи олим Восил Қобилов раҳбарлик қилаётган коллектив бу муаммоларни ҳал қилгишга, партия ва халқ ишончини оқлай олишига ишончимиз комил.

Восил Қобилов кибернетикага онд тўртта йиринчи монография, юзга яқин илмий ишлар муаллифидир. Шу кунларда олим шогирди Тожибой Бўриев билан ҳамкорлида «Оптика плиталарини электрон машиналарда ҳисоблаш» деган асарини босмага тайёрлади.

Улуғ Ватан уруши қатнашчиси Восил Қобилов «Қизил юлдуз» ордени ва кўпгина жаңговар медаллар кавалеридир. У Еттинчи қақриқ СССР Олий Совети ва бир неча бор район, шаҳар советлари депутатлигига сайланган. В. Қобилов республика «Билим» жамаияти раисининг ўринбосари, «Ўзбекистон ССР ФА докладлари» журналы бош редакторининг ўринбосари, «Ўзбек совет энциклопедияси» редакция коллегиясининг аъзоси ҳамдир. Фанда эса Восил Қобилов мактаб яратган катта олимдир. Унинг шогирдлари муваффақиятли равишда «Туташ муҳитлар механикаси масалаларини ечишни алгоритмлаштириш» соҳасида илмий-тадқиқот ишлари олиб бормоқдалар. Ҳозир у бошлиқ институтда олти юзга яқин илмий ходим, ўч фан доктори, етмишдан ортиқ фан кандидатлари хизмат қилмоқдалар.

Ҳамкасбимиз академик Восил Қобилова эллик ёшга тўлган кунинда баракали умр ва янгидан-янги муваффақиятлар тилаймиз.

Т. РАШИДОВ,
ЎзССР Фанлар академияси
Механика институтининг директори

ДУСТИМ ВА ЗАМОНДОШИМ

Хамид Олимжон нодир истеъдод эди. Қонидё, ўзлигида, ҳатто кўз қорачиғида туғма бир зукколик, шоирона сажия, бурролик, нурбахшлик, одоб, пешанасида ва йирик кўзларида эса улуглики очик-ойдин эди. Билмагани оз, ўқимагани кам, ҳар нарсадан хабардор, чин маъноси билан зиёли эди. Катта-кичи олдиди, ўз тенги арбоблар, олим ва фозиллар, ёзувчилар олдиди ардоқли, ҳурматли эди. Унинг йирик адаблигига, билим уфқининг кенглигига, улкан арбоблигига бир сўзлашган одамда шубҳа қолмасди. Айтгани икки бўлмас, вожиб ва бажарилиши зарур гапдай қабул қилинган эди. Чунки у сўзни билиб, ҳар томонлама ўлчаб кўриб айтар, ҳар гапни буйруқдай бажарилар эди.

Ҳамид аввало ўзига, кейин ўзгаларга талабчан, ташидан ҳам, ичидан ҳам бирдек маданий, қалам меҳнати нуқдалик ҳаётига, юрак уришига сингиб кетган етакчи эди. Қаламқашликда-ку адабиётнинг ҳамма турнда (очерки, публицистика, ҳикоянавислик, драма, таржима ва, бизга энг қимматлиси — шеърда) жавлон этмишга қодир, шу билан бирга, адабиётшунослик, фольклоршунослик, чинакам арбоб бўла олишдек фазилатлари ҳам бор эди.

Авал уни гойибона танир эдим. Мен у вақтда Тошкентда Ўзбек эрлар билим юртида ўқиб, «Ёш ленинчи» газетасида ҳам комсомол топишириги билан бўлим, мудири бўлиб ишлардим. Газета редактори Сотти Ҳусейн менга шеърлар билан шуғулланишни топширди. Мен шеърларни ўқиб, саралаб, қалам уриб, газетга тавсия этар эдим. Ҳамид Олимжондан келган шеърлар ҳамма вақт саралар ҳисобига кирар, қалам уришга ҳам ҳожат бўлмас, у кўпроқ уч-уч турсида тўққиз ҳижоли тизмалар машқ қилар — комсомол ҳақида, аёллар озолиғи ҳақида, кўйлам, қишлоқ табиати, дарё бўйи ва Москва ҳақида ёзар эди.

1929 йили билим юртини битириб комсомол

йўланмаси билан Самарқандга бордим, у ерда ўртоқ Йўлдош Охунбоевнинг котиби бўлиб ишга тушдим ва Педакадемияда ўқиб бошладим. Самарқанд у вақтда марказ эди. Йўлдошбой ота Ўзбекистон Марказий Ижроия Комитети Ранси, айни замонда Янги алифбо комитетининг ҳам бошлиғи эди. Мен президентнинг маориф ва маданият, матбуот ва адабиётга тааллуқли топишиқларини бажарардим. Ҳар кунни ота номига келган юзлаб хат қўлидан ўтар, ҳар кун юзлаб одам тақдири кўз олдидан кечар, жавоблар ота имзоси чекилган тегишли кўрсатмалар билан бутун республика бўйлаб таралар, қанча-қанча одамларнинг мушқули осон бўлар эди. Президент қабулхонасидан одам оёғи узилмасди. Отанинг ҳовлиси ҳам меҳмондан холи қолмас, ҳар кун ўнлаб олис музофотлардан келган аризачилар, таниш-билишлар ота дастурхони атрофида туз татишар, гурунглашар, суҳбат, аския ааж олар эди.

Кунарларинг биринди Педакадемия (ҳозирги Самарқанд Давлат университети) хибониди Ҳамид Олимжон билан танишдим.

Хибонда, чинор тағида Ҳамид билан бодиргўрлик қилдик. Шу-шу биз ҳар кун саломлашадиган, бора-бора шеър ўқишадиган ва маслаҳатлашадиган бўлдик. «Молодого гардиш» шоирларини таржима қилишга киришдик.

Ҳамид Олимжонга Михаил Светловнинг машҳур «Гренада»си жуда ёқар эди. Уни ниҳоятда чиройли ўқир эди. Кейинчалик шу шеърни чиройли таржима қилди. Сўнгра унинг майли ва рабати бутунлай Маяковскийга кўчди. Мен И. Уткин ва А. Безименскийдан машқ қилар эдим. Ўша вақтда Нозим Ҳикматнинг «Кўешин ичганлар кўшини» китоби пайдо бўлди. Биз уни тўла таржима қилдик. Абдулла Алавий тахдир қилди. Лекин шеърлар кундалик газета ва журналларда эълон этилган бўлса ҳам, не сабабдандир, китоб ҳолида нашр этилмай қолиб кетди.

Абдулла Алавий оз ва соз ёзувчи зўр шоир эди. Кўп ёшлар унга эргашигани эсимда. Ша-

ҳар четида бир боғи бор эди. Ойдин, Уйғун, Ҳамид Олимжон, Баҳром Иброҳим ва бошқалар дам олиш кунлари шу боққа борар эдик. Адабий суҳбатлар жуда қизиқ кетар, суҳбатлар баҳсга айланар эди. Ҳамид бу баҳсларда ҳамаша ҳужумкор, чигал вазиятлардан эңчиллик билан чиқиб олар, баҳс ва нутқ маҳоратини эғаллаб борар эди. «Қизил қалам» жамияти баъзан шеър кечалари уюштирар, бу кечаларда Ҳамиднинг овози алоҳида жаранглар эди. Ҳамид Олимжон шеърни шундай маҳорат билан ўқир эдикки, эшитган одам мафтун бўлмасдан иложи йўқ. Ургу, оҳанг, йўналиш, авж — ҳаммаси ўрнида. Ҳамид унга тан берарди — Боту ҳам, Алавий ҳам, Айний ҳам.

Ойдин опани мен Тошкентдан танирдим. Уйғун акани ҳам. Уйғун у вақт А.В. Луначарский асарларини муталаа қиларди. Давраларда сипо, кам гап. Ёшлар ва айниқса қизлар ўртасида лирик шеърлари билан шуҳрат топган эди. Уни Ҳодӣ Тақташга издош деб билар эдик. Кейинроқ Гафур Фулом ҳам Самарқандга кўчиб келди.

Ҳамид Олимжон билан тез-тез театрга борардик. Театрда баъзан Акмал Иброимова бизни ёнига чақириб ҳол сўради. У жуда камтар ва маданий киши, адабиётни севгани суҳбатидан равшан эди. Уни Педакадемия қаторида бўлиб, ишга пиёда ўтар, соқисиз ҳамма жойда ҳозир, катта-кичикка бирдек суҳбатдош эди. У кўпроқ нима ёзаётганлигини сўради. Бир кун «Очерк эзинглар!» , деб бизни Йўлдошбой ота ёнида Фарғонага жўнатди. Қўлам экиш маъракаси эди. Асосан Қувада бўлдик. Пахта мустақиллиги учун курашининг қизғин палласи.

Фарғона ўша вақтда ҳам чинакам гўзал дийёр эди! Ҳамид кирғоғи қилгандек ҳадеб: «Кўм-кўм, кўм-кўм...» дегани-деган. Шу сафардан кейин унинг машҳур «Бахтлар водийси» шеъри дунёга келди.

... Емгирли кунлардан бири. Ҳамид мени Ёзувчилар союзига чақириб: «Дехқон саройидаги бахшилардан хабар олгин!» , деди. Мен нега деб сўраб ўтирмадим. Гапдан жинда хабарим бор эди. Эски шаҳардаги Дехқонлар уйини сўроқлаб кетдим. «Травда» мухбири Муханов менга йўлдош бўлди. Бахшилар турган хонага кирдик. Қишлоқи чакмонларда, дўмбираларини деворга суяб, талай ёш ва қарилар ўтиришарди. Биз улар билан танишдик. Абдулла шоир паҳлавон жуссали, нурийи, Фозил ота жинкак, чўққи соқол одам экан. Исом ота узун бўйли, шўх. Бола Бахши қорамғиз, коса кўзли; торга жүр айтаркан. Бахшилар ҳолини сўраб-билиб, бирга ноҳўрлик қилиб, жиндак дўмбира эшитиб, кейин улар ҳолини Ҳамидга келиб айтдик.

Усмон бахши Маматқуловдан «Давлатли туриш» деган термини кўчириб, қалам уриб, Ҳамидга топширдим. Косонсойлик Холиқбой бахши «Алломишнинг ёниб айтар экан, Фозил ота икросидан ўзгачароқ, жўшқинроқ, югурикроқ. Хоразмдан келган Курбон отадан ҳам моҳирроқ бўлса керек. Бола бахши кишини илк пардасида боғлаб олади; зўр бахши, ёқимли, мардон».

Эртасига Ёзувчилар союзига улкан учрашув бўлди. Деярли ҳамма пешқадам ёзувчилар ҳозир эди. Бахшилар наваб-банавбат дostonлардан парчалар, термалар ижро қилишар, ҳамма онг-тонг қулоқ солар, таҳсин айтар эди. У вақт эзиб олувчи аппарат йўқ, қўлда кўчиришга тўғри келарди. Тил-адабиёт институтидан келган ўртоқлар улгурганича эзиб олишди. Умуман, бу учрашувлар адабий ҳаракатчилида янги гап, баҳор экинидидай дилга сариялик бағишловчи бир кучга молик янгилик эди. Албатта, «Дўмбирасини дингиллатиб юра бермайдики булар далада!», дегувчилар ҳам йўқ эмас эди. Шу вайждан Ҳамид Олимжон ҳар учрашудан кейин албатта сўз айтар, бахшиларга ҳурмат ва қадр зарурлигини ўқитар эди. Бахшилар айтганларини оқимай-тоқимай кўчириб қолши, нашр этиш ҳақида қайта-қайта гапирганларни эсимда. Бу учрашувларда Ҳодӣ Зариф, Буюк Карим, Сотти Ҳусейн, Яшинларнинг қатнашганлари ва сўзлаганлари шу бугунгидай ёдимда. Эзиб олишда мен ҳам қатнашиб турганман. Ҳатто Фозил отани уйга ҳам олиб бордим, яхши суҳбатидан талай баҳраманд бўлдим. Мен-ку бахшиларни гўдаклигинидан эшитганман, лекин Абдулла шоир ё Фозил отадиларни биринчи учратганим эди. Шундан кейин ҳар йил бахшиларни пойтахтга бир чақирши, гурунғ ўтказиш анъ-

Таклифлар, истаклар

Одам дунёни гўзаллик қонунларига
биноан ўзгартиради.

Ф. Энгельс.

Ҳар томонлама барнамол инсонни волга етказиш коммунизм қуришнинг муҳим шартларидан биридир. Бу вазифани бажаришда эстетик тарбиянинг аҳамияти катта, биз уни маффура ишининг муҳим соҳаларидан бири деб қараймиз. Чунки эстетик тарбия коммунистик тарбиянинг узвий қисмидир.

Инсон ёшлиқдан умрининг охиригача гўзалликка, нафосатга интилади. Атрофимизни ўраб олган табиатнинг ранг-баранг бўёқларида, кишиларнинг меҳнати тўғрисида таомилга етган нарсаларда, инсон руҳининг озғич — санъат асарларида, бадний адабиётда, сериалла рақслари дилини ром этувчи ашулаларда, кишиларнинг ширин муомалаларида — ҳамма жойда гўзалликка дуч келамиз.

Гўзаллиқни ҳис қила билиш, гўзаллик қонунлари асосида дунёни ўзгартиришга майл, гўзаллик яратишга интилиш — буларнинг ҳаммаси ёшлиқдан бошланиши керак. Бунда онла, богча ва мактаб тарбияси муҳим аҳамият касб этади. Шунинг ҳисобига олиб, Болтиқ бўйи республикаларида, Москва, Ленинград шаҳарларидаги мактабларда эстетика махсус фан сифатида ўқитилмоқда.

Республикамиз мактабларида ҳозирча эстетика фан сифатида ўқитилаётгани йўқ. Ёш авлодда гўзаллик тўғрисида камолга етказишга даъват этилган ашула, расм дарслари ҳам кўпинча ўрта ва паст савияда ўқитилмоқда. Мен Педагогика фанлари илмий-текишириш институтидан бир неча йил илмий ходим бўлиб ишладим. Хизматим тақозоси билан районлардаги кўпгина мактабларда бўлиб, ашула, музика, расм дарслари қай тарзда ўқитилаётгани билан қизиқдим. Ашула ёки расм дарсини кўпинча дарс соати оз бўлиб қолган муаллимларга «ҳадя» қилишадди. Иккинчи тарбия ёки кимёдан мутахассис бўлган муаллим музикадан ё расмдан қанақа билим бера оларди, дейсиз! Баъзи мактабларда бўлганимизда музика дарсини дутор ёки танбур чертишни қачонлардир озгина ўрганиб қолган, лекин музика илмидан мутолақа беҳабар чала муаллимларга бериб қўйишганини кўрдик.

Булар, менингча, бизда музика ва расм фани муаллимлари етишмаслиги оқибатидир. Тўғри, сўнгги йилларда бу камчилиқни бартараф этиш мақсадида педагогика институтлари қошида музика факультетлари ва гуруҳлари ташкил этилмоқда, лекин уларни битириб чиқётган мутахассислар ҳали жуда оз. Эстетик тарбияни фақат музика, расм дарсларига боғлаб қўйиш ҳам тўғри эмас. Инсоннинг ҳамма нарсаси гўзал бўлиши керак, дейди Чехов. Турар-жой

ва синф хоналарини безаш, китобини қандай ўқишу галстукни қандай тақиш, нутқ, муомала, инсоннинг ҳар бир ҳаракатида ўзига хос нафосат бўлиши керак.

Тошкент шаҳар Ойтабей районидagi 169-мактабда эстетик таълимга оид талай тажриба тўпланмоқда. Назарий, методик билимлар йиғилмоқда. Бу ерда эстетика алоҳида фан сифатида ўқитилмас ва барча дарсларда ва дарсдан ташқари олиб бориладиган машғулотларда болаларга гўзаллиқни ҳис қилиш, маданий яшаш, гўзаллик яратиш нимадан иборат эканлиги ҳақида дастлабки тушунчалар берилмоқда. Ҳафтаининг маълум кунларида, маълум синфлар доирасида атоқли шоирлар, элнинг ҳурматини қозонган артист ва rassomлар билан учрашувлар ўтказилиб, адабиёт, театр, rassomлиқ ҳақида суҳбатлар уюштирилади. Кўпинча ўқувчиларнинг ўзлари бирон бадний асар ёки тасвирий санъат намунаси ҳақида гапириб, ўз фикр-мулоҳаза, дидактик намоёниш қилишадилар. Бу ерда экскурсиялар яхши йўлга қўйилган. Санъат ва тарих музейлари, қадимий ёдгорликлар сақланаётган жойларга тез-тез сайр қилиб, кўрганлари ҳақида охабслар, мунозаралар уюштириладилар. Ҳар ким ўз фикрини, нима ёқганини, нима кўнглига маъқул бўлмаганини очиқ-ойдин айтиб ўтади. Мактабнинг яхши анъаналаридан яна бири шуки, бу ерда коллектив бўлиб кино, театр томошалари кўриш қатъий режа асосида, мунотазам олиб борилади. Эртасига шу кўрилган томошанинг батафсил муҳокамаси бўлиб, муҳокамага каттаю кичик беравар қатнашади.

Бу мактаб ўқувчилари кийинишда, муомалада, юриш-туришда доим гўзалликка интилиб, бошқа мактаб ўқувчиларига намуна бўлишмоқда. Мактабнинг ёш бадний хаваскорлари эса шаҳар, республика кўриқларида фахрий ўринларни эгаллашмоқда, улар чизган расмлар катта-катта кўргазмаларда намоёниш қилинмоқда.

Яқинда шу мактабда эстетик тарбия нимадан иборат бўлиши керак, деган мавзуда мактаблараро семинар бўлиб ўтди. Ойтабей район маориф бўлимининг бу ташаббусини, менингча, бутун республикага кенг ёйиш керак. Ҳар бир районда 169-мактабга ўхшаш эстетик таълим билан шугулланувчи таниқ мактаблар ташкил этилиб, ана шу мактабларда тўпланган бой тажрибалар умумлаштирилиб, эстетика фани программаси ишлаб чиқирилиш ва бошқа қардош республикаларда бўлгани каби, республикамиз мактабларида ҳам нафосат илми — эстетика махсус фан сифатида ўқитилиши керак.

А. ЭРКАЕВ,

фалсафа фанлари кандидати

ГўЗАЛЛИК ШАЙДОЛАРИ

БОЛАЖОН- ЛАРИМИЗНИ ЎЙЛАГАНДА

«Ўғлим биринчи синфда, қизим иккинчи синфда ўқийди. Ҳар кун ишдан қайтганимда улар менинг иш столида дарс тайёрлаб ўтиришган бўлади. Катта стул ва баланд стол уларга анча ноқулай. Бўйлари етиб-етмай интилиб хат ёзиб, расм чизишадди. Бунинг кўриб қувонсам-да, ичимда нўйинаман. Шунинг ўйлаб бозор ва магазинлардан болаларбоп стол, стуллар, хонаки парта ахтариб тополмадим», деб нолайди бир журналхон редакциямизга ёзган хатда.

Дарҳақиқат, бу ташвиш биргина хат авторининг бошида эмас. Болалари учун хонаки парта, қулай стол-стул қидирган ота-оналар кўп.

Ўзбекистон мактабларининг биринчи ва иккинчи синфларида етти юз мингдан ортиқ бола ўқийди. Бунга учинчи, тўртинчи синфлардаги ўқувчиларни ҳам қўшсак, уларнинг умумий сони бир миллиондан ошиб кетади. Буларнинг ҳаммасига хонаки дарс тайёрлаш анжумлари керак...

Маориф министрлигида ишлайдиган бир масъул

танишим билан учрашиб мулоҳазамни айтганимда «Ўйлаб кўриш керак экан», деди.

Ахир, Москва, Ленинградда, Болтиқбўйи республикаларида бу муаммо аллақачон ҳал қилинган-ку! Магазинларда болалар учун парта, стол-стуллар кўпдан бори!

Тошкентдаги 131-мактабнинг бошланғич синфлар ўқитувчиси Ҳақиқат Абдурахмонова билан фикрлашганимда, у менинг фикрини қувватлади: «Тўғри айтасиз. Бошланғич синф ўқувчилари учун уй парталари жуда зарур. Ҳозирча қўйиладиган жойининг ташвишнинг қилмай, ишлаб чиқаришни ўйлаш керак. Харид қилувчилар албатта топиладилар...»

Кўриниб турибдики, мутахассислар бир хил гапирса, мактаб ўқитувчиси бошқача фикрда. Бунга ота-оналар қандай қарар эканлар? Ёғочозилик-мебель саноатидаги масъул ўртоқлар нима дер эканлар? Ахир, биз ҳаммамиз ҳам болаларимизнинг билимдон, қадди-қомати келинган, ҳар жиҳатдан етук бўлишларини истаймиз-ку!

М. БЕК

Кичик ҳикоялар

МЕҲР

Марказий универмаг ишга тушган кезлар эди. Ўзи юрар зина — эскалатор олдида тўладан келган, кексакроқ эмас юқорилаб бораётган пиллапоаяларга қараганча иккиланиб турибди.

— Юринг ҳола, қиқсизми! — дедим.

— Вой, холангиз айлансин, юрагин бетламай турибди, — деди у кулимсираб. Аёлнинг сиражини, содда юзи нурланиб кетди. Кўзларида меҳр балқиди.

— Мен билан юринг, — дедим қўлтиғидан олиб.

— Холангиз айлансин-эй! — У севишиб,

дадил қадам ташлади. Кейин менга шундай миннатдор боқиш билан қарадики, гўё мен уни тахтиравонга олиб чиқаятгандай...

Зиналар кўтарилган сари кўнглим кўтариларди. Бу дақиқаларнинг яна ҳам давом этишини, ёнимдаги онахонинг ёқимтой сўзларини яна бир бор такрорлашини истардим.

ОНАЛИК БАХТИ

Ишдан келсам доим саккиз яшар қизим пешвоз чиқади. Гўё қаршида қуёш пай-

до бўлгандай, бағрим ҳароратга тўлади. Мана бугун ҳам у рўпарамда гулдек куйлиб турибди.

— Қизим, мана сенга янги журнал, — дейман «Гунчани» узатиб.

Ҳудди бир нимами сезгандай журнални тез-тез варақлай бошлайди. Ҳикояга кўзи тушедиги ҳали ўқимасданок, ёнимга келиб мени қучиб олади.

— Ойижоним-эй, бирам яхшисизки, сиздак ойнаи мен ҳеч кўрмаганман. Дунёда йўқ сиздак ойна! — дейди.

Оналик Бахтидан яйраб кетаман.

Санъат МАҲМУДОВА

ҒУНЧА МЕҲМОНИМИЗ

Ҳурматли «Гулистон»!

«Ғунча»ларингиздан салом!
Онаси меҳмонга борганда эргашмайдиган бола камдан-кам бўлади. Қарасақ, онамиз — «Саодат» сизда меҳмон! Аканимиз «Гулхана» ҳам суҳбатини қизитди. Секим дуралаган эдик, дарвозангизни катта очиб, илик бағрингиздан кенг жой бердингиз. Ахир чаман бўлиб очилиб турган гулистонини ғунчасиз тасаввур қилиш қийин-да!

Шундай қилиб, исимимиз «Ғунча». Бунинг ҳам тарихи бор: болаларнинг ғамхўри — раҳбар ташкилотлар кичикитойларга журнал ташилиш этиш учун бир тўхтамага келишгач, уни чиқариш учун жон куйдириб юрган кишилардан бири, тўдда чалалоқча ном қўйиш учун маслаҳат солганди, муҳтарам отахон шоиримиз ғафур ғулом ҳузурига боради. Қўлда қатор-қатор номлар рўйхати. Устоз

уларга кўз югуртиб: «Бу энг кичикитойлар — қизалоқлару дўндик болалар учун озиқ берадиган журнал бўлади-ку, номини «сўргичи» деб қўялоқлиглар, дея ҳазиллашдилар. Кейин рўйхатдаги «Ғунча»га мисо қилиб, оқ йўл тиладилар. Ажойиб одам эдилар. Болалар нима истаса, бажонидил, деб дарров бажо келтирар — ёзиб берад эдилар.

Ана ўшандан — яъни 1958 йилдан бери кўп нарсаларини кўрдик, бошдан кечирдик, қаторимиз тўлди, кўпайди. Биринчи йилдаги ўн беш минглик сафимиз ҳозир деярли ярим миллионга етди.

«Ғунча»гача қандай болалар журналлари ўтган, биз бунга тўхтамаймиз. Уни «Гулхана» акамплар тўла-тўқис гапириб берганлар.

Ҳозир бизнинг маршруткимиз катта. Республикамиздан ташқари, Қозогистону Туркманистонини, Тожикистону Қирғизистонини ҳам айланиб, кичикитойларни қўлимиз-

шимш учун бир қанча бадини асарлар ҳам босдик. Энг яхши болалар қўшиқлари учун ва «Хур Ватаним» темасида болалар қизган энг чиройли расмлар учун конкурслар ўтказдик.

Кичикитойлар «Ғунча»нинг эшикдан кириб келишини сабрсизлик билан кўтиб ўтиришади. Келдими, дарров арақлаб, ихчам ҳикояларини, қисқа ва нафис шеърларини, эртақларини завқ билан ўқийшади. Топишмоқларни, сирли суратларни билан ақл-идроқларини пешлашади. Рангдор, гўзал расмларини томоша қилиб, қувонишади. Ҳа, «Ғунча» болалар билан шундай иноқ, ажралмас дўст!

Бундан кейинги режаларимиз ҳам, ўзимизга қолса, ёмон эмас. Ниятларимиз катта. Бироқ, «қола» деган билан оғиз чўчимайди, деган гап бор. Уни «чўчитиб» бир ёқдан, маҳоратли қаламкаш ёзувчиларимизга боғлиқ, бунини улар жуда яхши билишади. Бир томон-

ҒУНЧАЛАР ОЧИЛАВЕРСИН

дан келганча қувонтириб юрбимиз. Мамлакатимизда рўй бераётган катта-кичик воқеаларини — тарихий съездлардан тортиб, юлдузча сборгача, игна ушлашдан тортиб, космосини ўрганашгача — ҳамма-ҳаммасини болаларга қизиқарли қилиб, тушунарли тилда ел-казиб беришга ҳаракат қилиб келдик. Одоб-ахлоқ, ўқиб, тозаллик, ҳунар эгаллаш ҳақидаги материаллар журналимиз саҳифасидан аримади.

Мақсадларимиздан бири болалардаги гўзалликка бўлган ҳавасни тарбиялаш, ўстириш. Бунга эри-

дан эса, «Ғунча»чиларининг астойдил меҳнат қилишларига боғлиқдир.

Хуллас, «Ғунча» кичикитойларини В. И. Ленин васиятларига содиқ кишилар қилиб тарбиялашда каттароқ ҳисса қўшиш учун барча куч-қувватини, имкониятларини ишга солади.

«Ғунча»лар кўпаяверсин, очилаверсин, ҳаётимиз гулистонини гулгул яшнаб, муаттар ислари билан ҳаммамиз баҳраманд қилаверсин.

Маҳмуд МУРОДОВ,
«Ғунча» журнали масъул секретари

ЎҚУВЧИЛАР АСКАРИ

Алифбеини таърифлаб,
Қўшиқ айтган ҳарфлар
Тўқилмиш бир сафга,
Бурилиб ўнгу чапга,
Шайланишиб, чамамда,
Кўтишарди команда.
Илму ҳикмат толиби —
Ўзимизнинг Алифбе —

Сафга бир-бир кўз ташлар,
Дона-дона сўз бошлар:
— Бежирим болаларим,
Жону дил-полаларим,
Ҳаммангиз ҳам арақлаб,
Офтоб габи чарақлаб,
Нур сочингиз дилмига!
Сизлар ҳамма билимга
Йўл бошловчи вожатий;
Кишиларнинг ҳожати
Сизни севса ушлар.

Сиз, эй жигаргўшалар —
Орангизда қийшайган
Ёки чизидан тойган —
Бир сими эй ориқ,
Е бўлмаса тиш ориқ,
Миликни шинган ҳарф йўқ;
Орангизда гариб йўқ,
Йўқ ҳеч баланд-пастингиз.
Бир текис бўй-бастингиз,
Сизни ҳамма табриқлар!
— Шошманг, — дейди ҳарфлар, —
Шошманг, Алифбе бобо,
Илм толиб бобо,
Бизни роса яратган,
Оқ қозғизда сайратган —
Ўқувчининг меҳнатини
Сизни мана бу хати
Ярақлаб сеҳрлабди.
Алифбе деди:

— Топдинг!

Шуниг-чун ўшаларга
Раҳматнинг қўшалогини!
«А» ҳарфи саф бошида,
«Б» унинг ёнбошида,
«В», «Г»лар қўл ушлагини,
Бари кўнгли ҳушлагини
Сўзлашади:

— Баримиз

Ўқувчи аскаримиз,
Биздаги вақитчоғлик
Командирларга боғлиқ!

Яълдош СУЛАЙМОН

МИРМУҲСИН

КИЧИК ТЕРИМЧИ

Куз киргач, кенг пахтазорларда терим бошланади. Терим машиналари ҳам гуруллаб, қайиқдай сузиб, бункерларига пахта йиғиладилар. Колхозчилар бўлса, пахтани этакларга териб, кейин хирмонга олиб бориб тўкадилар.

Кенг пахтазорнинг бир чеккасида, дала шийпонига яқин ерда катта тарози туради. Робия биби териб чиққан бир этак оппоқ пахтасини тарозига қўйди.

Тарози босмади.
Кейин Меҳринисо хола пахтасини тўқди. Яна тарози босмади.

Ундан кейин Меҳринисо хола-нинг катта қизи Насиба териб чиққан пахтасини қўйди.

Тарози босмади.

Ундан кейин Насибанинг синглиси Нафиса бир кучоқ пахта тўқди.

Тарози босмади.

Ундан кейин Салима пахта тўқди.

Ундан кейин Ҳалима пахта тўқди.

Ундан кейин Зарифа пахта тўқди.

Ундан кейин Замира пахта тўқди.

Тарози босмади.

Шу пайт Жамила деган кичкина қиз богчадан келиб қолди.. У йўлдан йиғиб олган, машиналардан тўқилиб қолган бир сиким пахтасини тарозига қўйган эди, катта тарози босиб кетди.

Робия биби, Меҳринисо хола, Насиба, Нафиса, Салима, Ҳалима, Зарифа, Замира — ҳаммалари Жамиладан хурсанд бўлишди. Бригадир Кутбинисо опа ҳам эшити-ти жуда қувонди. Жамила йўлга тўқилиб қолган пахталарини ҳар кунни териб келадиган бўлди.

ГАЗПОЛВОН

Яшил олов — Газполвон,
Сенда йўқдир дуд тутун.
Кўмирнинг бурқсишдан
Энди қутулди бутун.

Одил АБДУРАҲМОНОВ

Топишмоқлар

Гулзорда бир гул кўрдим,
Япроқлари ялтирди.
Ўзмоқчи бўлган эдим,
У учиб кетди шу чоқ.

Пақирни йўқ, сув сепар,
Тўт қонқандай дув сепар.

Бир қўлда қамону
Битта қўлда таёи,
Сув остида қамон у
Куй чалар...

Маҳмуд ВАПИХОНОВ

СЕРКА БИЛАН ТАКА

Бор экан-да, йўқ экан, аллақайси қишлоқда бир Серка билан бир Така бор экан. Кунлардан бир кун уларнинг саёхатга чиққилари келиб қолибди. Серка билан Така узоқ йўл юришибди. Ниҳоят тоғ устидаги яйловга етиб боришибди. У ерда барра ўтлар ўсиб, булоқ сувлари шилдираб оқиб ётган экан. Така билан Серка тўйиб-тўйиб сув ичишибди. Яқка ўсган ёнғоқ соясида ётиб дам олишибди.

Уйқудан тургач, ўйнагилари келиб қолибди. Аввал дингиллаб, кейин сакраб кўришибди — кўн-

— Шохимни қўйиб юбор! — дебди жикиллаб Така.
— Узинг боғичимни қўйиб юбор, — дебди Серка.

Икковлари тортиша-тортиша ҳолдан тойишибди. Ниҳоят, тоғнинг тикроқ қиялигидан пастга қулашибди. Уша ерда бир-кечаю бир кундуз қолиб кетишибди.

Қўпол ўйиндан Серканинг оёғи синиб нимжом, Таканинг бўйни чиқиб яримжон бўлиб қолибди.

Алфинура МАДОРОВА,
Ангрен шаҳар, 29-мактаб,
4-синф ўқувчиси

гиллари тўлмабди. Ниҳоят орқага тисарилишибди-да, узоқдан югуриб келиб бир-бирларига калла қўйишибди. Шохларнинг ўрилишидан қарсиллаб чиққан овоз уларга жуда ёқиб кетибди. Роса қувонишибди. Кейин орқаларига қайтишиб, янада узоқроқ ердан югуриб келиб калла ташлашибди. Бошлари зирқираб кетибди. Бунинг устига Таканинг шохи Серканинг бўйнидаги қўнғироқ боғичига илиниб қолибди.

«ЎНЧА»ГА

Журналим «Ўнча»
Чиройли мунча!
Расми бор ҳар хил:
Айқ, қуён, фил...
Мен уни қўймай
Ўқийман, тўймай.

ОМОН

Эрталаб йўлда,
Сумкаси қўлда,
Мактабга томон
Боради Омон.
Хушчақчақ, бардам
Ташлайди қадам.
Юради шошиб,
Қувончи тошиб.
Ўқишга кўнгил —
Қўйган астойдил.
Дарспаридан ҳеч
Қолмайд у кеч.
Ҳар кунм йўлда,
Сумкаси қўлда,
Шошади Омон
Мактабга томон.

Турсунпўлат ИСҲОҚОВ

— Ойижон, бирга дарс тайёрлаш учун ўртоқларимни бошлаб келдим.

ДОН КЕЛДИ

Поезд чўлдан келади,
Темир йўлдан келади.
Буб-буб-бублаб келади,
Нонни юклаб келади.
Қатор қизил вагонда,
Қатор узун вагонда,
Дон,

дон,
дон!
Донни чўлга ким эккан!
У азамат ким эккан!
Биласанми, у — деҳқон,
Ота каби меҳрибон,
Ўз юрти — ўз элига
Ўтказиб берад донм
Нон,

нон,

нон!

Эргаш РАҲИМОВ

ЎРТОҚЛАРИНГ
ЧИЗГАН РАСМЛАРДАН

Кўчамиз салқин бўлади.

Ошпаз.

Бактиёр ОТАМЕТОВ,
Тошкент, 106-мактаб, 1-синф.

Раҳмат ШАМСИЕВ,
Сирдарё область, Сирдарё район, 15-мактаб
4-синф

Дўстларга совға.

БЕЗНОСОВ фотоси

— Дир... Тўхта, ҳаром ўлгур! Назир ақанинг таниш, бўғиқ овози эшитилди.

Назир ака қирқ бешларга борган, пақана, шоп мўйловли киши. Қорни қамаридан ошиб туради. У бочка ўрнатилган аравада узоқ қишлоқдан суз ташинди. Яқинда ишга келганиданми, бизнинг кўнглимизни овлашга уринади: қишлоққа тушганда тилини ёрадиган қовун-тарвузми, муздакки-на қатик-айронми ола келади. Ишдан кейин қир бағридаги мўжазгина уймакизни гуллатади, тиниб-тинчимайди. Гоҳ Сонияга овқат пиширишда ёрдамлашса, гоҳ хоналарни супуради, гоҳо дўпписини манглейига кўндириб, дўторда «Қилпиллама»ни чалади.

Вагон уйчада тўрт кишимиз: Собиржон, унинг хотини Сония, Назир ака ва мен. Вагонда уч хона, бир дахлиз бор. Уларнинг биттасида эр-хотин туришади, иккинчиси — ошхона, учинчиси Назир ака икковимиз эгаллаганимиз.

Ёз кечалари гаштли бўлади. Уйқумиз келмаган пайтлари Назир ака билан оидида гурунглашиб тонг откизамиз. У оиласидан ҳасрат қилади, хотинининг раҳмсизлигини, ёлғизгина ўғлининг она гапига қилиб ўз отасидан юз ўғирганини ёниб гапирди.

Гоҳда, кўнглини ёришдан олдин, ичиб олган бўлади. Бундай кезларда у маст кўзларини сузиб, гузривдек оғир кўллари билан елкамга ташлаётганда, гўлдираб гапга тушади:

— Дунёнинг ишлари чаппа, ука. Хотинимнинг кўнгли тусганини мўжайе қилсам, ишлатмасам, тагин... Тўғри, пул тутқизганим йўқ. Қўлга пул тушса, хотин зоти айнидир. Бор айбим шу...— Узоқ тин олиб давом этади:— Анави оқапард ўғил-чи, хў сани... Қўлидан иш келадиган бўлганимчи, орасини ўзи боқармиш... Тракторчим, шоферим, ким бўлиб ишласа ҳам, бари бир, бир кун менинг олдимга ялиниб келади. Ҳа, менсиз уларнинг қозонида сув ҳам қайнамайди, ука!..

Тонг отади. Дарё ортидан анордай қизариб қуёш кўтарилади. Назир ака икковимиз вагондан чиққанимизда ҳар галгидек эр-хотин қийқаришиб ювиноётган бўлишади. Собиржон ярим яланғоч, мушакдор кўллари билан баданини қизартириб ишқалайди, Сония эса яшнаб унинг бўйинидан сув қуяди.

Сония — ажойиб аёл. У эрини беҳад севади. Собиржон армиядалигидега танишиб, турмуш қуришган. Унинг айтишича, комсомол йўлнамаси билан Қозоғистонда ҳам бўлишган экан.

Сония чойга қақариб челек уради, эшитган заҳотимиз вагон уйнинг соясига қордона қурамыз. Нонуштадан кейин Собиржон иккаламиз канал қазигани кетамиз. Назир ака сув, майда-чўйда олиб келгани қишлоққа отланади. Сония эса тушки овқатга уйнайди.

Тўшда овқатни бизга Сониянинг ўзи олиб келади. Собиржон икковимиз овқатга ўтирамиз. У хотинини ҳам қақарибди, унинг «егим йўқ», дейишига ҳам қарамасдан гўшдан бир бўлак олиб оғзига тикиди. Мен эса шошиб-пишиб овқатланаман-да, кўлимни ёстиқ қилиб осмонга тикилиб етаман. Уйқу элитаётган кўзларимни хил очиб, эру хотинга ўғринча ҳавас билан қарайман. Собиржон ниманидир ҳикоя қилади, хотини чиройли кўзларини меҳр билан эрга қадеб, унинг тиззасига суя-

БЕГОНА ШАМОЛ

Ҳикоя

ниб ўтиради. Бахтли одамлар! Уйда ҳам, ишда ҳам бир-бирини суяшади. Уларга қараб мен ширин ўйлар оғушига шўнғийман. Қани энди, мен ҳам ўз суяқлимни топиб, Собиржондек бахтли бўлсам!..

Кеч киради. Қуёш уфқни қизартириб олис-олисларга яшринади. Яна уйга тўпланамиз. Ташқарида дивижок патиллайди. Овқатдан сўнг ё радио эшитамиз, ё китоб ўқишга тутинамиз. Сония Назир ака олиб келган газеталарни арақлайди. Мен хонамизга кирганимда, Назир ака ёстиқ қучоқлаганича донг қотиб қолган, хурраги бутун уйни бузиб турган бўлади. Бу одамнинг одатига ҳайрон қоламан: доим этигини ёстиғи тагига қўйиб ётади, уйқу аралаш, «Жойида турибдимкан!», дегандек пайпаслаб ҳам кўяди.

Бир сафар бунинг сабабини сўраганимда, ранги қув оқарди «Армияда ўрганиб қолганман», деди. Кейин билсам, пули этигининг кўнжидега юрар экан. Сония айтди.

Раском М. ГРОМИКО

Уйқум келмайди. Яна қўлимга китоб оламан. Уқиганларимни яхши тушуна олмадим, хуррак ҳаёлимни бўлиб, ҳалал берарди. Назир ақани тўртиб, ёнбоши билан ётишини илтимос қилдим.

У чўчиб уйғонди, аёлни кўтарганидан уйни тер ҳиди босди, кейин бир ағанаб узоқ эснади. Полда ётган носқовогини олдида, чертиб-чертиб нос отди.

Шу пайт эшитгимиз тақиллаб қолди. Бир оздан кейин Сония кирди. У бир оз қизаринқираган, этаклари ҳўл, қизил гулли чит кўйлагининг ёқасидан бўлиқ кўраклари кўриниб турар эди. Қир ювётганиданми, майин кўллари чирок ёруғида янада оқариб, кўракам кўринади.

— Отахон! Неъматжон! Қирларингизни беринглар, саҳаргача оқартириб кўяман.

У чиқиб кетгач, Назир ака бир нима демоқчи бўлгандай лабини чўччайтирди-ю оғзида нос борлиги учунми кўли билан имо қилди: «Фаришта!».

Осмонни жигар ранг бўлут

қоплаган, ҳаёо дим. Собиржон иккаламиз экскаватор занжири-нинг узилган жойини улаш ташвишида юрсак, вагон-уй томондан аёл кишининг бўғиқ чинқирғи эшитилди.

— До-о-од!.. Вой-до-од!..

Бу Сониянинг овози эди. Собиржон кўлидаги болғасини ҳам ташламасдан югурди. Орқасидан мен ҳам қолдим. Уйга кирганимизда, полда, қизил рўмонча ёнида бир даста ўн сўмлик сочлиб ётар, бош яланг Назир ака эса кўлидан оққан қонни шимаркан: «Бақирма», деб дағдаға қилар эди.

Сония уйнинг бир бурчагидега ошпичоқ ўқталганича қалтираб турар, унинг олтин ранг сочлари тўзғиб юзининг ярмисини тутган, чит кўйлагининг ёлкалари чокидан йиртилган, бўйиндан кўкрагигача тиндаланган, ундан қон сизмоқда эди. Ҳаммаша кулиб турувчи ёқимтой юзи кўрқувдан оқарган, узун киприкларига эса ёш тутатиб кетган. Собиржонни кўриши билан ўзини унинг бағрига отди-да, хўнграб юборди. Сония ўпкаси тўлиб ўқиб йиғларди:

— Иблис, менга... менга...

Биз воқеага изохсиз ҳам тушунган эдик.

Собиржон жаҳл билан кўлидаги болғачани қаёққадир отди, у деразига урилиб, чил-чил бўлган ойна синиклари полга тўкилди. Кейин, хотинини бир чегга суриб, Назир акага қараб юрди. Назир ака бўлса ўзини ҳимоя қилгандек кўллари кўтарди. Унинг узун мўйлови тез-тез учар, бақалоқ юзини бўйнигача қора тер қоплаган эди.

— Ука, қўй! Менга тегма! Неъматжон, ушла, мун! Болам! Қари одамман, ўлдириб қўяди. Пуллари ол, оло менга тегма! Дод! Неҳотки, раҳминг келмасал!

У чиққироқ овоз билан хўнграб юборди. Лекин кўзида бир қатра ҳам ёш йўқ эди. Мен, энди Собиржон Назир ақанинг роса таъзири билан берар, деб ўйлаган эдим, аммо бундай қилмади. Асабий бир тусда Назир акага, сочилиб ётган пулларга узоқ тикилиб турди-да: «Ифлос», деди. Бошқа оғиз очмади. Кейин бошини чайқайди, муштини маҳкам тугди: у қалтирар, гўё ўлжасига ташланмоқчи бўлган бургутдай шайланиб турар эди. Аммо у ўзини босди, юзидаги даҳшатли вазоҳат бир зумда йўқолди.

— Қап-қатта одам... Уялмадингизми? У бир оз индамай қолди ва яна давом этди:— Ит итлигини қиларкан-да!

Олдинлари Назир акага раҳмим келиб, ҳасратдош эдим. Энди эса кўзимга шу қадар хунук кўриниб кетдик, ҳатто у билан бир хонада яшаганимдан ўзим уялиб кетдим.

— Манави қоғозларингизни олинг-да, йўқолдинг!— дедим.

— А!

Назир ака ёшига ярашмаган чақонлик билан телпагини олиб кийди, сўнгра чўқкалаб пулларга ёпишди. Дасталаб кўйинига тикаркан:

— Менсиз қийналиб қолмасмикансизлар!— деди.

— Жўнанг!

Деразадан қарадим. У кўлтирини чағаллагача пилдираб борарди. Собиржон папирос тутатди, Сония хўп латта келтириб полни арта бошлади.

Хона яна озода, шинам бўлиб қолди.

Баҳодир ЕҚУБОВ

УСТОЗГА МАКТУБ

Юбилярларимиз

МАДАНИЯТИМИЗ ЗАҲМАТКАШИ

Қадри Юсуф Султонович!

Сизни, республикамизнинг танқили адабиётшунос олимини, бир шоғирдингиз сифатида, миннатдор инингиз сифатида қутлуг олтимиш ёшингиз билан муқорабод этаман!

Юсуф ака! Мен Сизни, кўпгина тенгдошларини қатори адабиётга оид илмий мақола ва китобларингиз, айниқса, дарсликларингиз орқали таниганман. Олим сифатида фаолиятингизнинг икки қирраси яқин этиб кўзга ташланади: бири ўзбек совет адабиётининг мураккаб даврларини сабот билан тадқиқ этиш, иккинчиси эса, мактаблар учун дарслик ва ўқувликлар яратиш. Сиз интидорингизнинг бу икки жиҳатини баббаравар ривожлантирдигиз, воғла етказдингиз. Дастлабки тадқиқотларингиз ўзбек халқ папарлари ҳақида эди. Кейин Абдулла Қаҳҳорнинг «Сароб» романи тўғрисида, умуман, ўзбек совет прозасининг тараққиёт йўллари ҳақида бир қанча илмий мақолалар, рисоалар ёздигиз. Сиз адабиётшуносларимиз орасида ўзбек совет адабиёти ҳақида илк дарслик яратган олимларимиздан бирисиз.

Халқимизнинг оташин фарзанди Ҳамза Ҳамзодога бағишланган ишларингиз ҳурмат

билан тилга олинади. Бу санъаткор тўғрисидаги илк мақолаларингиз ўттизинчи йиллардаги маҳаллий матбуот саҳифаларида бошланган эди. 1941 йилда нашр этилган «Ҳамза Ҳакимзода» ҳаёти ва ижоди» номили китобингиз эса адабиётшунослигимизга қўшилган кўламли иш бўлди.

Халқимиз бошига оғир кунлар тушган уруш йилларида Сиз кўнгилли равишда Совет Армияси сафига жўнаб, садақат билан хизмат қилдингиз. Ватан уруши тугади, бирок Сиз офицерлик либосингизни ечадингиз: ҳам жанговар вазифанингизни адо этдингиз, ҳам илмий тадқиқот ишларингизни олиб бордингиз. 1949 йили ҳаётингизда унутилмас воқеа содир бўлди — Сиз «Ҳамза биринчи ўзбек совет ёзувчиси сифатида» деган мавзудаги нандатлик диссертациянгни муваффақиятли ёқладдингиз.

Тадқиқотчилик фаолиятингиз самаралари республика илмий жамоатчилиги эътиборига сазовор бўлди: Сиз 1952 йилда филолог олимлардан биринчилар қатори Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг мухбир аъзолигига сайландингиз.

Сизнинг мураббийлик меҳрингиздан наф

Жуманиёз Шарипов ўзининг кўпқиррали фаолияти билан обрў топган маданият арбобларимиздан биридир. У кўп йиллардан буён республикамиздаги кўзга кўринган олим ва ёзувчилар билан бир сафда ишлаб келмоқда. Республикамиз нашриётларидаги ва ёзувчилар союзидagi ташкилотчилик ишлари, Алишер Навоийнинг 500 йиллик юбилейини ўташидаги самарали иштироки, янги алфавитга кўчишдаги фаолияти, матбуот органларида ўтган хизматлари таҳсинига сазовор. Сиз ўқитган «Гулистон» журналининг ташкил топишида ҳам Жуманиёз Шариповнинг муносиб ҳиссаси бор.

Маълумки, янги социалистик маданиятимиз тарихи ҳали унча катта эмас. Ҳозир биз янги маданият тарихини бошлаб берганлар, унга асос солганлар билан бирга яшаб турибмиз. Олтимиш йилга тўлган юбилейимиз бу тарихнинг муҳим бир соҳасини — ўзбек совет таржимашунослик илминини бошлаб берганлардан.

Янги даврнинг бир хислати шу бўлдики, халқимиз фақат Шарқ маданияти билангина эмас, жаҳон маданияти билан, хусусан рус халқи маданияти билан танишиш имкониятига эга бўлди. Бу ишни амалга оширишда бадий таржиманинг ўрни бениҳоя зўр эди. Бадий таржима ишларининг миқёси шу даражага ет

дики, унинг келажакини таъмин этиш учун республикамизда таржимашунослик илминини яратиш керак эди. Жуманиёз Шарипов ўз ҳамкасблари билан бир неча йил давомида шу ишга бутун кучини бағишлади. Олим таржима илмига доир иккинчи муҳим монография эълон қилди. Тўғри, таржима илми бизда ҳали ҳам талафот даражасида. Аммо Ж. Шариповнинг жонкуярлиги туфайли биринчи қадам қўйилди.

«Ким табиб — бошдан ўтган табиб», дейдилар. Жуманиёз Шарипов таржима илми билан шуғулланишдан олдин, А. С. Пушкини, Шота Руставели, Махтумқули, Мансим Горький, Сулаймон Стальский, Берди Кербобоев асарларини ўзбек тилига таржима қилди. Таржима санъатини эгаллашда учраган қийинчиликлар унда таржима илми билан шуғулланиш ниятини уйғотган бўлиши мумкин. У аввал илмининг бу соҳасига тегишли ўнлаб асарлар эълон қилди. Ҳозир у шу соҳанинг бошчиси, бу соҳада илмий иш қилаётганларнинг маслаҳатчиси. Жуманиёз Шарипов изланувчан олим. У ўзбек совет ёзувчиларининг таржима таърибларини кенг таҳлил қилди. Ҳозир у Ўзбекистонда таржима тарихи проблемалари устида иш олиб бормоқда.

Жуманиёз Шарипов адабиётнинг тиниб-тинчимайдиган, ишлаб чарчамайдиган заҳматнаш

Меросимизни ўрганамиз

Назмда битилган рисола

Олти йил бурун қўлимизга қимматли бир кўлёзма тушди. Аслида китобнинг дарагини ундан икки йил аввал эшитган эдик. У, асосан, математикага доир. Аммо тил, адабиёт, астрономия, ҳуқуқшунослик ва этнографияга дахлдор бир қанча нодир маълумотлар ҳам берилган. Асарнинг асосий қисми назм билан ёзилган. Китоб илмий дарслик сифатида яратилган. Автор ҳисобнинг 46 хонагача ети

шини ҳисоб қилади ва қирқ олти хонали рақамнинг номини аввал арабча, кейин ўзбекча атаб, санаб берадики, ҳозирги фанда ҳам бунчалик катта саноқ тўлиқ ишлатилмайди.

Китобнинг дастлабки саҳифалари ҳисобнинг туркий тилда қўлланиши ҳақида. Боблар ва сарлавҳалар арабча, асосий қисм эса, ўзбек тилида ёзилган. Муаллиф ўзбек, араб ва форс тилларини пухта билган кўринади. У ҳатто рус тилидан хабардор бўлганга ўхшайди. Чунки китобнинг кириш қисмида «бизнинг давримизда уч хил: шамсия, қамарий, русия ҳисоби бор», деб кўрсатади, уларнинг фарқларини айтди.

Агар саҳву хато бўлса тузотинг, Менинг айбоним епинг, з азизонг. Аваалида эки «бо»дур, охири ёрдуот отим. Отам — Мирзақулу диним — мусулмон, — дейди муаллиф.

Бобойр Мирзақул ўғли ўтган аср охирида лшаган. Аммо бу китобнинг қачон ёзилгани ҳақида аниқ маълум эмас. У китобни ёзишда Қози Ислобкен ва янгиқўрғонлик Мулла Элмурод ҳам иштирок этганини айтди. Қози Ислобкенга мадҳиялар ўқиб, устозим деб атайди. Ислобкен тўғрисида ундан хабардор бўлган, ажад ва шамсия ҳисобини туркий тил

да биринчи бўлиб назмга солган. Бобойр Мирзақул ҳам устозидан рағбатланганини қайд этади.

Китобнинг иккинчи қисмида ўзбек уруғларининг келиб чиқишига доир афсона ва 92 бовли ўзбек элатининг рўйхати берилган.

Шажаранинг бош қисми гарчи диний афсона харақтерига эга бўлса-да, тарихин, хусусан тил тарихини ўрганишда, ўзбек элатларининг ташкил топган даврини белгилашда муҳим манба бўлиб хизмат қилади.

Китобда ишлатилган эски ўзбек тилининг «айдилар», «турурлар», «атоси», «келиб турурлар», «тағмалар», «черик», «кулли» каби сўз ва иборалари кўлзмадаги рўйхат қачон ёзилганлигидан қатъи назар, унинг тарихи намида XIV асрга бориб тақаллишдан даран беради.

Унда «катмонор», «нангут», «тобош», «суқтиён» каби надиғми турилар, мўғуллар, суглар ва манорлар билан боғлиқ бўлган номларнинг мавжудлиги рўйхатининг жуда қадим вақтларда тузилганини кўрсатади.

Рисоланинг мазмунини тўла ечиш учун тилшунослик, тарих ва адабиёт фанларидан ташқари, математика, геометрия, астрономия сингари аниқ фан ванилларининг биргаллида ишлаши талаб қилинади. Унинг бир жойида

АСРПАР НИДОСИ

кўрган талай шоғирларингиз бор. Агар дарсликларингизни ўқиб, сўз санъати сирларидан воқиф бўлаётган минглаб ўқувчиларни ҳам ҳисобга олсан, Сизчалик шоғирди кўп устоз кам топилса керак.

Улуғ танқидчи В. Г. Белинский касбимиз хусусида гапириб, таҳлила ва тадқиқот руҳи замонимиз руҳига ҳамоҳанг бўлиши зарур, деган эди. Адабиёт дарсликларингиз ўттиз йилдан ортиқ вақт давомида қайта-қайта нашр этилар экан, бу уларнинг замонга руҳига мувофиқ бўлишидандир.

Адабиётимиз олдидки катта хизматларингизни эътиборлаб, республика ҳукумати 1967 йилда Сизга Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган фан арбоби деган унвон берди. Ўзбек совет адабиёти тарихини яратишда ҳам автор, ҳам редактор сифатида иштирок қилдингиз. 1961-62 йилларда чиққан иккинчи жилди «Ўзбек совет адабиёти тарихи очерк»ни яратишда, 1967 йили рус тилида Москвада нашр этилган «Ўзбек совет адабиёти тарихининг юзага келишида Сизнинг ҳам хизматингиз бор».

Москвада нашр этилган «Ўзбек совет адабиёти тарихи» китобининг Беруний номида-

ги республика давлат мукофоти билан таъдирида адабиётшунослик фанимиз савияси ва раванглиги тасдиқловчи мезон бўлди. Беруний мукофоти лауреатлари орасида кўп устозларимиз қатори сизнинг номингизни ҳам кўриш биз учун қувончли.

Юсуф ака! Сизга ушбу мактубни ёзмамиз ҳавлимдан бир фикр кетмади: меҳнатнаш халқ фарзандларига илим-фан даргоҳлари эшигини ланг очиб бериб, уларни илим қўқилари сари дидил йўллаган Совет ҳокимияти, Ленин партияси бўлмаганида тошкентлик бир камбағал деҳқон боласи бунчалик обрў-эътиборга эришувини тасаввур қилиш амри маҳол эди. Бунга Сиз катта меҳнат билан, тинмай мутолаа қилиб, инсоният даҳоси яратган маънавий бойликларни чуқур ўзлаштириб эришдингиз.

Ҳозирги ишингизда — Ҳамаза асарларининг академик наشرини тайёрлаш борасидаги эзгу ниятингизда янги илмий-иқтисодий парвозлар ҳамроҳ бўлсин! Узоқ йиллар омон бўлинг, азиз устоз!

Эҳтиром билан:

Бердиали ИМОМОВ

Юбилейларимиз

ларидан. Шу хусусиятлари туфайли у адабий ижоднинг кўпгина соҳалари билан баробар шуғулланишга ўзида куч ва қувват топа билди. Жуманиёв Шарипов қайси соҳада бўлмасин, ишининг асоси изланиш эканини унутмайди.

Республикамиз областларининг революцион тарихи маълум даражада бир-бирига ўхшайди. Бироқ иккигата ўлка борки, уларнинг янги йўлга тушиш тарихи мурракб, ўзига хос, шу билан бирга ниҳоятда қизиқарли. Булар — Хоразм ва Бухородир. Жуманиёв Шарипов бадий ижод учун материал сифатида Хоразм ўлкасининг революцион тарихини таллади ва «Хоразм» романини яратди. Хоразм тарихи материаллари асосида Октябрь голларининг аста-секин чекка ўлкаларга кириб бориши, бу голларнинг ҳаётбахш ва голибона йўлини кўрсатиб берди.

«Хоразм» романининг муҳим хусусиятларидан бири шунки, унда акс эттирилган ҳаёт материаллари марксистик методологияни эгаллаган, синчков, ўзига талабчан олим томонидан ифода-даланган. Романда воқеалар тарихий ҳақиқатни изчиқ ўрганиб, акс этирилган. Ҳар бир тарихий шахс, воқеа ва эпизодга ҳуш билан ўрганилган архив ҳужжатлари асос қилиб олинган. Ҳужжатларда сақланиб келган воқеалар тарихини эшитишда, уларни ҳам илимий, ҳам бадий ҳиқматдан умумлаштириб, роман сюжети

тига олиб киришда Жуманиёв Шариповнинг романчилик қобилияти кўриниб турибди.

Романдаги тарихий шахслар, воқеалар билан бир қаторда, ёзувчи тасаввурининг маҳсули бўлган воқеа ва образлар ҳам анчагина ўрин эгаллайди. Бу воқеа ва образлар руҳи, характерли хусусиятлари билан романда олға сурилган гоёга — Хоразм халқи ҳаётдаги улуғ бурилишни кўрсатишга, тарихий ҳақиқатни очиб беришга бўйсундирилган.

Адабиёт нелажанда бу ўлка тарихига, унинг ўзига хос иқлиобий йўлга, этнографияни хусусиятларига қайта-қайта мурожаат қилар; етук бадий асарлар яратилар, «Хоразм» эса, нелажан авлод нўнган назарида бу соҳада қилнадиған ишларнинг ибтидоси бўлиб қолар деб ўйлаймиз.

Жуманиёв Шарипов билан суҳбатлашганда гап урм йўлга келиб талқалса, бойлар эшигида хизмат қилганидан сўз бошлайди. Ҳозир у республикамизга маълум олим, филология фанлари доктори, А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институтида таржима назарисини секторининг бошлиғи, таърибали таржимон, ёзувчи. Ундан: «Давлат куши бошингизга қаерда ва қачон қўйган?» деб сўраб қолсангиз, «Хоразмда, бундан ярим аср илгари!», деб жавоб беради.

Матқуб ҚҶШЖОНОВ

катта тарихий воқеаларининг содир бўлган вақти ёни ёши маълум бўлган кишиларнинг туғилган фасли, ойи ва кунига белгилаб чиқувчи ҳисоб усулининг йўл-йўриқлари айтилган. Бу йўл-йўриқ қандайдир қаромат, фолбиллик асосида эмас, балки аниқ математик ҳисоб бўйича тузилган.

* * *

Яқинда Булуғурнинг Уйшунтепа қишлоғида — Искандар Аллаёров уйда меҳмон бўлди. Бобёр Мирзоқулнинг ноёб қўлёмасини сақлаб келган — шу киши эди. Ундан Қозим Ислоббек, Бобёр Мирзоқул ҳақида, уларнинг ҳаёти, ижодий ишлари ва китобларни тўғрисида сўраштирдик. Маълум бўлишча, Қозим Ислоббек кўшни Сарҳашма қишлоғида туғилиб ўсган. Бобёр Мирзоқул эса Уйшунтепада яшган. Самарқанддаги илим ахли орасида катта обрўга эга бўлган. Қозим Ислоббек ҳам тарих фани соҳасида ўз даврнинг тенги йўл олимларидан бири экан. У ҳуқуқшунослик, шарият илми, жуғрофия, ҳандаса, риёзиёт соҳаларини ҳам яхши билган. Унинг об-ҳаво ва қилимга, тарих ва жуғрофияга онд китоблари бўлганини, ўша китоблардан бир қисми Мулла Жума деган киши томонидан кўчирилиб, яқин вақтларга сақланиб келинганини ҳикоят қилишди. Лекин Мулла Жума вафот этган, бу

китоблар ҳозиргача бедарак. Бобёр Мирзоқулнинг ҳам бир девони йўқолган.

Самарқандга яқин жойда, ўтган асрда, асосан дунёвий фанлар билан шуғулланувчи гуруҳ, мактаб юзига келгани маълум бўлиб қолди. Унга Қозим Ислоббек бошчилиги қилган. Элмурод, Шокир Афанди, Бобёр Мирзоқул ва бошқалар ўша мактабнинг фаол вакиллари ҳисобланган.

Домла Элмурод Фаллаорол депариснинг Янгиқўрғон қишлоғида туғилган. Самарқанд ва Бухорода таҳсил кўрган. Самарқанд мадрасаларида мудarrisлик қилган, араб ва форс тилларини мукаммал билган, форс тилида шеърлар битган. Унинг ўғли олтинчи яшар Абдураҳмон Элмуродов Фаллаорол районининг Молтоп қишлоғида яшайди. Навоий, Фирдавсий асарларини севиб ўқийди. «Шоҳнома»ни деярли ёд билади. Ўзбек, форс тилларида шеърлар ёзади. Домла Элмуроднинг баъзи қўлёмалари шу ишчида сақланган. Биз, Қозим Ислоббек, Бобёр Мирзоқул ва улар мансуб бўлган мактабнинг вакиллари томонидан яратилган бошқа қўлёмаларнинг ҳам топилшини истардим. Ҳурмати журналхонлардан шу изланишларимизда кўмак сўраймиз.

Худойберди ДОНИЕРОВ,
филология фанлари кандидати

«Менинг касал онам бор эди. Бир кун сув олиб келишни буюрди. Қўзини олиб кўчага чиқдим. Шу пайт оломончилардан бири мени эгарга ўнгариб қочди. Бир неча кундан сўнг Бухоро бозорига келтириб 55 тиллага сотди. Мен ҳўжайиннинг эшагини миниб, ўтин териб келгани саҳрога кетаётганида тасодифан тоғамни учратиб қолдим. Тоғамнинг айтишича, уйга қайтиб бормаяганидан сўнг, онам бечора хавотир олиб, тоғамни қақирган ҳамда мени топиб келишни буюрган экан. Тоғам мени қидириб қишлоқ чеккасига қиққанда бекиниб ётган оломончилар уни ҳам ушлаб, Бухорога келтиришди. Бироқ тоғам қирқ-қирқ беш ёшларда бўлгани сабабли унга берилган баҳо жуда арзон бўлган. Аммо қўл жаллоблари бунинг илжонини топиб, тоғамнинг соч-соқолини қорага бўёб, гўё ўттиз-ўттиз беш ёшга келтириб 40 тиллага сотиб юборганлар», дейди Булуғур район Уйшунтепа қишлоғида яшagan Аҳмад исмли собиқ қўл. Тоғамнинг умр-бод қўлида қолиб кетганлар.

Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти ходими, тарих фанлари кандидати /ТўғурҶ Файзиевнинг яқинда «Бухоро хонлигида қўл савдоси» («Ўзбекистон» нашриёти, 1971 йил) асарида ўтмишда йўқсулларнинг қўллик-қўрилиқ қирғибига тушиб, ана шундай азоб-уқубатда ўтган турмуши ҳақида қизиқ маълумотлар берилган. Инсонни бундай таққирлаш хонлида салкам юз йил давомида, Улуғ Октябрь ғалабасига давом этиб келар эди. Истибод ҳўкм сўрган у даврда инсонни қўллик асратига солиш, унга қўллик тамғасини босиш, ҳўкмдор истаса ўқдириб юбориш ҳеч гап эмас эди.

Қўлликча тушиб қолми сабаблари турлича бўлган. Маълумки, эраимиздан аввалги VI—V асрлардан бошлаб, уруғчилик жамоалари ниқирозга юз тутиб, қўлдорлик тузўми пайдо бўлган. Натжида текин даромад манбаи бўлган қўл қўлга эҳтиёж орта борган. Уйонистон, Арабистон ва Урта Осиёдаги қўл бозорларига урушларда асирга тушган бандилар келтирилар эди. Бу дахшати қўл қўлдорлик жамаити ўрнига феодал муносабатлар вужудга келган даврда ҳам давом этиа берган. Тўғрироғи, шиддатли тус олган.

Қарздор кимса қарзини муддатиде уза олмасе ўғли ёки қизини қўлликча беришга мажбур бўлган: солиқ ва ўлпонларни вақтида тўлашга қўрби етмаган кишиларнинг тақдирини ҳам ана шундай фожеоли эди. Бу ҳам етмагандек, одам овловчи махсус тўдалар ҳам бўлиб, якка-якка одамларни, гоҳо бутун-бутун оилаларни ўғирлаб кетган, уларни Урта Осиёнинг Хиёва, Бухоро бозорларида пуллаганлар.

Асарда муҳим тарихий фактлар қўллаб келтирилади. Автор қўл савдоси «қонуналари ҳақида ҳам тўхталади.

Қўлфурўш жаллоблар бозорга чиқарилиб сотилган қўл ва қўрилларнинг исмларини ўзгартирганлар. Уларга қўйилган янги номлар бўлажак ҳўжайин оиласига бахт-саодат келтириши учун қилинган истакларини ифода этиши керак экан. Айниқса, қўлларга Неққадам, Давлат, Нек, Қўлтепа ва Жаҳонбахт, қўрилларга эса Неки, Давлаткедди, Хўшекеди, Феруз ва Ёкут сингари номлар қўйилган. Бу одамфурўшларнинг сурбателарга риёкорлиғи эди.

ТўғурҶ Файзиев Урта Осиё хонликлари замонида ҳўкм сўрган қўллар ҳаётини диққат билан текширган, тарихий шаҳарларда илмий сафарларда бўлиб, ҳар бир катта-кичик ҳўжжати кўнт билан таҳлил этган. Китобда XIX асрнинг олтинчиини йилларидеги ижтимоий ҳаёт атрофида таҳлил қилинади. Бу асар тарихчилар, манбаъшунослар, Урта Осиё хонликлари тарихи билан қизиқувчилар учун мўлқўл маълумот манбаидир.

Ҳ. ЗАЙНИДИНОВ

РОБЕРТ БЁРНС

Шотландиянинг ажойиб фарзанди, машҳур шоир Роберт Бёрнс (1759—1796) асарлари, деярли икки асрдирки, шоир шухратини мамлакатдан-мамлакатга, хонадондан-хонадонга ёйиб келмоқда.

Роберт Бёрнс оддий фермер оиласида дунёга келди. Оиласининг кам-бағаллиги туфайли дурустроқ маълумот ҳам ололмади. Лекин унда шеърингга муҳаббат жуда эрта уйғонди. Унинг 1786 йилда Шотландиянинг Килмарнок шаҳрида нашр этилган ilk китоби катта шухрат қозонди. Бироқ шоирнинг ўзи бир умр қашшоқлик ва саргардонликда ҳаёт кечирди.

Бёрнс том маънода халқ орасидан чиққан даҳо эди. Шоирнинг ингил юмор билан сугорилган кўшиқлари, қаҳрамонлик балладалари, эпиграммалари ва чуқур ижтимоий мавзудаги «Икки ит», «Тем О' Шентер», «Хушчақчақ гадолар» каби йирик асарлари XVIII аср шотланд ҳаётининг кўзгусидир. Уларда меҳнаткаш халқнинг оғир аҳволи, фожееаларга тўла турмуши, мулкдор ва пулдорларнинг очкўзлиги, шафқатсизлиги акс эттирилган. Шотландия мустақиллиги учун, ҳақиқат ва адолат учун кураш, хонларга нафрат, келажакка ишонч — Бёрнс асарларининг лейтмотивидир. Бу асарлар чинакам халқчиллиги, бадийи соддалиги, ўзига хослиги билан тенгсиз ва тақрорланмасдир.

Кўмирчининг дилдори

— Исмнинг айтсайдинг, билсам,
Билсайдим, уйинг қайда...
— Кўмирчи қайда бўлса,
Уйим ҳам ўша жойда!
— Мана уваю ўрмон,
Майли, майли, не десанг,
Барин берардим, жонон,
Кўмирчингдан воз кечсанг!
Ипакларга ўрардим,
Йиртиқ-ямоқни ечсанг.
Чўрилар ҳам ёллардим,
Кўмирчингдан воз кечсанг!
— Бўйим барабар олтин,
Гавҳар уйиб қўйсанг ҳам,
Гапингни қайтиб олгин,
Кўмирчимдан воз кечмам!
Кундуз таширмиз кўмир.
Бироқ оқшом кўнганда
Бошлаймиз шивир-шивир
Икков меннинг кулбамда.
Севгимиз кўп бебаҳо,
Кулбамиз ҳам жуда кенг.
Вафо қилар домло
Қора кўмирчим меннинг!

Тақачига

Фалак ичра хориди Пегас —
Тенгсиз тулпор, Феб! аргумоги
Ва Заминга тушай деб бирпас
Тарк айлади само қучоғин.

Ҳеч юрамол бўлмагай тулпор!
Йўрғаларкан Фебнинг остида,
Тўғига етди кўп озор
Унқир-чўнқир йўллар дасидан.
Ночор тўхтар Пегас бир замон,
Мутлақ қолмай сабру қарори,
Феб йўл олар Вулқонга? томон,
Тақалатмоқ истаб тулпорин.
Енг шимариб, иш кўрсатай деб,
Терлаб-пишди тақачи роса.
Хизматига сонет ёзди Феб,
Шундай бўлди, хуллас, мураса.
Эй, бугунинг Вулқон, ортқ —
Сийлағумдир мен хизматингни:
Мен беш банд шеър қилардим тортқ,
Тақаласанг агар отинини!

Рухонийнинг Пэг Никольсон деган оти ўлимига ёзилган марсия

Донғи чиққан қирчанғи эдинг,
Бугун яна дoston бўлибсан.
Дарёда сен сузайин, дединг...
Афсус, сузиб... гўмдон бўлибсан.
Юввош бия чиқдинг, беҳазил,
Меҳнат бўлди билганинг фақат.
Шилиб олиб терингни, сабил,
Ғарқ қилдилар, мана оқибат.
Ҳатто елканг бўлса ҳам яғир,
Эшитмадинг шукрин эгангинг,
Балиқларга ем бўлдинг охир,
Кўтаролмай ҳатто юганин.
Сендай, кимки кифтига ортур

1 Феб — қадимги юнонларда қуёш ва санъат таңтриси, Аполлон деб ҳам атайдилар.
2 Вулқон — римликлар афсоналарида темирчилик таңтриси.

Рухонийлар табақасини,
Тақдирга тан бериб, йўқотур
Ҳаётининг васиқасини!

— Ухламаган бир менгина,
Ҳовли ҳам тинч, зимистон.
Деразангдан секингина
Тушсам майлими, жонон!
— Ҳимматлари учун қўллуқ,
Ошиқ бўлибсиз бизга.
Биз томонга, билинг, йўл йўқ
Чернов богдан ўзга...

Мулкдор Вильям Грехемга марсия

Лаҳадинг оғзида чекиб азият:
— Ох, ўлим!..— деб қўйди ҳолсиз табнат.—
Яна бундай овсар яратмоқ учун,
Етмас деб қўрқаман шижоат, кучим...

Муҳаммад АЛИ таржимаси

Расмларни В. ДУМКИН чизган

«ГУЛИСТОН»

ОЙНАСИ

Тошкентда саратоннинг жазирама кунлари муз устида томошалар оддий воқеа бўлиб қолди. Суратларда: Австриядаги машҳур «Айсревью» балет труппасининг артистлари «Юбилей» залида маҳоратларини намойиш қилмоқдалар.

С. БЕЗНОСОВ фотолари

СССР спорт мастери
М. МУХИДИНОВ
тахрири остида

Диаграммадаги вазиятда қора доналарнинг жойлашувида қандай камчиликлар, яъни оқлар комбинация бошлаши учун қандай мотивлар — имкониятлар бор? Умуман қораларнинг аҳволи ёмон эмас. Лекин комбинация қилганда муҳим камчиликлардангина эмас, балки кўзга учаличи чалинмайдиган камчиликлардан ҳам фойдаланилади. Чинакам маҳорат шунда. Диаграммадан пайқагандисиз, қораларнинг руҳи ҳомийсиз қолган. Бу, албатта, камчилик. Аслида, сипоҳлар бир-бирини қўриқлаб туриши шарт эмас. Лекин бу конкрет мисолда оқлар ўз сипоҳларининг актив жойлашганлигидан ва рақибнинг «арзимаган» камчилигидан фойдаланиб, устуңлиikka эришиши мумкин.

1. Лd6; b6...

Руҳини филга алмаштириш — бир қадар кучсизланиш демандир. Оқлар филдан кучлироқ сипоҳ — руҳ ёрдамида, маълум маъсадга қаратилган комбинацияни амалга оширади. Натижада шохнинг олди очилиб қолиб, унга ҳужум бошланади. Комбинациянинг гояси ҳам мана шунда.

1. ...g7! f6...

Гоя амалга оширилгач, тахтада янги имкониятларга эга вазият вужудга келди. Энди биргина қора шохга эмас, балки бир вақтнинг ўзига с8 даги руҳга ҳам ҳужум қилса бўлади.

2. Фd1—g4+...

Оқлар икки йўналишда иккита объектни зарба остига олди. Қоралар талафот кўришга мажбур.

2. ...Kpg8—h8 3. Фg4c6... ва оқлар галаба қозонади.

Бу мисолда бир марта қурбон беришга асосланган оддий комбинацияни кўриб чиқин. Мураккаб комбинацияларда турлича гояларни амалга ошириш учун бир неча қурбонлар берилиши мумкин.

Юқоридаги мисолдан маълум бўлдики, комбинациянинг иккинчи босқичида қурбон бериш йўли билан янги-янги мотивларни амалга ошириш бўлади. Янги мотивларни амалга оширувчи сўнгги юриш якуловчи зарба деб аталади. Демак, 2. Фd1—g4+ юриши якуловчи зарбадир.

Умуман, актив томон ўзининг бирон донасини қурбон бериб, бошқа доналарнинг кучини оширади ва айни вақтда рақиб доналарининг жойлашуви — вазиятга путур етказиши: уларни бир-биридан ажратиб қўлади, заифлаштирилади.

Томонлар галабага интилиб кетганча донасини ҳатто фарзинини ҳам қурбон қилишдан қайтмаслиги табиий бир ҳолдир. Сипоҳ қурбони билан боглиқ комбинация қилишдан олдин аниқ ҳисоблаб чиқилган мажбурий маневр ёрдамида ҳимояланувчи томонни олган доналарининггина эмас, балки бошқа доналарни ҳам қўшиб қайтариб беришга мажбур этиш мумкин-мумкин эмаслигини ёхуд, комбинациядан кейин позиция устуңлигига эришиш мумкинлиги ё мумкин эмаслигини аниқлаб олиш керак.

Қуйидаги икки мисолни тахтага тегинг.

1. Оқлар: Крb1, Лh1, Кf5, пйёдалар a2, b2, c3, e4 (7 дона). Қоралар: Крg8, Фg6, Сс6, пйёдалар —a8, b7, f7, g7 (7 дона).

2. Оқлар: Крe7, Фd4, Ch4, Kg4, пйёдалар —f2, g3 h5 (7 дона). Қоралар: Крg8, Лb1, Лb8, Сb7, пйёдалар —c2, d5, e4, f7, g7, h7 (10 дона).

Иккала мисолда ҳам юриш оқлардан. Хўш, сиз қандай уйғардингиз?

ТЕРАК ВА ЧИВИН

Шамол бир чивинни этди чирпирак,
У чиппа ёпишди теракка беҳол.
Шамол тўхтаганда, қичқирди чивин;
— Теракни тутмасам, йиқарди шамол!

Барот ИСРОИЛОВ

ҚУВНОҚ ХАНДАЛАР

— Шу ҳусну тароватингиз билан қишлоқда ишлаб юрибсизми, яхши қиз?

— Йўқ. Поччангиз командировакка келган эдилар...

* * *

— Студентлик — олтин давринг, деганлари рўст экан, оғайн.

— Шунинг учун ҳам ҳар курсда икки йилдан ўтирар экансан-да?

Хуршида САТТОРОВА

— Арақ ичмасликка қасам ичинг.

— Ичаман!..

Эркин МУЗАФФАРОВ

ҚОШИГА ЎСМА ҚҲЙИБ...

Пародия

«Хуснин орттирар зебо,
Қошига ўсма қўйиб.
Нечун этар маҳлиё,
Қошига ўсма қўйиб!..»

Ёнғин шеърини аммо
Англолмай доғда қолдим:
Мазмун бўпти муаммо,
Қошига ўсма қўйиб!..

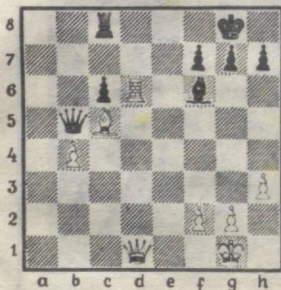
Сами АБДУҚАҲҲОР

Рассом Л. САЛИМЖОНОВА

Яна

комбинациялар

Илгари таъкидлаганимиздек комбинация мавжуд мотивларни ўзгартириб, маълум бир позиция вужудга келтиришни ва бу янги мотивлардан мажбурий маневр ёни бир юриш сифатида фойдаланиб, устуңлиikka эришишни кўзда тутати.

— Хотираларини босасизми?

Меҳмонов. Хўш, қалай-сиз энди, ўртоқ бош врач?
Асроров. Ҳа, энди, хато қилибмиз, ревизор ака.
Меҳмонов. Ҳе-эй, Асроров, кўзни каттароқ очинг. Сиз ўйлагандек, бу шунчаки хато эмас, ўзингизга билдирилган ишонччи поймол қилиш!

Асроров. Энди...
Меҳмонов. Сиз панжарагулчин қилиб қўл қўйган бу ҳужжатнинг тағида, очик айтсам, каттакон бир жиноят ётибди. Касалхонангизда йигирма кун ётган беморга, йигирма уч кун ётди, деб бюллетень ёзиб бериб, вазифангизни сунистеъмол қилгансиз—бир, ўша беморнинг уч кунга ортиқча ҳақ олишига йўл очиб бергансиз—икки, устингиздан ёзилган шикоят бўйича вақт сарфлаб текшириш ўтказишимга сабабчи бўлгансиз—уч...

Асроров. Ростини айтсам, аслида ўзи йигирма уч кун ётиши керак эди. Хотини, қолган уқолни ўзим қиламан, деб қўярда-қўймай олиб кетди.

Меҳмонов. Ана, кўрдингизми, кўнгилчанлик қилгансиз, кўнгилчанлик кўзбўямачилик қилишга олиб келган. Кўзбўямачилик учун эса жиноят кодексига махсус модда бор!

Асроров. Бир сафар кечирасиз-да, бунчалигига ақл етмабди. Бизга катта мактаб бўлди.

Меҳмонов. Ешсиз, ука, ўсишингиз керак. Бунақада узокқа бормайсиз, тойилиб қия бўлиб кетасиз.

Асроров. Умрбод эсдан чиқмайди, ака, раҳмат...

Меҳмонов. Шундай бўлсин, ука, шундай бўлсин. Қонун-қондадан четга чиқишга ҳеч кимга ҳуқуқ берилган эмас!

ҚИЛМИШ-ҚИДИРМИШ

Рассом Э. РУЗИБОВ

Асроров. Тўғри айтасиз. Ёўр эканмиз, ака.

Меҳмонов. Иккинчи такрорланмайди-я?

Асроров. Такрорланмайди.

Меҳмонов. Шундай бўлсин. Хўш, энди мен кетай.

Асроров. Дарров-а! Бирпас ўтирайлик, чой-пой дегандай. Эрталаб келганингизча туз ҳам тотганингиз йўқ.

Меҳмонов. Раҳмат, ука. Бизни хурсанд қиламан десангиз, мана шу қоғозингиз у ер-бу

ерига қўл қўйинг-да, бизга оқ йўл тиланг.

Асроров. Командировка қоғозини бу?

Меҳмонов. Ҳа. Мана бу ерига ёзасиз: «Келди—учинчида», хў-ў-ш, «кетди—бешинчида».

Асроров. Ия, қандай бўларкин, ака, ўзингиз бугун келиб, бугун қайтасиз. Демак, учинчида келди, учинчида кетди, деб ёзамиз-да.

Меҳмонов. Э, бу ёғи билан ишингиз бўлмасин.

Асроров. Йўқ, ака. Айтганингиздай ёзиб берсам, кўнгилчанлик қилган бўламан, кўнгилчанлик, ўзингизга маълумки, кўзбўямачиликка олиб келади. Кўзбўямачилик учун эса... нима эди?

Меҳмонов. Жиноят кодекс...

Асроров. Ҳа балли, жиноят кодексига махсус мод...

Меҳмонов. Гапингизни қаранг-а!.. Ҳазилини қўйинг, ручкани олинг.

Асроров. Ҳазили бор эканми! Сизга ҳазил бўлиб кўринган бу нарсанинг тағида, очик айтсам, каттакон бир жиноят ётибди. Жанобларига уч кунни кўшиб ёзиш билан ўз вазифанин сунистеъмол қилган бўламан—бир, шунча кунга ортиқча ҳақ олишингизга йўл очиб бер...

Меҳмонов. Э, бўлди-бўлди! Ёзасизми, йўқми?

Асроров. Сиз айтганча қилиб ёза олмаман, ака, қия бўлиб кетишим мумкин. Ешман, ўсишим керак.

Меҳмонов. Бу ёққа беринг қоғозини!

Асроров. Шундай бўлсин, ака, шундай бўлсин. Қонун-қондадан четга чиқишга ҳеч қачон ҳеч кимга ҳуқуқ берилган эмас.

М. АБДУКАРИМОВ

Анджикон

С. СПАСКИЙ

ХАРИДОР

Қуёш чароғон. Иштахтада битта тарвуз мунгайиб ётибди. Иштахта оркасида кўк халатли пакана чол турбди.

Федя қизиқсиниб тўхтади:
— Ота, тарвузни сотасизми?
— Сотаман, ўғлим,— деди ҳозиржавоблик билан чол.
— Томорқангиздан олиб келганимиз? Еки чайқовчилик қиляпсизми?

Чол хаффа бўлди.
— Ингитча, бундай дема, мен давлат моли билан савдо қиляпман. Бу шаҳар савзавот савдоси магазинининг моли.

— Бе, биттагина тарвуз-е?
— Оқиргиси қолди.

— Ҳа-а... Ёмони экан-да?
— Нера ёмони бўларкан?

— Ҳеч нима қолмабди-ку, ёмонлигидан ўтмай ётгадир-да.
— Нера ўтмас экан? Айтйлик, сен трамвайда кетяпсан, охири билетни олдинг, бошқа билет йўқ. Хўш, ўша билет бошқаларидан ёмон бўладими?

— Трамвайда ҳамма вақт билет бўлиши шарт. Хайдовчи доимо билет билан таъминлаб туриши керак.

— Менга қара, ўғлим,— деди сотувчи,— ё тарвузин ол, ё бўлмаса жўна.

— Олардиму...— деди Федя.— Неча пул!

— Олтиш тўрт тийин. Тортиб бераман.

— Олардиму,— деб яна такрорлади Федя,— галати бўляпти-да.

— Нимаси галати бўляпти?
— Тарвузин танлаб олиш керак. Битта бўлгандан кейин нимасини танлайсан?

— Олмай қўя қол бўлмаса,— деди чол бепарво.

— Ота, сиз ноҳақсиз. Битта

ичи тушган тарвуз учун қанча вақтингизни бекорга ўтказаясиз. Сиз мақтанг, мен сотиб олай. Қайтага сизга яхши эмасми: уйингизга кетарсиз, ёки ишхонангизга бориб, ўртоқларингизга ёрдамлашарсиз.

— Нима деб мақтардим? Росмана тарвуз. Усти кўк, ичи қизил.

— Арзонроқ қилинг, дарров оламан. Ярим сўмга берасизми?

— Ингитча, сенга айтдим-ку,— чол қизишиб кетди,— ўзимники эмас, савдолашишга ҳаққим йўқ.

— Бўлмаса кечгача сарғайиб ўтираверинг. Мен кетдим.

— Кетсанг кетавер, катта кўча.

— Сизнинг ҳам мижозларини ҳайдашга ҳаққингиз йўқ,— деди Федя.— Тушунсангиз-чи, ахир, мен иккиланяпман.

— Нимасига иккиланасан?

— Бунингиз хомир.

— Чақмоқлайми?

— Керак эмас. Чақмоқлаганингиздан кейин яхши чиқса, сотиб олишга мажбурдай бўлиб қоламан. Балки олмасман.

Чол индамай оркасида ўтирилди.

— Агар хом бўлса,— гап сотишда давом этди Федя,— олтиш тўрт тийин кетса кетибди-да.

— Оласаним, йўқми?

— Гап пулда эмас,— деди Федя,— ҳар ҳолда одамга алам қилади-да. Оғир нарса. Уйга олиб борсанг-да, ёмон чиқса,— ошора бўлганин қолади. Ана томоша!

— Йўқол!— деди чол жаҳлидан қизариб.

— Нера энди,— кўрқиб сўради Федя.— Сигир олаётганим йўқ.

Лекин бемаслаҳат иш битмайди. Хом чиқса. Яна бунинг устига сўпоқ экан.

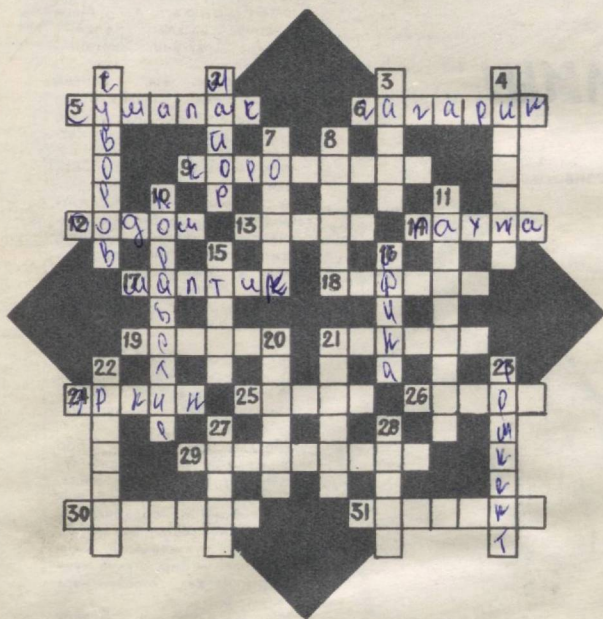
Қўллари қалтираётган сотувчи тарвузини Федяга отди. Федя ўзини чапга олди, кўчага бориб тушган тарвуз торт этиб ёрилди. Чол шимининг чўнтагидан майда пул олиб, олтиш тўрт тийинни санади-да, халатига солиб қўйди.

Федя тарвуз бўлакларини кўрсатиб ўқиди:

— Ота, ҳақиқатан яхши экан, қизиллигини қаранг! Менга сотмай чакки қилдингиз-да.

М. АЪЛАМОВ таржимаси

БИР ЁШ ИСТЕЪДОД ВА БОШҚА БАЪЗИ МАСАЛАЛАР ҲАҚИДА

Энига: 5. Наврўз таоми. 6. Космос пионери. 9. Фазада учинини биринчи бўлиб исботлаган рус ихтирочиси. 12. Эрта гуллайдиган ўсимлик. 13. Модданинг ҳолати. 14. Техника экинчи. 17. Ов қуроли. 18. «Москвага саёҳат» тўпламининг аuctори. 19. Думли юлдуз. 21. Шарқий Хитойдаги шаҳар. 24. «Ешлик девони»нинг аuctори. 25. Европа давлати пойтахти. 26. Рўзгор буюми. 29. Биринчи совет гербини яратган совет rassomi. 30. Нефть маҳсулоти. 31. Напалак.

Бўйига: 1. Машҳур рус саркардаси. 2. Ҳарбий унвон. 3. Ютландиядаги давлат. 4. Кимёвий сувоқлик. 7. Сут маҳсулоти. 8. Доривор ўсимлик. 10. «Тоҳир ва Зухра» персонажи. 11. СССР халқ артистаси. 15 XVIII—XIX асрларда яшаган француз физиги. 16. С. Айний асари. 20 «Янги ер» комедиясининг персонажи. 21. Ҳарбий кийим. 22. Қадим юнон олим. 23. Шош. 27. Европа давлати пойтахти. 28. Елим.

Тузувчи Турсунали ҒАНИЕВ

Фаргона.

8-СОНДАГИ ЧАЙНВОРД ЖАВОБИ

1. Айлана. 2. Акула. 3. Африка. 4. Анқара. 5. Арфа. 6. Автобаз. 7. Астра. 8. Акробатика. 9. Аксиома. 10. Анисовка. 11. Алгебра. 12. Аргентина. 13. Антека. 14. Альфа. 15. Арифметика. 16. Архитектура. 17. Аспирантура. 18. «Аврора». 19. Атмосфера. 20. Акустика. 21. Аргентика. 22. Актриса. 23. Атомистика. 24. Ассигновка. 25. Ангара. 26. Алдаркүса.

МУҚОВАЛАРДА:

Биринчи бетда: Андижон область, Ленин районидagi «Правда Востока» колхозининг раиси, Социалистик Меҳнат Қаҳмони Зокиржон Собиров, (6-бетдаги «Сарчашма» очеркини ўқинг.)
Г. ГРАФКИН фотоси

Иккинчи бетда: Тошкендаги 162-мактабнинг бошлангич синф ўқитувчиси Шаҳзода Қодирова.

А. АНШТЕЙН фотоси

Ёш rassom Тему́р Саъдуллаевнинг ижоди менга беш-олти йилдан бери таниш. Шу йиллар давомида у тинмай машқ қилди, Низомий номидаги Тошкен Давлат педагогика институтининг rassomлиги ва чизмачилик факультетини тугатди. Алишер Навоийнинг неча асрлардан бери минг-минглаб ижодкорлар учун битмас-туганмас илҳом манбаи бўлиб келаётган бепоён мазмунли шеърлигидан Тему́р ҳам баҳра топди. Унинг «Навой лирикаси» мавзудаги беш расмдан иборат диплом ишн юқори баҳоланди.

Ўзбек миниатюрачилик санъатининг бобоналони геннал ўзбек rassomi Камолиддин Бехзод ва бошқа шарқ миниатюрачи rassomлари ижодидан таъсирланган ёш rassomнинг услубидаги ўзига хослик, миллий колорит, ранглар ритмикаси ва атрофича талқин этилган образлар диққатингизни тортади. Тему́р бу дастлабки асарлари билан машаққатли ва порлоқ ижод йўлини эндигина бошламоқда. Умид қиламизки, Тему́рдаги меҳнатсеварлик, намтарлик, санъат, адабиёт ва тарихга бўлган муҳаббат нелажаанда ўзининг нувончи самарларини беради ва таъсирий санъат мухлислари унинг янги-янги асарларини кўришга муяссар бўладилар.

Кези келганда шуни ҳам айтиб ўтиш керакики, Алишер Навоий номидаги Адабиёт музейи коллективи таъсирий санъат мухлисларини инкита ажойиб альбом билан мамнун этди. Муҳтарам олимимиз, профессор Ҳамид Сулаймон раҳбарлигида нашр қилинган бу альбомларнинг биринчиси буюк шоир ва саркарда Заҳриддин Муҳаммад Бобир ҳаётини таъсирловчи Шарқ миниатюраларидан ташкил топган. Иккинчи альбомда Камолиддин Бехзод ва шоғирдларининг Алишер Навоий асарларига ишлаган миниатюралари жамланган. Бу ажойиб альбомларнинг нашр этилиши фақат таъсирий санъатимиздагина эмас, балки маданиятгиз тарихида ҳам фохрланишга арзирли воқеадир. Бу альбомлар тўғрисида матбуотда хали батафсил, атрофича фикр юритилар, албатта. Чунки археологларимиз монументал таъсирий санъатимизнинг асрлар мобайнида ер остида кўмилиб ётган шох асарларини топиб, халқимизга қайтараятганлари сингари, Алишер Навоий номидаги Адабиёт музейи ходимлари ҳам қадимий миниатюра санъатимизнинг мамланатимизда ва чет эллардаги жуда кўп музей ҳамда кутубхоналар фондларида сақланаётган манбаларини текшириб, у ерларда тарроқ ҳолда ётган ўзбек халқи санъати жамоҳирларини юртимизга қайтармоқдалар. Бу таҳсинга лойиқ ташаббус янада ривож топади, деб ишонамиз. Ҳар иккала альбом қадимий санъатимиз анъаналарини давом эттиратган кўп rassomларнинг (айниқча, ёш rassomларнинг) ижодига самарали таъсир қўришатиши шак-шубҳасиздир.

Маълумки, Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институтида ва республикадаги бир қанча кутубхоналар фондларида сақланаётган қадимий кўл ёзмаalarda кўплаб миниатюралар бор. Ана шу миниатюралар ҳам жамланиб, альбом ҳолида нашр этилса улуг иш бўлур эди. Яна бир истагимиз шуки, республикадаги миниатюралар нўргазмаси ташкил қилинса. Бу тадбир яқин кунларда ишга тушиши кутилаетган Таъсирий санъат музейида ўтказилса гоёт соғ бўлур эди. Шунда миллий санъатимиз ҳақидаги тасавуриимиз янада бойир, миниатюра санъати билан шуғулланаётган ёш rassomларимиз янги илҳом, нуҳ-ғайрат олар эдилар. Биз бу ўринда, мавзудан бир оз четга чиқиб, маданиятимиз учун гоёт муҳим бўлган масалалар хусусида икки оғиз тўхталиб ўтдик. Ана шу тадбирлар қанча эрта амалга оширилса, шунча яхши. Зеро, миниатюра санъатида эътибор бериш — фақат маданиятимиз тарихини ёритиш борасида эмас, балки юқорида таъиндлаганимизден, Тему́р Саъдуллаев сингари ёш rassomларимиз ижодида, умуман, ўзбек социалистик санъати тараққиётига таъсир этувчи муҳим омиллардандир.

Биз ёш rassom асарлари хусусида кенгроқ гапирмадик. Чунки журналхоналар эътиборига ҳавола этилаётган бу расмлар Тему́р Саъдуллаев ижоди ҳақида батафсилроқ ҳикоя қилар, деган умиддамыз. Ёш rassomга оқ йўл тилаб, унинг нелажаанда яхши санъатдор бўлиб етишувини дил-дилдан истар эдим.

Чингиз АҲМАРОВ,
Ўзбекистон халқ rassomi

Бош редактор — Асқад МУХТОР.

Редакция: Раҳим АҲМЕДОВ, Абдулла БОБОХОНОВ, Воҳид ЗОҲИ ДОВ, Исқандар ИКРОМОВ, Собир МУҲАМЕДОВ, Иброҳим МУМИНОВ, Уктам ОРИПОВ, Эмиль РЎЗИБОВ (бош rassom), Ваҳоб РЎЗИМАТОВ (бош редактор ўринбосари), Обид СОДИҚОВ, Олим ХУҲАЕВ, Саид ШЕРМУҲАМЕДОВ, Комил ЯШИН.

«Гулистон» — общественно-политический, литературно-художественный журнал ЦК КП Узбекистана (на узбекском языке).

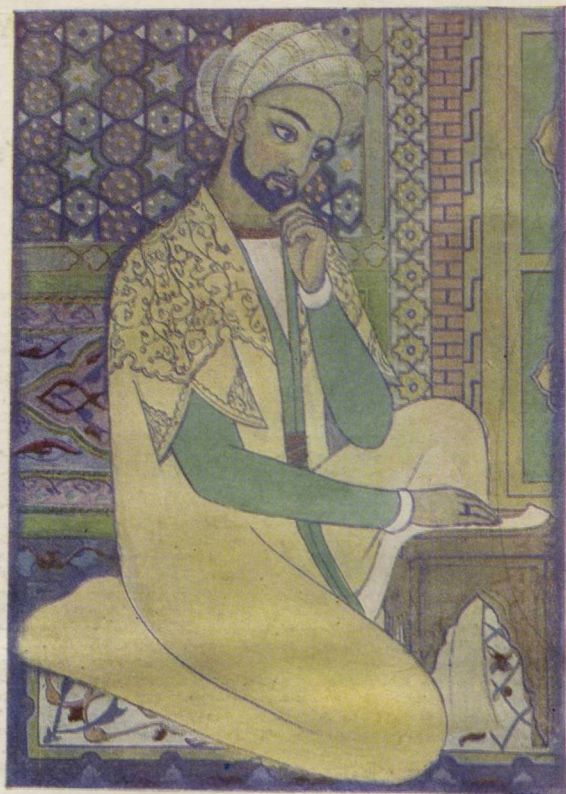
Корректор Т. БАҲРОМОВ.

Техредактор. М. ЕФИМОВА

Адресимиз: Тошкен, 47. Карл Маркс кўчаси, 30-уй. Редакция телефонлари: Бош редактор — 33-35-20; бош редактор ўринбосари — 33-35-90; масъул секретарь — 33-35-90; ижтимоий-сиёсий бўлим — 33-36-02; адабиёт ва санъат бўлими — 33-35-19; фан ва маданият бўлими — 33-35-19.

Босмахонага туширилди 12/VIII-71 й. Босишга рухсат этилди 20/IX-71 й. Ҳоҳол 70×108¹/₂. Ҳажми 4 босма тобоқ.
Р-12270. Вуяртма 1027. Тиражи 169348. Баҳои 30 т. Нашр. А—3573.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг босмахонаси. Тошкен.

Васлу замони бул ажаб, соқий, қадах тут лаб-балаб,
Мутриб, тузат савту тараб, ўткар, Навоий, бир ғазал.

Тун оқшом бўлдию келмас менинг шамъи шабистоним,
Бу андуҳ ўтидан ҳар дам куяр парвонадек жоним.

Ун секиз минг олам ошуби агар бошингдадур,
Не ажаб, чун сарвинозим ўн секиз ёшингдадир.

Ёр чун тутти қадах, ичмон, демак бўлмас, вале
То не ҳол ўлғум яна ичгач мени шайдо қадах

1972
йил учун

ГУЛИСТОН

ЖУРНАЛИГА
ОБУНА
БЎЛДИНГИЗМИ?

ЖУРНАЛГА ОБУНА АЛОҚА БЎЛИМЛАРИДА, КОРХОНА, КОЛХОЗ, СОВХОЗ, МУАССАСАЛАР ВА ЎҚУВ ЮРТЛАРИДАГИ ВАКИЛЛАР ТОМОНИДАН ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ.

Ёзилиш баҳоси: 1 йилга—3 сўм 60 тиѝин; 6 ойга—1 сўм 80 тиѝин; 3 ойга—90 тиѝин.

Баҳоси 30 тиѝин.

Индекс 75233.